

**EK İLE İLGİLİ KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ
YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇU**

Yüksek Lisans

Şebnem ŞAHİN

Eskişehir 2019

**ÇEK İLE İLGİLİ KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET
VERME SUÇU**

Şebnem ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2019

ÖZET

ÇEK İLE İLGİLİ KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇU

Şebnem ŞAHİN

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz, 2019

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde düzenlenmiştir. Kanun koyucu, bu suçun oluşması bakımından çek üzerinde yazılı keşide tarihini esas almıştır. Buna göre, çek karşılığının, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak yasal ibraz süreleri içerisinde, çek hesabında bulundurulmaması suçun oluşması için yeterlidir. Bu husus, günümüzde ticari hayatın devamı için vazgeçilmez bir araç haline gelen ileri tarihli çekler açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma kapsamında, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu ile ilgili bilgiler verilmektedir. Güncel tartışmalar ve yargı kararları ışığında, suçun unsurları, oluşumu, hukuka uygunluk nedenleri ve diğer hususlar ele alınmaktadır. Ayrıca, bu suçun ekonomik suç bağlamında ve sırf sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğün ihlali olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine ilişkin sorunlardan da bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çek, 5941 sayılı Çek Kanunu, 6278 sayılı Kanun, TTK, Karşılıksızdır işlemi, Sebebiyet verme, Suç, Çek hesabı sahibi, hamil, Çek hesabı.

ABSTRACT

THE CRIME OF GIVING OFF THE TRANSACTION RELATED TO THE CHECK İS UNREQUITED

Şebnem ŞAHİN

Department Of Public Law

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July, 2019

Süpervisor: Dr. Öğretim Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN

The crime of causing unrequited checks related to checks is regulated in article 5 of Check Law No. 5941. The legislator has based its history on the check written on the check for the occurrence of this crime. Accordingly, it is sufficient for the offense to be kept in the check account within the legal submission periods to be calculated according to the date of check written on the check. This issue is important for the checks which are arranged as dated dates which have become an indispensable tool of commercial life. In this study, information about the crime of giving a non-refundable transaction related to the check given. In the light of current debates and judicial decisions, elements of crime, its formation, reasons for compliance with law and other issues are discussed. In addition, there have been problems with whether this offense can be considered as an infringement of an obligation arising out of the contract and in the context of an economic offense.

Keywords: Check, Check Law No. 5941, Law No. 6728, TTK, Unrequited operation, , Crime, Check account holder, Holder, Check account.

TEŞEKKÜR

Bu alıőmanın yürütölmesi sırasında görüş, önerileri, bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren sayın danışman hocam; Dr. Öğretim Üyesi Ozan Ercan TAŞKIN'a, çalıőmam boyunca benden bir an olsun yardımlarımı esirgemeyen Av. İsmail GÜNDOĞDU ve Av. Uğur KUŐ'a ve son olarak hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme teőekkürlerimi sunarım.

Şebnem ŞAHİN

Eskişehir, 2019

11/09/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgileri sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Şebnem ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÇEK İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR.....	3
1.1. Çek Kavramı.....	3
1.2. Çekin Unsurları.....	3
1.2.1. Türk Ticaret Kanunu'na göre çekin zorunlu unsurları... 4	4
1.2.1.1. Çek kelimesi.....	5
1.2.1.2. Belirli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesi.....	6
1.2.1.3. Ödeyecek kimsenin “muhatabın” ticaret ünvanı... 7	7
1.2.1.4. Keşidecinin imzası.....	7
1.2.1.5. Keşide tarihi.....	9
1.2.1.6. Banka tarafından verilen seri numarası.....	12
1.2.1.7. Karekodu.....	13
1.2.2. Çekin alternatifli unsurları.....	15
1.2.2.1. Ödeme yeri.....	15
1.2.2.2. Keşide yeri.....	17
1.2.3. Çek Kanunu'nda düzenlenen yardımcı unsurlar.....	19
1.2.4. Çeke yazılabilecek ihtiyari kayıtlar.....	20
1.2.4.1. Türk Ticaret Kanunu'ndaki ihtiyari kayıtlar.....	21
1.2.4.2. Diğer ihtiyari kayıtlar.....	23

1.2.5. Çeke yazılamayacak kayıtlar.....	25
1.2.5.1. Çek olma özelliğini etkilemeyen kayıtlar.....	25
1.2.5.2. Çek olma özelliğini etkileyen kayıtlar.....	26
1.2.6. Çekin zorunlu unsurlarında eksiklik bulunmasının sonuçları ve açık çek.....	26
1.3. İleri Tarihli Çek Sorunu.....	28
1.4. Çek Düzenlemenin Şartları.....	30
1.4.1. Çek anlaşması.....	31
1.4.2. Karşılık.....	32
1.5. Çekin Hukuki ve Ekonomik Niteliği.....	33
1.5.1. Çekin hukuki niteliği.....	33
1.5.2. Çekin ekonomik niteliği.....	34
1.6. Çekin Tedavülü.....	35
1.7. Çekin İbrazi ve Ödenmesi.....	37
1.7.1. Çekin ibrazı.....	37
1.7.2. İbraz süreleri.....	38
1.7.3. Çekin ödenmesi.....	40
1.8. Çekin Ödenmemesi ve Karşılıksızdır İşlemi.....	42
1.9. Zamanaşımı.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇEK İLE İLGİLİ OLARAK KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ

YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇU.....	45
2.1. Ekonomik Suça Ekonomik Ceza İlkesi ve Sırf Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlali Sorunu.....	45
2.2. Türk Hukukunda Suçun Tarihsel Gelişimi.....	48
2.3. Suçun Hukuki Konusu.....	53
2.4. Suçun Unsurları.....	54
2.4.1. Maddi unsur.....	54
2.4.1.1. Fül.....	54
2.4.1.1.1. Hukuken geçerli bir çekin bulunması... ..	55
2.4.1.1.2. Çekin yasal süresi içinde ibraz edilmesi..	56

2.4.1.1.3. Sırf hareket suçu olması.....	57
2.4.1.1.4. Gerçek ihmal suçu olması.....	59
2.4.1.2. Fail.....	61
2.4.1.3. Mağdur.....	65
2.4.1.4. Suçun maddi konusu.....	66
2.4.2. Manevi unsur.....	67
2.4.3. Hukuka aykırılık unsuru.....	68
2.4.3.2. Hukuka uygunluk nedenleri.....	68
2.4.3.2.1. Çek hesabının sahibinin konkordato sürecine girmiş olması.....	70
2.4.3.2.2. Çek hesabı sahibinin iflası.....	77
2.4.3.2.3. Genel hukuka uygunluk nedenleri açısından değerlendirme.....	77
2.5. Kusurluluk ve Kusurluluğu Etkileyen Nedenler.....	79
2.5.1. Kusurluluk.....	79
2.5.2. Kusurluluğu etkileyen nedenler.....	80
2.5.2.1. Yaş küçüklüğü.....	81
2.5.2.2. Akıl hastalığı.....	85
2.5.2.3. Cebir ve tehdit.....	87
2.5.2.4. Mücbir neden olan zorunluluk hali ile kaza ve tesadüf.....	88
2.5.2.5. Haksız tahrik.....	89
2.6. Cezalandırmaya Etki Eden Diğer Nedenler.....	90
2.6.1. Cezalandırmayı etkileyen şahsi nedenler.....	90
2.6.2. Cezalandırmayı etkileyen objektif nedenler.....	91
2.7. Suçun Özel Görünüm Biçimleri.....	94
2.7.1. Suça teşebbüs.....	94
2.7.2. Suça iştirak.....	95
2.7.3. İçtima.....	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MUHAKEME USULÜ.....	100
3.1. Takibi Şikayete Bağlı Suç.....	100
3.2. Şikayet Hakkı Bulunanlar.....	101
3.3. Şikayet Süresi.....	104
3.4. Görevli ve Yetkili Mahkeme.....	106
3.5. Yargılamanın Süreci İle İlgili Özellik Arz Eden Hususlar.....	107
3.6. Ön Ödeme, Uzlaşma ve Hükmün Açıklanmasının Geri	
Bırakılması.....	111
3.7. Hüküm.....	114
3.7.1. Mahkumiyet.....	114
3.7.2. Beraat.....	118
3.7.3. Düşme.....	119
3.7.3.1. Müşteki sıfatının bulunmaması.....	119
3.7.3.2. Şikayetten vazgeçme.....	120
3.7.3.3. Ödeme.....	120
3.7.3.4. Sanığın ölümü.....	121
3.7.3.5. Şikayet hakkının yasal süre içinde kullanılmaması.....	121
3.7.3.6. Müştekinin duruşmaya katılmaması.....	121
3.7.3.7. Zamanaşımı.....	122
3.7.4. Davanın reddi.....	123
3.7.5. Ceza verilmesine yer olmadığı kararı.....	124
3.8. Kanun Yolları.....	124
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	126
KAYNAKÇA.....	129
ÖZGEÇMİŞ	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.k.	: Adı geçen kaynak
A.Ş.	: Anonim Şirket
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
c.	: Cümle
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	: Esas Numarası
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
K.	: Karar Numarası
MERSİS	: Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
md.	: Madde
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S	: Sayı
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TK	: Ticaret Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
T.	: Tarih
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Kişiler, çok eski zamanlardan itibaren, nevi (altın, gümüş, kağıt vb.) ne olursa olsun paralarını muhafaza edilmek üzere belirli kimselere tevdi etmişler ve bu tevdi işlemlerine paralel olarak bugün çek olarak adlandırdığımız kağıtlar kullanılmaya başlanmış ve çek, zaman içerisinde gelişerek nihayet bugünkü mahiyetine kavuşmuştur.

Ekonomik açıdan bakıldığında çek kullanımı, nakit para kullanımının yaratacağı çalınma, yanlış sayılma vb. sakıncalar ile banknotların sayılması vb. birçok külfeti ortadan kaldırmanın yanı sıra paranın değer kazanmasına, bankalardaki mevduatların ve dolayısıyla bankaların kredi limitlerinin artmasına ve kar oranlarının yükselmesine, tüm bunlara paralel olarak da milli ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Kendine özgü yapısı ve kuralları olan çekin hem kambiyo niteliğini haiz soyut borç ikrarı olması hem tedavül kabiliyetinin olması hem de birer güven kurumu olan bankaların “muhatap” sıfatıyla bu havale ilişkisinde yer alması, işlem güvenilirliğini ve ispat kolaylığını artırmaktadır. Kambiyo niteliği itibariyle çek, kamu güvenine mazhurdur. Diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak vadeye ilişkin bir kayıt içermesinin yasak olması ve üzerinde yazılı keşide tarihi ne olursa olsun kural olarak görüldüğünde ödeneceğinin kabul edilmiş olması da göz önünde bulundurulduğunda, kanun koyucu tarafından diğer kambiyo senetlerinden farklı düzenlemelere tabi tutulması doğal ve zaruridir.

Çeki diğer kambiyo senetlerinden ve TBK’de düzenlenen havale kurumundan ayıran en önemli nokta, çek karşılığını, kanunda düzenlenen şekilde ilgili hesapta bulundurmamakla yükümlü olanların, bu yükümlülüklerini yerine getirmemelerinin kanun koyucu tarafından suç olarak kabul edilmiş olmasıdır. Çek ile ödemelerin düzenlenmesi, ileri tarihli çeklerin akıbeti, çekin karşılıksız çıkması vb. sorunlar daima gündemde olan bir konu olmuştur. Hukuk sistemimizde önce dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilen çekin karşılıksız çıkması durumu, sonrasında ayrı bir kanun ile düzenlenmiş ve uygulanan yaptırımların niteliği zaman içerisinde hapis cezası, adli para cezası, idari yaptırım olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulanması, son olarak da adli para cezası şeklinde bir dönüşüm geçirmiştir. Başlangıçta, “karşılıksız çek keşide etmek” fiili suç oluştururken sonrasında “çek ile ilgili karşılıksız işlemi yapılmasına sebebiyet verme” şeklini almış ve suçun olduğu an, suçun türü, yargılama

usulü vb. de değişmiştir. Suçun yaptırımının hapis cezasından adli para cezasına ve hatta idari yaptırıma dönüşmesinde “ekonomik suçta ekonomik ceza ilkesi”nin, Anayasa’ya aykırılık iddialarının ve karşılıksız çıkan çeklerde herhangi bir azalma olmamasının, yani öngörülen cezaların caydırıcı nitelik taşımadığı yönündeki kabulün etkili olduğu söylenebilir.

6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verenler hakkında öngörülen idari yaptırım kaldırılmış; adli para cezası ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulanması öngörülmüş; dolayısıyla fiil, tekrar suç haline getirilmiştir. “Ekonomik suçta ekonomik ceza ilkesi” ve çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermenin, sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğün ihlali olarak kabul edilip edilemeyeceği ile bu bağlamda hapis cezasının uygulanabilirliği, ceza hukukunun son çare olması ilkesi de göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmelidir.

Bu çalışma kapsamında, çek kavramı ile ilgili genel bilgileri takiben çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun unsurları ve özellik arz eden diğer hususlar ile yargılama usulü, uygulamadaki tartışmalar ve kabuller üzerinden açıklanmıştır. Sonuç olarak, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verilmesinde sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüğün ihlalinin mevcut olup olmadığı ve bu durumda öngörülen yaptırımın uygunluğu “ekonomik suçta ekonomik ceza ilkesi” ve “ceza hukukunun son çare olması ilkesi” kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.ÇEK İLE İLGİLİ GENEL AÇIKLAMALAR

1.1. Çek Kavramı¹

Çek, TTK'nin üçüncü kitabı ile 5941 sayılı Çek Kanunu ve bu Kanun gereğince çıkarılan tebliğlerde düzenlenen, kambiyo niteliğini haiz kıymetli bir evraktır. Çekin tanımı, kanun koyucu tarafından yapılmamış ve hukuki niteliği açıklanmamıştır. Bu nedenle, çekin hukuki niteliği bahsinde değişik görüşler ortaya atılmış ve çekin değişik tanımları yapılmıştır.

Çek, hukuki yapısı itibariyle poliçeye benzemektedir. Zira hem çek hem de poliçe kanunen emre yazılı ve kambiyo vasfını haiz kıymetli evraktır. Bununla birlikte çekin temelinde de, poliçedekine benzer şekilde çifte yetki veren nitelikli bir havale ilişkisi bulunmaktadır.² Bu itibarla çek, üzerinde yazan belli tutardaki paranın, lehine çek düzenlenen (lehtar) veya çekten yararlanacak kişiye (hamile) ödenmesi konusunda düzenleyen (keşideci) tarafından, muhataba (çek ile ilgili hesabın bulunduğu bankaya) yöneltilen bir ödeme emrini içeren; lehtar veya hamile de bu parayı talep ve tahsil yetkisi veren bir havale işlemidir. Dolayısıyla çekte başlıca üç aktör bulunmaktadır: Düzenleyen, Lehtar ve Muhatap.

Çek bir kambiyo senedi olması nedeniyle soyut borç ikrarı niteliğini haiz olup bu özelliği itibariyle geçerliliği, düzenlenmesine neden olan hukuki ilişkiden etkilenmemektedir.

Çek, nakit ödeme dışındaki ödeme araçlarının en önemlisi ve en çok tercih edilenidir. Hamil, çeki bankaya ibraz etme, çek bedelini o bankada bulunan hesabına

¹Çekin, hangi tarihte kullanılmaya başlandığı kesin olarak bilinmemektedir. Eski Roma'da banka mevduat muameleleri bilinmekle birlikte tüccarlar, borçlarını, yatırdıkları paralar üzerinden ödeme emri düzenlemek suretiyle ödemişlerdir. Sanayi Devrimi ile gelişen ticaret ve ekonomik ilişkiler, çek kullanımını arttırmış; bu doğrultuda ülkeler, kendi milli mevzuatlarında çek ile ilgili düzenlemeler yapmışlarsa da uluslararası ticaretin artması nedeniyle, neticede çek ile ilgili kuralları birleştirme ve tüm devletler tarafından kullanılacak tek bir çek kanunu yapma gayesi oluşmuştur. Biri 15 Temmuz 1912 tarihinde Lahey'de, diğeri 23 Şubat 1931 tarihinde Cenevre'de olmak üzere iki konferans gerçekleştirilmiş ve Cenevre'de gerçekleştirilen konferans neticesinde imzalanan anlaşmalar ile çek ile ilgili tek bir kanun oluşturulmuştur. Cenevre Anlaşmaları, Türkiye tarafından imzalanmakla birlikte, usulüne uygun şekilde onaylanmadığından, bu anlaşmaların, Türkiye açısından bir bağlayıcılığı yoktur. Çekin etimolojik kökeni ve tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. H. Domaniç (1990). *TTK şerhi IV, kıymetli evrak hukuku*. İstanbul: Eskin Matbaası, s. 536 ila 544.; N. Kınacıoğlu (1999). *Kıymetli evrak hukuku*. (5. baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, s. 257 ila 259.

²H. Pulaşlı (2019). *Kıymetli Evrak Hukuk*. (7. baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 281.

alacak olarak kaydettirme hakkına sahip olduğu gibi çeki bir borcunu ödemek için de kullanabilir. Bu haliyle çek, hamile birçok imkân tanımakta ve en önemlisi keşideciyi nakit ödeme yapma külfetinden kurtarmaktadır.

Çekin ödenebilmesi için bankaya ibraz ve ciro edilmesi gerekmektedir. Bu halde keşideci, çek bedelinin ödendiğine ilişkin delilini kendiliğinden elde etmiş olmakta ve ödemeyi ispat külfetinden kurtulmaktadır.³

1.2. Çekin Unsurları

Çekte bulunması gereken zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurlar⁴, TTK 'nin 780 ve 781. maddelerinde düzenlenmiştir. Geçerli bir çekin varlığından bahsedebilmek için bu maddelere uygun şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Aksi halde, düzenlenen senedin çek niteliğinden bahsedilemez.

Buna paralel olarak, bir senedin çek olarak kabul edilebilmesi için bazı kayıtların çek üzerine yazılmaması gerekmektedir. Zira tüm zorunlu unsurların bulunmasına karşılık, çek niteliğinin ortadan kalkmasına sebep olacak bir kaydın bulunması halinde de çek niteliğinden bahsetmek mümkün değildir.

1.2.1. Türk Ticaret Kanunu'na göre çekin zorunlu unsurları

TTK'nin 780. maddesi gereğince çek; çek kelimesini, belirli bir bedelin kayıtsız şartsız ödenmesi emrini, ödeyecek kişinin (muhatabın) ticaret ünvanlını, keşide tarihini, muhatap banka tarafından verilen seri numarasını, kare kodu ve keşidecinin imzasını ihtiva eder.

1.2.1.1. Çek kelimesi

Bir çekin her dilde yazılabilmesi mümkündür. Türkiye'de bulunan bir bankaya ibraz edilmek üzere, yabancı dilde ve yabancı para üzerinden bir çek düzenlenmesi

³F. Öztan (2018). *Kıymetli evrak hukuku (22. baskı)*. Ankara: Turhan Kitabevi, s. 223.

⁴Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 323.

mümkündür.⁵ Türk Ticaret Kanunu'nun 780. maddesinin 1. fıkrasının a bendi, bu şekilde çek düzenlenmesine açıkça izin vermektedir.⁶

Türkçeden başka bir dil kullanılması halinde, o dilde “çek” kelimesini karşılayan kelimenin senet üzerine yazılması gerekmektedir.⁷ “Çek” kelimesi, senedin çek niteliğini kazanması bakımından olmazsa olmaz bir unsurdur.

“Çek” kelimesinin, çek yaprağı üzerinde nerede bulunması gerektiği konusunda, doktrinde fikir birliği bulunmamaktadır.⁸ 2010/2 sayılı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar İle Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ” in 3. maddesinin i fıkrasında, çeklerin basımında Çek Kanunu ile bu Tebliğde belirtilen hususlarla birlikte, çekin keşide yeri ve keşide tarihi dahil, Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan çekin şekline ilişkin diğer unsurların da göz önünde bulundurulacağı düzenlenmiş; bu vesileyle sadece çek yaprağında “çek” kelimesinin yer alacağı belirtilmiş; çek kelimesinin yeri konusunda özel bir belirtme yapılmamıştır.⁹ Keza 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 6 ve 8. fıkralarında da bankalarca bastırılan matbu çek defterlerinin kullanılması zorunlu hale getirilmiştir. Dolayısıyla kanun koyucu tarafından ayrıca bir düzenleme getirilmediğinden, “çek” kelimesinin çek yaprağı üzerindeki yeri, o çek defterini ve yapraklarını basan bankanın inisiyatifine bırakılmıştır.

⁵S. Reisoğlu (1987). *Türk hukukunda ve bankacılık uygulamasında çek*. (1. baskı), İstanbul: Evrim Basım-Yayım-Dağıtım, s. 26.

⁶TTK md. 780/1-a gereğince, çek, “Senet metninde “çek” kelimesini ve eğer senet Türkçeden başka bir dille yazılmış ise o dilde “çek” karşılığı olarak kullanılan kelimeyi” içerir.

⁷S. Reisoğlu (2003). *Türk hukukunda ve bankacılık uygulamasında çek*. (3. baskı), Ankara: Seza Reisoğlu, s. 49.

⁸Çeklerin baskı şekli, 2010/2 sayılı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ”de düzenlenmiştir. Bkz. RG S. 27468, T. 20.20.01.2010.; Çek kelimesinin, bahis konusu Tebliğ nedeniyle matbu olarak hem başlıkta hem de metin kısmında yer aldığını belirtmekle birlikte, çek kelimesinin metin kısmında bulunmamasının yine de çek vasfını ortadan kaldıracığına ilişkin görüş için bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 309.; “Çek” kelimesinin başlıkta yer almasının yeterli olduğuna ilişkin görüş için bkz. A. Bozer ve C. Göle (2018). *Kıymetli evrak hukuku*. (8. baskı), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, s. 240.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, s. 262 ila 263.; Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 545.; Çek kelimesinin, metin kısmında yer alması gerektiğine ilişkin bkz. H. Ülgen vd. (2015). *Kıymetli evrak hukuku*. (10. baskı), İstanbul: On İki Levha Yayınları, s. 237.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 226.; F. Tekil (1994). *Kıymetli evrak hukuku*. (2. baskı), İstanbul: Tekil Yayıncılık, s. 180.

⁹2010/2 sayılı Tebliğ md 3/i: “Çeklerin basımında, Çek Kanunu ile bu Tebliğde belirtilen hususlarla birlikte, çekin keşide yeri ve keşide tarihi dahil, Türk Ticaret Kanununda yer alan çekin şekline ilişkin der unsurlar da göz önünde bulundurulur.”

“Çek” kelimesinin bulunmaması durumunda senet, TTK’nin 781. maddesinin 1. fıkrası gereğince, çek niteliğini haiz değildir. “Çek” kelimesinin yokluğu durumunda “adi havale” nin varlığından söz edilebilir.¹⁰

1.2.1.2. Belirli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesi

Çek üzerine “belirli bir bedel” yazılmış olmalı ve bu bedelin ödenmesi, herhangi bir kayıt veya şarta bağlanmamış olmalıdır. Çek bedeli, Tük parası olarak belirlenebileceği gibi yabancı para olarak da belirlenebilir.

Çek, mutlaka bir “para” nın ödenmesi için düzenlenir. Altın, gümüş, gayrimenkul vb. paradan başka değerler için çek düzenlenmesi mümkün değildir.¹¹ TTK’nin 780. maddesinin 1. fıkrasının b bendi gereğince, çekte yazılı bedelin “belirli” olması zorunludur; “belirlenebilir” olması yeterli değildir.¹² Bedelin muhtelif şekillerde gösterilmesi halinde, TTK’nin 818. maddesinin 1. fıkrasının b bendinin yollamasıyla¹³, TTK’nin 676. maddesi, çek hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Buna göre, bedel hem yazı hem rakam ile gösterilmiş; ancak aralarında fark var ise TTK’nin 676. maddesinin 1. fıkrası gereğince, yazı ile gösterilen bedel esas alınır.¹⁴ Buna karşılık çekte her ikisi de yazı veya rakamla gösterilmiş iki farklı bedel bulunması halinde, TTK’nin 676. maddesinin 2. fıkrası gereğince en az olan bedel esas alınır.¹⁵ Bu düzenlemelerden hareketle çekte bedelin birden fazla kez gösterilmesi gerektiği gibi bedelin yalnızca rakamla ya da yalnızca yazı ile gösterilmesinin yeterli olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.¹⁶

Havale, TBK’nin 555. maddesinde tanımlanmıştır.¹⁷ Bu tanıma göre, havale edenin, kendi hesabına olmak üzere para, kıymetli evrak ya da başka bir misli eşyayı,

¹⁰Reisoğlu (1. baskı), 1987, **a.g.k.**, 20.

¹¹Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 237.

¹²TTK md. 780/1-b gereğince, çek, “kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi” içerir.

¹³TTK md. 818/1-b gereğince, “Poliçede gösterilen bedeller arasındaki farka ilişkin 676 ncı madde” çek hakkında da uygulanır.

¹⁴TTK md. 676/1: “Poliçe bedeli hem yazı hem de rakamla gösterilip de iki bedel arasında fark bulunursa, yazı ile gösterilen bedel üstün tutulur.”

¹⁵TTK md. 676/2: “Poliçe bedeli yalnız yazıyla veya yalnız rakamla birden çok gösterilmiş olup da bedeller arasında fark bulunursa, en az olan bedel geçerli sayılır.”

¹⁶Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 237.

¹⁷TBK md. 555: “Havale, havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir.”

havale alıcısına vermek üzere, havale ödeyicisini yetkili kıldığı bir hukuki işlemdir. Çeke “havale” niteliğini veren, metin kısmında yer alan ve muhataba yönelik ödeme talimatını karşılayan, “ödeyiniz (veya aynı anlama gelen tediye ediniz vb.)” kelimesidir.¹⁸

1.2.1.3. Ödeyecek kimsenin (muhatabın) ticaret ünvanı

Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap olma ehliyetine (yani pasif çek ehliyetine), TTK’nin 782. maddesinin 1. fıkrası gereğince, sadece bankalar sahiptir. TTK’nin 815. maddesinde, bankadan Bankacılık Kanunu’na tabi kuruluşların anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.¹⁹ Dolayısıyla bu kapsamda olmayan bir kişinin ya da kuruluşun muhatap olarak gösterilmesi halinde çek, TTK’nin 782. maddesinin 2. fıkrası gereğince adi havale niteliğindedir.²⁰

Muhatabın ticaret ünvanının, çek üzerinde gösterilmesi, vazgeçilmez bir şekil şartıdır.²¹ Muhatabın, çek üzerinde nerede gösterildiğinin Türk Ticaret Kanunu’nun çek ile ilgili düzenlemeleri yönünden hiçbir önemi yoktur. Uygulamada matbu çek formlarında muhatabın ismi, metin kısmının üzerinde gösterilmektedir.

1.2.1.4. Keşidecinin imzası

Çek üzerinde keşidecinin imzasının bulunması zorunludur. Aksi halde çek geçerli olmaz. İmzanın mutlaka el yazısı ile atılması gerekmektedir. Dolayısıyla parmak izi, mühür veya basılı imza kullanılarak ya da herhangi bir alet kullanılmak suretiyle imza atılarak düzenlenen çek geçerli değildir.²² Keşidecinin imzasının mutlaka çekin ön yüzünde bulunması gerekmektedir.

¹⁸Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 243.; “Ödeyeceğim” şeklindeki bir irade açıklaması, ödeme vaadi niteliği taşıdığından, diğer tüm unsurların tam olarak bulunması durumunda dahi çekin varlığından bahsedilemez. Bkz. A. Kendigelen (2007). *Çek hukuku*. (4. baskı), İstanbul: Arıkan Yayıncılık, s. 75.

¹⁹TTK md. 815: “Bu Kısımda geçen "banka" dan amaç, Bankacılık Kanunu'na tabi olan kuruluşlardır. Ancak, ödeme yeri Türkiye dışında olan çekler hakkında "banka" teriminden hangi kuruluşların anlaşılacağı ödeme yeri hukukuna göre belirlenir.”

²⁰TTK md. 782/2: “Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir.”

²¹Öztan, 2018, **a.g.k.**, 228.

²²S. Soyer Güleç (2011). *Borç için hapis yasağı ve karşılıksız çek keşide etme suçu*. (2. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 124.; Ancak, ABD’de FSTC (Financial Services Technology Consortium-Finansal

Çek düzenleyebilme ehliyeti (yani aktif çek ehliyeti) açısından ve tüm kambiyo senetlerine yönelik olarak Türk Medeni Kanunu'nda yer alan hükümler gereğince "sözleşme ile borçlanmaya ehil olmak" gerekli ve yeterlidir²³. Tüzel kişiliği olmadığı için, bir adi ortaklık adına çek imzalanması mümkün olmayıp bu halde tek tek ortakların sorumluluğundan bahsedilebilir.

Gerçek kişi keşidecinin ad ve soyadının, tüzel kişi keşidecinin adının (şirket ise ticaret ünvanının) hatalı yazılmış olması veya hiç yazılmamış olması, keşidecinin imzası bulunduğu sürece sorun teşkil etmez.²⁴ Yargıtay'ın uygulaması da bu yöndedir.²⁵ Buna karşılık çekin üzerinde el ile atılmış bir imza bulunmak kaydıyla, imzanın gerçekte keşidecinin veya temsilcisinin eli ürünü olmaması, "imzaların bağımsızlığı ilkesi" uyarınca çekin geçerliliğine ve çek üzerinde imzası bulunan (avalist, ciranta gibi) diğer kişilerin sorumluluğuna engel oluşturmamaktadır.²⁶

Çek hesabı sahibi ile keşideci aynı kişi olabileceği gibi farklı kişiler de olabilir. Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 3. fıkrasına göre, çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını yetkilendiremez.²⁷ Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde ise, eğer çek TTK gereğince tüm zorunlu unsurları ihtiva ediyorsa, çek niteliği olumsuz etkilenmeyecek; bu durumda Çek Kanunu'nun 5.

Hizmetler Teknoloji Konsorsiyumu) öncülüğünde on beşten fazla bankanın, hükümet biriminin, teknoloji sağlayıcılarının ve dünya çapındaki e-ticaret organizasyonlarının ortak çalışması ile "elektronik çek (e-çek)" sistemi kurulmuştur. E-çek, kağıt çekin, tarih, ödemenin yapılacağı kişinin adı, ödeme miktarı, sayısal imza, banka hesap numarası ve yönlendirme numarasına ilişkin bilgileri içeren elektronik sürümüdür. Bu durumda elle atılan ıslak imzanın yerini anahtar kriptolu elektronik imzalar alacaktır. Henüz Türkiye'de uygulaması bulunmamakla birlikte bu uygulamanın gelişmekte olan e-ticaret uygulamaları paralelinde, yakın bir zamanda ödeme aracı olarak önemli bir konum edineceği ve Türkiye'nin de bu sisteme entegre olacağı kanaatinde olduğumuzdan e-çek uygulamasından kısaca bahsedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Karabıyık (2008). *Alternatif ödeme aracı olarak elektronik çek sistemi (e-çek)-I*. <https://journal.mufad.org.tr/> (Erişim Tarihi: 21.09.2018).

²³Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 44.

²⁴Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 315.; Karşı görüş için bkz. S. Reisoğlu (2011). *Çek Hukuku*. Ankara: Seza Reisoğlu, s. 70.

²⁵"...Çeklerde keşidecinin adının ve soyadının yazılması zorunlu değildir. Keşideci olarak tüzel kişiliği olmayan bir firma adının yazılması çeki geçersiz kılmaz. Somut olayda da dava konusu çek, tüzel kişiliği olmayan firma adına düzenlenmiştir. Çek zorunlu unsurları taşıyıp geçerli olduğundan sanığın sorgusunun yapılması ve sonuca göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde beraate karar verilmesi hatalıdır." Yargıtay 10. CD. E. 2004/16670, K. 2005/3149, T. 22.03.2005 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 11.09.2018).; "Çekin unsurları arasında, çeki keşide eden kimsenin imzasının bulunması yeterli olup, keşidecinin adının yazılması şart değildir. Ünvanın eksik yazılması şirketin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz." Yargıtay 12. HD. E. 2002/7221, K. 2002/8061, T. 18.04.2002 (Sinerji İçtihat ve Mevzuat Programı, Erişim Tarihi: 11.09.2018).

²⁶Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 242.

²⁷Çek Kanunu md. 5/3: "Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir."

maddesinin 3. fıkrasına göre bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk hesap sahibine ait olacaktır.²⁸

Bununla birlikte, Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrası gereğince, muhatap banka tarafından, çek defterinde bulunan her bir çek yaprağına çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadının, tüzel kişi ise adının ve bunlara ek olarak Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 8. fıkrası gereğince, tüzel kişi adına çek düzenleyecek kişinin adı ve soyadının yazılması öngörülmüştür. Bu düzenleme ile tüzel kişi hesap sahibinin çek düzenlemesi için, matbu çek yaprağında yazan kişi dışında başka birisini, vekil ya da temsilci olarak atayamayacağı kabul edilmişse de çekin çek yaprağında yazılı olmayan vekil ya da temsilci tarafından düzenlenmesi halinde de çek geçerli sayılacak ve bu çekten dolayı sorumluluk hesap sahibi tüzel kişiye ait olacaktır.²⁹ Zira keşideci ile ilgili Çek Kanunu'nda öngörülen hususlar, çekin geçerliliği ile ilgili değil; çek defterleri ve içerdikleri yaprakların baskı şekline ilişkindir. Dolayısıyla çek defterlerinin ve yapraklarının basımında Çek Kanunu'ndaki esaslara uyulmamış olması, TTK'de öngörülen unsurların tam olarak bulunması halinde çek vasfını ortadan kaldırmamaktadır.³⁰ Zira Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 9. fıkrasında, geçerli bir çekin varlığından bahsedebilmek için TTK'de belirtilen unsurları taşımasının yeterli olduğu açıkça belirtilmiştir.³¹

1.2.1.5. Keşide tarihi

Bir çekin geçerli olabilmesi için mutlaka bir keşide (düzenleme) tarihini, gün, ay ve yıl şeklinde, bir bütün olarak içermesi gerekmektedir.³² Çek bir ibraz senedi olduğundan, kanunda öngörülen ibraz sürelerinin başlangıç ve bitiş tarihlerinin, başka bir ifadeyle çekin tedavül süresinin belirlenmesi açısından, keşide tarihinin çek üzerinde

²⁸Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 263.; Her ne kadar kanun maddesinde ve doktrinde, temsilcinin veya vekilin keşide ettiği çek nedeniyle çek hesabı sahibi gerçek kişinin hukuki ve cezai açıdan sorumlu olduğu görüşü kabul görmekteyse de bu görüş, özellikle cezai sorumluluğun tespiti bakımından, temel ceza hukuku ilkeleri (ceza sorumluluğun şahsiliği ilkesi vb.) ile bağdaşmamaktadır.

²⁹Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 264.

³⁰Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 269.

³¹Çek Kanunu md. 2/9: "Türk Ticaret Kanunu'ndaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez."

³²Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 318.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 240.; Doktrinde bir görüş, çek üzerindeki düzenleme tarihinin, sübjektif unsurlar taşınamaması, çekin tedavülünü zorlaştırmaması ve herkes tarafından, tereddüde yer vermeden aynı şekilde anlaşılması şartıyla, istisnai olarak gün, ay, yıl şeklinde belirtilmeden de gösterilmesinin mümkün olduğunu savunmaktadırlar. Bkz. Bozer ve Gole (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 250.

gösterilmesi önem arz etmektedir.³³ Zira Türk Ticaret Kanunu'nda çekte ilişkin ibraz sürelerinin başlangıcında keşide tarihi esas alınmıştır.³⁴ Bu nedenle keşide tarihi, çekin zorunlu ve esaslı bir unsurudur.³⁵ Keşide tarihini içermeyen bir senet, diğer tüm zorunlu unsurları ihtiva etse dahi, TTK'nin 781. maddesinin 1. fıkrası gereğince, çek niteliğinde değildir.³⁶ Keşide tarihinde, gün, ay ve yıl unsurlarından herhangi birinin eksik olması halinde de çek niteliğinden bahsedilemez.

Keşide tarihinin, önce ay, sonra gün ve yılın yazılması (05.22.2019 gibi) şeklinde gösterilmesi halinde, çek niteliğinin bu durumdan nasıl etkileneceği konusunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu halde keşide tarihi açıkça belli olmak kaydıyla geçerli bir çekin varlığının kabulü gerekmektedir.³⁷

Bunun dışında çekin keşide edildiği tarih, keşidecinin ehliyetinin tayin ve tespit edilmesi açısından da önem arz etmektedir. Keşidecinin, çekin keşidesi anında ehil olması gerekmele beraber ehliyetin belirlenmesinde çekin düzenlendiği gerçek tarih esas alınmalıdır.³⁸ Bu durum, tüzel kişi adına çek keşide etme yetkisini haiz olanların, çekin ileri tarihli olarak keşide edilmesi halinde, çek üzerinde yazılı keşide tarihinde bu yetkilerinin kaldırılmış olması durumunda, cezai sorumluluğun kime ait olacağının tespiti bakımından önem taşımaktadır.

Çeke fiilen düzenlendiği tarihten önceki veya sonraki bir tarihi yazmak suretiyle kanunda öngörülen ibraz sürelerini fiilen uzatmak veya kısaltmak mümkün ise de Türk Ticaret Kanunu'ndaki açık düzenleme gereğince, çekin keşide tarihi olarak gösterilen

³³F. Erem, Turgut Kalpsüz ve Gürkan Çelebican (1968). *İktisadi ve hukuki yönden çek*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, s. 58.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 238.

³⁴TTK md. 796/3:“Birinci ve ikinci fıkralarda yazılı süreler, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar.”

³⁵R. Poroy ve Ü. Tekinalp (2010). *Kıymetli evrak hukuku esasları, 5941 sayılı çek kanununun yorumu ile*. (20. baskı), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 259.

³⁶TTK md. 781/1: “780 nci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkrada sayılan haller dışında çek sayılmaz.”; Senet metninde “keşide tarihi” nin bulunmaması, kanun koyucu tarafından istisna tutulan durumlar arasında yer almadığından senedin geçerliliğini etkileyen bir unsur yokluğu olarak kabul edilmektedir.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 247.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.; Keşide tarihinin bulunmamasının çek vasfını ortadan kaldırmayacağına ilişkin bkz. “Dava konusu çek TTK 780-781 maddesi gereğince zorunlu unsurları belirtilmiştir. Çekin düzenleme tarihi zorunlu unsurlardandır... Bir çekin tamamen doldurulmamış olarak tedavüle çıkarılma olanağı mevcuttur. Dava konusu çekin düzenleme tarihinin sonradan doldurularak tedavüle çıkarılması imkanı bulunmaktadır. Bu durumda, iptali istenen çekin sadece keşide tarihinin bulunmaması nedeniyle çek vasfını taşımadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi yerinde bulunmamıştır.” İstanbul BAM 12. HD. E. 2018/312, K. 2018/830, T. 28.06.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 05.10.2018).

³⁷Pulaşlı 2019, **a.g.k.**, 319.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 240.; Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 66.; Karşı görüş için bkz. Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 248.

³⁸Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.** 59.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 252.

tarihten önce bankaya ibraz edilmesi halinde, kural olarak, ibraz edildiği tarihte ödenmesi gerekmektedir.³⁹ Ancak, Çek Kanunu geçici 3. maddesinin 5. fıkrasında, 31.12.2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğu kabul edilmiştir.

Çekte gösterilen keşide tarihinin “belirli ve mümkün” bir tarih olması gerekmektedir. Bundan keşide tarihi olarak gösterilen tarihin, genel olarak takvimde yer alan bir tarih olması gerektiği anlaşılmalıdır. Mesela, 30 ile 31. günlerin karıştırılması suretiyle yazılan tarihlerin, ilgili ayda 31. gün yer almasa dahi takvim genelinde yer alan bir gün olması nedeniyle geçerli bir tarih olduğu; bu çeklerin ilgili ayın son günü düzenlendiği kabul edilmektedir.⁴⁰ Aynı doğrultuda keşide tarihi olarak Şubat ayının 29, 30 veya 31. gününün yazılması halinde çek, Şubat ayının son günü düzenlenmiş sayılır.⁴¹

Çek üzerinde ne olduğu belirsiz iki tarihin mevcut olduğu durumlarda, vadeye ilişkin olduğu anlaşılan tarih yazılmamış sayılmalı; daha önceki tarih keşide tarihi olarak kabul edilmelidir.⁴² Yargıtay uygulaması da bu doğrultuda şekillenmiştir.⁴³ Buna

³⁹TTK md. 795/2: “Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir.”

⁴⁰Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 249.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 240.

⁴¹Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 249-250.; “...Her ne kadar Şubat ayının 30. günü söz konusu olmaz ise de, keşide tarihinin bu şekilde gösterildiği çeklerde dahi bunun yanılığdan kaynaklandığının ve bu eksikliğin çekin niteliğini etkilemediğinin ve Şubat ayının son gününde keşide edilmiş sayılacağı kabulü gerekir.” Yargıtay 12. HD. E. 2001/22490 K. 2002/1007 T. 22.01.2002 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 20.09.2018).; Burada her ne kadar ilgili ayda 30 ve/veya 31. günler olmasa da takvim genelinde belli bir ay içerisinde belirtilen günlerin bulunuyor olması nedeniyle çek niteliği olumsuz etkilenmemektedir. Ancak takvimde bulunan hiçbir ayda 32. gün mevcut bulunmadığından herhangi bir ayın 32. gününe keşide edilen bir çekin “imkansızlık” nedeniyle çek vasfını kaybedeceği kabul edilmelidir. Bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 318-319.

⁴²Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 252.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 240.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 318.; Ancak ileri tarihli çek düzenlenmesinin mümkün olması karşısında, keşidecinin çek üzerinde yazılı hangi tarih için çek düzenleme iradesinin bulunduğu tespit edilmesi gerekmektedir. Zira bu tespit, çek ile ilgili karşılıksız işlemi yapılması durumunda cezai sorumluluğun tespiti açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla “daha önceki tarihin keşide tarihi olarak kabul edilmesi gerektiği” yönündeki görüşün, hem Yargıtay hem de doktrin tarafından yeniden değerlendirmeye alınması gerektiği kanaatindeyiz. Aynı doğrultuda görüş için bkz. Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 240.; Bazı yazarlar, birden fazla ve birbirinden farklı şekilde tarihlerin bulunması halinde çek vasfının ortadan kalkacağını belirtmektedir. Bkz. Öztan, 2018, **a.g.k.**, 230.

⁴³“...Takip dayanağı çekin incelenmesinde sağ üst köşede 15.9.2000 tarihi, sağ alt köşede ise 31.5.2000 tarihinin yazılı olduğu görülmüştür. Keşide tarihi genellikle uygulamada sağ üst köşeye yazılmakta ise de keşide tarihinin çekin ön yüzünden tereddüde mahal vermeyecek biçimde gün-ay ve yıl olarak belirtilmesi yeterli olup, tarihin yazılı olacağı yer konusunda bir sınırlama getirilmemiştir. Çeklerde vade olmayacağından çek üzerinde yazılı iki tarihten önceki tarih esas alınır.” Yargıtay 12. HD. E. 2001/10468, K. 2001/11509, T. 26.06.2001 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.09.2018).; “...Dayanak belgede, çekin üst sağ bölümünde 18.04.2004 tarihi yazıldıktan başka, ayrıca borçluya ait imzanın yanında 17.03.2004 tarihine de yer verildiği tespit edilmiştir. Çeklerde vade öngörülmediği için çek

karşılık, birden fazla keşide tarihinin yazılması halinde, çek niteliğinden bahsedilemez.⁴⁴

1.2.1.6. Banka tarafından verilen seri numarası

Her çek yaprağı, TTK'nin 780. maddesinin 1. fıkrasının g bendi gereğince, muhatap banka tarafından verilen bir seri numarasını içermelidir. Bu unsur, 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çerçevesinde yapılan değişiklik ile Türk Ticaret Kanunu'nun 780. maddesine eklenmiştir.⁴⁵

Seri numarasının bulunmaması durumunda, TTK'nin 781. maddesinin 1. fıkrası gereğince, diğer tüm unsurlar tam olarak bulunsa dahi çek niteliğinden söz edilemez.⁴⁶ Ancak; TTK'nin 781. maddesinin 4. fıkrası gereğince, yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, seri numarasının bulunmamasının çek niteliğini etkilemeyeceği belirtilmiştir.⁴⁷ Bu durumda ileri tarihli olarak keşide edilen çekler bakımından, gerçek keşide tarihi değişiklikten önce olan çekler bakımından bu unsur zorunlu unsur olarak kabul edilmeyecektir. Zira TTK'ye 6728 sayılı Kanun ile eklenen geçici 11. maddede 31.12.2016 tarihinden sonra bankalar tarafından çek hesabı sahiplerine seri numarası

üzerinde yazılı iki tarihten önceki tarihin keşide tarihi olarak esas alınması gerekir.” Yargıtay 12. HD. E. 2005/7889, K. 2005/9950, T. 06.05.2005 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 15.09.2018).

⁴⁴Bozer ve Gole (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 252.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 240.; 2010/2 sayılı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ” in m.3/i ye göre, “Çeklerin basımında, Çek Kanunu ile bu Tebliğde belirtilen hususlarla birlikte, çekin keşide yeri ve keşide tarihi dahil, Türk Ticaret Kanununda yer alan çekin şekline ilişkin diğer unsurlar da göz önünde bulundurulur.” Bu tebliğ doğrultusunda uygulamada çek yapraklarının sol üst köşesinde “düzenleme (keşide) tarihi” kısmı yer almakta olup belirtilen hususun özellikle bu şekilde basılan çeklerde ilgili yere iki tarih yazılması durumunda söz konusu olacağı açıktır.

⁴⁵RG S. 29796, T. 09.08.2016.

⁴⁶TTK md. 780/1-g gereğince, çek, “Banka tarafından verilen seri numarasını” içerir.; TTK md. 781/1 gereğince, “780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı haller dışında çek sayılmaz.” Senet metninde “muhatap banka tarafından verilen seri numarası”nın bulunmaması, kanun koyucu tarafından istisna tutulan durumlar arasında yer almadığından senedin geçerliliğini etkileyen bir unsur yokluğu olarak kabul edilmektedir

⁴⁷TTK md. 781/4: “Yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, 780 inci maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen banka tarafından verilen seri numarası ve/veya (h) bendinde belirtilen karekodun bulunmaması senedin çek olarak geçerliliğini etkilemez.”; Burada “yabancı banka” tabirinden hangi bankaların anlaşılacağı önemlidir. Zira Türkiye’de kurulmuş mevduat bankaları, kalkınma bankaları ve yatırım bankaları; sermayelerinin hangi kaynaktan geldiğine, kurucularının, ortaklarının ve/veya yöneticilerinin uyruklarına bakılmaksızın Türk bankası sayılmaktadırlar. Buna karşılık başka bir ülkede kurulan bankaların, gerekli izinleri almak ve prosedürleri tamamlamak suretiyle Türkiye’de açtıkları şubeler, Bankacılık Kanunu hükümlerine tabi olmakla birlikte “yabancı banka” olarak nitelendirilmektedir. Bu haliyle kanun koyucunun getirdiği istisnanın bu tür yapılanmaları kapsadığı kabul edilebilir. Bkz. Bozer ve Gole (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 254.

unsurunu içermeyen çek yaprağı verilemeyeceği, bu tarihten önce basılan çeklerde ise söz konusu unsurun aranmayacağı düzenlenmiştir.⁴⁸

1.2.1.7. Karekod

İlk olarak 15.06.2015 tarihinde T.C. Ziraat Bankası A.Ş. tarafından fiilen uygulanmaya başlanan ve ihtiyari olan karekodlu çek sistemi, 6728 sayılı Kanun çerçevesinde, TTK'nin 780. maddesinin 1. fıkrasında yapılan değişiklik ile yasal dayanak kazanmış ve zorunlu hale gelmiştir.⁴⁹ Karekodun bulunmaması durumunda, TTK'nin 781. maddesinin 1. fıkrası gereğince, diğer tüm unsurlar tam olarak bulunsa dahi çek vasfı söz konusu olmayacaktır.⁵⁰ Bununla birlikte kanun koyucu tarafından bu kurala istisna teşkil edecek bir düzenleme getirilmiştir. TTK'nin 781. maddesinin 4. fıkrası gereğince, yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, karekodun bulunmamasının çek niteliğini etkilemeyeceği belirtilmiştir.⁵¹ Dolayısıyla, ileri tarihli olarak keşide edilen çekler bakımından, gerçek (fiili) keşide tarihi değişiklikten önce olan çekler bakımından bu unsur zorunlu unsur olarak kabul edilmeyecektir. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun geçici 11. maddesinde, 31.12.2016 tarihinden sonra bankalar tarafından çek hesabı sahiplerine karekod unsurunu içermeyen çek yaprağı verilemeyeceği, bu tarihten önce basılan çeklerde ise söz konusu unsurun aranmayacağı düzenlenmiştir.⁵²

⁴⁸TTK geçici md. 11: "31/12/2016 tarihinden sonra bankalarca çek hesabı sahiplerine 780 inci maddeye bu Kanunla eklenen hüküm gereğince bulunması gereken karekod ve seri numarası unsurlarını içermeyen çek yaprağı verilemez. 31/12/2016 tarihinden önce basılan çeklerde bu unsurlar aranmaz."

⁴⁹Ş. Narbay ve Z. Güney (2017). 6728 sayılı Kanun'un çeki ilişkin şekil hükümlerinin "çekte şekil şartları" bakımından değerlendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 26, s. 42-60.

⁵⁰TTK md. 780/1-g gereğince, çek, "Karekodunu" içerir.; TTK md. 781/1: "780 inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı haller dışında çek sayılmaz." Senet metninde "karekodu" n bulunmaması, kanun koyucu tarafından istisna tutulan durumlar arasında yer almadığından senedin geçerliliğini etkileyen bir unsur yokluğu olarak kabul edilmektedir

⁵¹TTK md. 781/4: "Yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, 780 inci maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen banka tarafından verilen seri numarası ve/veya (h) bendinde belirtilen karekodun bulunmaması senedin çek olarak geçerliliğini etkilemez."; Burada "yabancı banka" tabirinden hangi bankaların anlaşılacağı önemlidir. Zira Türkiye'de kurulmuş mevduat bankaları, kalkınma bankaları ve yatırım bankaları; sermayelerinin hangi kaynaktan geldiğine, kurucularının, ortaklarının ve/veya yöneticilerinin uyruklarına bakılmaksın Türk bankası sayılmaktadırlar. Buna karşılık başka bir ülkede kurulan bankaların, gerekli izinleri almak ve prosedürleri tamamlamak suretiyle Türkiye'de açtıkları şubeler, Bankacılık Kanunu hükümlerine tabi olmakla birlikte "yabancı banka" olarak nitelendirilmektedir. Bu haliyle kanun koyucunun getirdiği istisnanın bu tür yapılanmaları kapsadığı kabul edilebilir. Bkz. Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 257.

⁵²TTK geçici md.11: "31/12/2016 tarihinden sonra bankalarca çek hesabı sahiplerine 780 inci maddeye bu Kanunla eklenen hüküm gereğince bulunması gereken karekod ve seri numarası unsurlarını içermeyen çek yaprağı verilemez. 31/12/2016 tarihinden önce basılan çeklerde bu unsurlar aranmaz."

TTK'nin 780. maddesinin 1. fıkrasının h bendi gereğince, her çek yaprağının karekodunun olması zorunludur. Bu unsur da 6728 sayılı kanun çerçevesinde yapılan değişiklik ile Türk Ticaret Kanunu'nun 780. maddesine eklenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun geçici 11. maddesi ile bankaların 31.12.2016 tarihinden itibaren karekod içermeyen çek basamayacakları açıkça düzenlenmiştir.

Çek üzerinde yer alacak karekodun tanımı ve içeriği ile "Karekod Okutma ve Bilgi Paylaşım Sistemi"nin kurulmasına ve bu sistemde tutulan bilgilerin üçüncü kişilerin erişimine sunulmasına ilişkin usul ve esaslar, Türk Ticaret Kanunu ile Ticaret Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından müştereken çıkarılan "Çeklerde Karekod Uygulamasına İlişkin Tebliğ"⁵³ de belirlenmiştir.

Karekod, çek üzerine kare veya dikdörtgen şeklinde basılabilen, okutulması sonucunda da "Karekod Okuma ve Bilgi Paylaşım Sistemi" çerçevesinde üzerinde karekod bulunan çek ile ilgili bilgilere erişilebilmesine ve bunların "karekodlu çek raporu" başlığı altında raporlanmasına olanak sağlayan 2 boyutlu barkodu ifade etmektedir.⁵⁴

Karekod ile erişilebilecek bilgiler, Türk Ticaret Kanunu'nun 780. maddesinin 2. fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre karekod ile çek hesabı sahibinin, çek hesaplarının ve çek hesaplarının bulunduğu bankaların sayısı, ödenen ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulan çeklerinin sayısı, karşılıksızdır işlemi gören son çekin ibraz tarihi ile çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, ilgili çek yaprağı ile ilgili herhangi bir tedbir kaydının bulunup bulunmadığı, çek hesabı sahibinin tacir olması halinde ise hakkında bir iflas kararı olup olmadığı ve varsa tarihi hakkında bilgi edinme imkanı bulunmaktadır. Bu bilgiler, çek hesabı sahibi ya da cirantanın⁵⁵ rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine sunulur. Bu bilgiler ilgililere "karekodlu çek raporu" olarak verilir. Çek hamilleri, "Karekod Okutma Ve Bilgi Paylaşım Sistemi" vasıtasıyla, çek üzerindeki karekodu cep telefonlarına ve/veya bilgisayarlarına indirmiş oldukları "Findeks Uygulaması" ile okutarak, karekodlu çek raporuna erişebilirler. Karekod Okutma ve Bilgi Paylaşım Sistemi, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulacaktır.

⁵³RG S. 29935, T. 31.12.2016 (Üçüncü mükerrer)

⁵⁴Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 255 ila 262.

⁵⁵"Ciranta" ile kastedilenin "lehtar" dır. Zira ilk ciro işlemi yapan lehtardır. Hamiline yazılı çekler açısından ise "çeki elinde bulunduran yetkili hamil" olarak anlaşılmalıdır. Bkz. Narbay ve Güney, 2017, **a.g.k.**, 48.

Akıllı telefonlara indirilebilen karekod uygulaması sayesinde, çek lehtarını veya muhtemel çek hamili, çeki almadan önce, çek yaprakları üzerinde bulunan karekodu okutarak keşidecinin mali durumu, ödeme gücü, daha önce keşide ettiği çekleri ödeyip ödemediği, çek düzenleme konusunda yasaklı olup olmadığı, herhangi bir haciz işleminin veya alacak davasının muhatabı olup olmadığı, iflas, konkordato vb. durumunun olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olabilir.⁵⁶ Çek lehtarını veya muhtemel çek hamili, bu bilgiler doğrultusunda çeki alıp almamaya karar verecektir. Karekod uygulaması ile ilgilere sağlanan bu bilgiler, çek ile ilgili karşılıksız işlemi yapılması neticesinde cezai sorumluluğun tayini açısından önem arz etmektedir.⁵⁷

1.2.2. Çekin alternatifli zorunlu unsurları⁵⁸

1.2.2.1. Ödeme yeri

Ödeme yeri, çek üzerinde gösterilmelidir. TTK'nin 780. maddesinin 1. fıkrasının e bendinde, çekin, ödeme yerini içereceği belirtilmiştir.⁵⁹ Ancak, diğer zorunlu unsurların aksine, ödeme yerinin çek üzerinde ayrıca belirtilmemesi, çek niteliğini doğrudan olumsuz etkilememektedir. Zira TTK'nin 781. maddesinin 1. ve 2. fıkrası gereğince, ödeme yerinin çek üzerinde ayrıca belirtilmemesi halinde, muhatap bankanın ticaret ünvanının yanında belirtilen yer; birden fazla yer gösterilmişse ilk gösterilen yer ödeme yeri sayılır.⁶⁰ Yargıtay uygulaması da bu doğrultudadır.⁶¹ Çek üzerinde muhatap

⁵⁶A. Bozer ve C. Göle (2017). *Kıymetli evrak hukuku*. (6. baskı), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, **a.g.k.**, 241-242.

⁵⁷Karekod uygulaması, bu çalışma kapsamında ilgililere sağladığı bilgiler çerçevesinde, çekin karşılıksız çıkması durumunda cezai sorumluluğunun tayini açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, karekod uygulaması ana hatlarıyla aktarılmıştır. Karekod uygulaması ve işleyişi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bozer ve Gole, 2018 (8. Baskı), **a.g.k.**, 255-262.; Narbay ve Güney, 2017, **a.g.k.**, 42-60.; H. A. Okuyan (2017). Türk çek uygulamasında hukuki değişikliklerin değerlendirilmesi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, C. 12, S. 2, s. 177 ila 187.

⁵⁸Bu başlık altında inceleyeceğimiz “ödeme yeri” ve “keşide yeri” unsurlarının yokluğu, doğrudan çek vasfının yitirilmesine sebep olmamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda bu unsurların yokluğu halinde, çekin hala geçerli sayılmasını sağlayacak bir takım alternatifler öngörüldüğünden ve ancak bu alternatiflerin de ilgili çekte bulunmaması halinde çek vasfının yitirileceği kabul edildiğinden, başlık, çekin alternatifli unsurları olarak belirlenmiştir. Aynı doğrultuda bkz. Bozer ve Gole (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 269.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 323.; Tekil, 1994, **a.g.k.**, 170.; Bazı yazarlar ise bu iki unsuru, böyle bir ayırım yapmadan, “çekin zorunlu unsurları” veya “çekin şekil unsurları” başlığı altında incelemişlerdir. Bkz. Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 123.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 230.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.

⁵⁹TTK md. 780/1-f gereğince, çek, “Ödeme yerini” içerir.

⁶⁰TTK md. 781/2: “Çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret ünvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret ünvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir.”

bankanın ticaret ünvanı yanında da herhangi bir yer gösterilmemişse, muhatabın ticaret merkezinin bulunduğu yer ödeme yeri olarak kabul edilir. Kanun koyucu tarafından, ödeme yerinin tespiti açısından alternatif çözümler öngörülmüş olup ödeme yerinin ayrıca gösterilmemiş olması nedeniyle çek vafının kaybedilmesi söz konusu olmamaktadır.⁶² Ödeme yeri, ödeme için ibraz sürelerinin tespiti açısından önemlidir.

Bunun dışında çek, ödeme için muhatap bankanın her şubesine ibraz edilebilir. Bu konuda yasal bir engel mevcut olmayıp çekin ibrazının bu şekilde gerçekleşmesi halinde süreç, tamamen müşteri ile banka arasındaki ilişkiye göre şekillenmektedir. Bu durumda “hukuki ödeme yeri” ne karşılık “fiili ödeme yeri” nin de varlığı kabul edilmelidir.⁶³

Çek Kanunu’nun 2. maddesinin 7. fıkrasının b bendi gereğince, çek defterinde bulunan her çek yaprağına çek hesabının bulunduğu şube adının yazılması zorunluluğu getirildiğinden, Türk Ticaret Kanunu’ndaki ödeme yerine ilişkin düzenlemeler, eski önemini kaybetmiştir. Zira bahis konusu düzenlemenin doğal sonucu olarak çek defterinin basımı sırasında bir hata yapılmadığı sürece, muhatap bankanın adının yanında bir yer (şube adının) belirtilmemesi; dolayısıyla “ödeme yerinin bulunmaması” durumu, ortadan kalkmıştır.⁶⁴

1.2.2.2. Keşide yeri

Keşide yerinin de, TTK’nin 780. maddesinin 1. fıkrasının e bendi gereğince, ödeme yeri ile benzer şekilde çekte gösterilmesi gerekmektedir.⁶⁵ TTK’nin 781. maddesinin 1. ve 2. fıkrası gereğince, keşide yerinin belirtilmemesi, doğrudan çek

⁶¹“...Kambiyo senedi alacaklısı kendi yerleşim yerinde kambiyo senedine mahsus alacağı için ihtiyati haciz talebinde bulunamaz, ancak borçlunun yerleşim yerinde, birden fazla borçlu bulunması halinde borçlulardan birinin yerleşim yerinde, çekin keşide yerinde, ödeme yerinde (6102 Sayılı TTK 'nın 781/2 fıkrası uyarınca çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret ünvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret ünvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir.) ihtiyati haciz talebinde bulunabilir.” Yargıtay 11. HD. E. 2014/6764, K. 2014/12103, T. 25.06.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 21.10.2018).; “... dayalı takip, borçlunun ikametgahının bulunduğu yerdeki genel yetkili icra dairesinde (HMK. 6.md.) ve muhatap bankanın bulunduğu yer, ödeme yeri sayıldığından buradaki icra dairesinde (HMK. 10.md.) ve ayrıca İİK.nun 50/1.maddesi uyarınca çekin keşide edildiği yerdeki icra dairesinde yapılabilir.” Yargıtay 12. HD. E. 2016/12209, K. 2017/4698, T. 28.03.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 21.10.2018).

⁶²Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 327.; Bozer ve Gole (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 275.

⁶³Bozer ve Gole (8.baskı), 2018, **a.g.k.**, 275.

⁶⁴Bozer ve Gole (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 275.; İ. Ercan (2019). *Karşılıksız çek ve cezai sonuçları*. (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 55.

⁶⁵TTK md. 780/1-e gereğince, çek, “Düzenlenme tarihini ve yerini” içerir.

vasfını ortadan kaldırmaz.⁶⁶ Çekte keşide yeri gösterilmemişse, TTK'nin 781. maddesinin 3. fıkrası gereğince, keşidecinin adının yanında bulunan yer, keşide yeri sayılır.⁶⁷

Çeklerde keşide yeri olarak gösterilen yerin “mevcut ve gerçek bir yer olması” gerekmele birlikte çekin fiilen o yerde düzenlenmiş olması gerekmemektedir. Yani çek üzerinde gösterilen keşide yerinin, çekin gerçekten düzenlendiği yerden başka bir yer olması da mümkündür.⁶⁸

Ödeme için ibraz sürelerinin tespitindeki önemi nedeniyle keşide yerinin, çek üzerinde açık ve net bir şekilde yer alması, hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde belirli olması gerekmektedir.⁶⁹ Dolayısıyla çekte keşide yeri olarak birden fazla yerin gösterilmesi halinde, keşide yerinin *belirli* olması gerekliliği karşısında, çek vasfının ortadan kalktığı kabul edilmesi gerekmektedir.⁷⁰ “Yer” kavramından neyin kastedildiği ise, doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, keşide yeri olarak senedin düzenlendiği ilin adının yazılması şart değildir; ilçe, köy ve benzeri yerler de (hatta bir semt adı dahi) yazılabilir.⁷¹ Başka bir görüşe göre de her ne kadar yasal bir zorunluluk bulunmasa da keşide yerinin mutlaka bir “idari birim” olarak gösterilmesi gerekmektedir; örneğin, bir sokak ismi keşide yeri olarak gösterilemeyecektir.⁷² Yargıtay, keşide yerinin il, ilçe gibi idari birim olması gerektiğini; keşide tarihi

⁶⁶Pulaşlı, 2019, **a.g.k.** 323.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 124.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 231.; Bozer ve Göle, 2018, **a.g.k.**, 270.

⁶⁷Pulaşlı, 2019, **a.g.k.** 323.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 124.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 231.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 270.; TTK md. 781/3: “Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır.”; Bazı yazarlar, keşide yeri gösterilmemiş bir çekte, keşidecinin bir tüzel kişi olması ve kaşesinin bulunması halinde, keşidecinin adının yanında genellikle adresi de kaşede yer aldığından bu eksikliğin giderilmesinin mümkün olduğunu; ancak keşidecinin ad ve soyadı yanında çok defa yazılı bir yer bulunmadığından bu eksikliğin giderilemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 68-69.; Buna karşılık kanun koyucu, Türk Ticaret Kanunu'nun 780. maddesinin 1. fıkrasının f bendi gereğince keşidecinin adını değil; imzasının bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Bu halde kanundaki düzenlemeler arasında uyumsuzluk mevcut olup bu uyumsuzluğun giderilmesi açısından Türk Ticaret Kanunu'nun 781. maddesinin 3. fıkrasındaki “keşidecinin adı” ifadesinin “keşidecinin imzası” şeklinde yorumlanması uygun olacaktır. Bkz. Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 271.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.

⁶⁸Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 272.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 231.

⁶⁹Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 324.; Ş. Narbay (2003). *Çekte ibraz sürelerinin belirlenmesinde ölçü alınan “yer” kavramına “de lege lata” ve “de lege ferenda” çözüm önerileri, Ünal Tekinalp'e armağan cilt-1*. İstanbul: Beta yayınları, s. 793-821.

⁷⁰Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 270.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 230.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.

⁷¹Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 273.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.

⁷²G. Eriş (2004). *Açıklamalı-içtihatlı uygulamalı çek hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 29.; M. Köle ve F. Görgülü (2016). Son düzenlemeler ışığında çekin şekil şartları ve çekte dayalı kambiyo senetlerine özgü takip yolları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21, S. 35, s. 95.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, s. 48.

itibariyle keşide yerinin idari birim olup olmadığının araştırılması gerektiğini belirtmektedir.⁷³

Keşide yerinin, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak ve başka yerleşim birimlerini çağrıştırmayacak şekilde açık, net ve herkes tarafından anlaşılabilir olmak kaydıyla kısaltılması mümkündür.⁷⁴ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, keşide yerinin, hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde, çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılmasının mümkün olmadığına karar vermiştir.⁷⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da yakın tarihli bir kararında aynı doğrultuda bir karar vermiştir.⁷⁶ Birden çok yer adını çağrıştıran ve bu nedenle “yer” konusunda tereddüde yol açan; Ant. (Antakya, Antalya vb. olabilir), Erz. (Erzincan, Erzurum vb. olabilir) vb. kısaltmaların bulunması halinde çek vasfından bahsetmek mümkün değildir.⁷⁷

Keşide yerinin çek üzerinde gösterilmemesi, alternatif olarak keşidecinin adının yanında da herhangi bir yerin belirtilmemesi ve/veya bir yer belirtilmekle beraber, bu

⁷³“...Keşide yerinin ise; idari birim (kent, ilçe, bucak, köy gibi) adı olarak gösterilmesi zorunlu bulunmaktadır. Somut olayda, takip dayanağı çekte keşide yerinin “Side” olarak yazıldığı görülmektedir. Bilindiği üzere; 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan ve ilk mahalli idareler genel seçimi olan 30.03.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun'un 1. maddesinin 3. fıkrası ile “Side” belde belediyesinin tüzel kişiliği kaldırılmış ve söz konusu belediye “Side” ismiyle mahalle olarak bağlı bulunduğu Manavgat ilçesinin belediyesine katılmıştır. Bu durumda, takibe konu çekte keşide yeri olarak gösterilen “Side” anılan çekin keşide tarihi olan 30.08.2014 tarihinden önce mahalleye dönüştüğünden bu yerin yukarıda belirtilen nitelikte idari birim olmadığı ve dolayısıyla dayanak belgenin keşide yeri unsurunu taşımadığı açıktır. Öyleyse, kambiyo senedi niteliği bulunmayan bu belge kambiyo takibine konu edilemez.” Yargıtay 12. HD. E. 2015/19613, K. 2015/28936, T. 23.11.2015, <https://www.hukukmedeniyeti.org/> (Erişim Tarihi: 28.10.2019).

⁷⁴Ercan, 2019, **a.g.k.**, 49.

⁷⁵“...Keşide yerinin yazılması da bir irade beyanı olduğundan anlaşılabilir olması koşulu ile bu irade beyanının kısaltılarak yazılması da mümkündür. Bu konudaki ölçü keşidecinin irade beyanının hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olup olmamasıdır. Bu nedenle çeklerde keşide yerinin, hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olarak yazılması halinde, çekin sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle geçersiz sayılması mümkün değildir. G.antep, Ş.urfa, K.maras, G.hacıköy, Ş.koçhisar ve Ş.karahisar gibi kısaltmaların neyi ifade ettikleri kolaylıkla ve hiçbir tartışmaya yol açılmaksızın belirlenebilecek niteliktedirler. O halde anlamlarında hiçbir duraksama olmayan kısaltmaların keşide yeri olarak yazılması halinde çek bu niteliğini korumalı, buna karşın ne anlama geldiği bilinmeyen kısaltmaların yazılması halinde keşide yeri gösterilmemiş sayılmalıdır.” Yargıtay İBKGK E. 1991/1, K. 1992/5, T. 14.12.1992, <http://www.turkhukuk sitesi.com/> (Erişim Tarihi: 12.11.2018)

⁷⁶“...Bu ilkeler ışığında somut olaya bakıldığında takibe konu çekin ön yüzünde düzenleme (keşide) yeri D.BAKIR” olarak gösterilmiştir. Su durumda düzenleme (keşide) yerinin çek kapsamından hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde “Diyarbakır” olarak anlaşıldığında kuşku bulunmamaktadır. Durum bu olunca takibe konu çek, kambiyo senedi vasfını haizdir ve kıymetli evrak olma niteliğini korumaktadır.” Yargıtay HGK E. 2017/12-1153, K. 2018/1192, T. 13.06.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 08.11.2018).

⁷⁷Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 242.

yerin yukarıda açıkladığımız niteliklere uygun olmaması ya da birden fazla yer gösterilmesi halinde çek vasfından söz edilemez.⁷⁸

1.2.3. Çek Kanunu'nda öngörülen yardımcı unsurlar⁷⁹

Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasında, TTK'de sayılanlar dışında bazı unsurların çek üzerine yazılması gerektiği belirtilmiştir. Ancak bu unsurların bulunmaması, Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 9. fıkrasındaki açık düzenleme gereğince, TTK'de düzenlenen unsurların tam olarak bulunması kaydıyla, çek niteliğini ortadan kaldırmamaktadır.⁸⁰ Bu nedenle, bahis konusu unsurlar hakkında kısa açıklamalara yer verilmiştir.

Bankalar, Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasının a bendi gereğince, çek hesabı numarasını yazmak zorundadır. Hesap numarasının yanlış yazıldığı veya yazılmadığı durumlarda, muhatap banka, basiretli bir iş adamı gibi hareket etme yükümlülüğünün gereği olarak, hesap sahibine ait hesabı ve bu hesapta çekin karşılığının bulunup bulunmadığını tespit etmelidir.⁸¹ Aksi halde çek defteri ve yaprakları, bankalar tarafından matbu olarak hazırlanmış olmakla, bankanın basım sırasında yapmış olduğu bir hata nedeniyle, hiçbir kusuru olmayan ve hatta gerçek hesabında karşılığı bulunduran keşidecinin hukuki ve cezai sorumluluğu gündeme gelecektir.

Bankalar Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasının b bendi gereğince, çek hesabının bulunduğu şube adını matbu çek yaprağında belirtmek zorundadır.

⁷⁸Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 241.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 271.

⁷⁹Çekler lehtarları ve devredildikleri takdirde (veya çekin hamiline düzenlenmiş olması halinde) hamil tarafından, muhatap bankaların herhangi bir şubesine ödeme için ibraz edilebilmektedir. Çekin çek hesabının bulunduğu banka şubesi dışında başka bir şubeye ibraz edilmesi halinde, ilgili şubenin çek hakkında gerekli işlemleri yürütebilmesi için, çek hesabı ve hesap sahibi hakkında bazı bilgilere ihtiyacı olacağı muhakkaktır. İşte Çek Kanunu'nda belirtilen unsurlar, yokluklarında çek vasfını olumsuz etkilemeyen, ilgili şubenin çek hesabı ve hesap sahibi hakkında gerekli bilgilere ulaşmasını sağlayarak gerekli işlemlerin yürütülmesine "yardımcı" olan unsurlardır. Bkz. Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 276.; Bu unsurların çek üzerinde gösterilmesi, Çek Kanunu'nun "amaç ve kapsam" başlığını taşıyan 1. maddesinde belirtildiği üzere, çek defter ve yapraklarının baskı usulü ile ilgilidir. Dolayısıyla çek niteliğini etkilemedikleri için bahis konusu unsurların ayrı başlıklar altında incelenmesine gerek görülmemiştir. Bu unsurlar hakkında kısa açıklamalar yapmakla yetinilecektir.

⁸⁰Çek Kanunu md. 2/9: "Türk Ticaret Kanunu'ndaki unsurları taşınması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez."

⁸¹Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 278.

Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasının c ve ç bentleri gereğince, bankalar, çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması halinde ad ve soyadını; tüzel kişi olması halinde tüzel kişinin adını ve her iki tür çek hesabı sahibi açısından da vergi numaralarını çek üzerinde belirtmek zorundadır.

Bankalar, çek defterlerini bastırırken Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasının d bendi gereğince, çek defterinin basıldığı tarihi çek yaprağında belirtmek zorundadır. Her çek yaprağında çekin basıldığı tarih, gün, ay, yıl şeklinde yer almalıdır.⁸² Çekin basıldığı tarihin çek yaprakları üzerinde bulunması, çekin basıldığı tarihte hangi mevzuata tabi olduğunun tespiti, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğunun devam ettiği sürenin tespiti açısından önem taşımaktadır.

Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasının e bendi gereğince, gerçek kişi çek hesabı sahibinin T.C. kimlik numarasının; tüzel kişi çek hesabı sahibinin MERSİS (Merkezi Sicil Kayıt Sistemi) numarasının ve Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 7. fıkrasının f bendi gereğince, çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması halinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının, çek yaprağında belirtilmesi zorunludur.

1.2.4. Çeke yazılabilecek ihtiyari kayıtlar

İhtiyari kayıtlardan bir kısmı TTK'de açıkça düzenlenmiştir. Bazı kayıtlar ise kanunda düzenlenmemekle birlikte; daha çok ilgililerin çek dışındaki ilişkilerine göre şekillenen ve çekin niteliği ile bağdaştığı ölçüde çek üzerine yazılabilen kayıtlardır.⁸³ Çekin zorunlu muhtevası dışında kalan, bulunup bulunmaması çek niteliğini etkilemeyen işbu kayıtlar, TTK'de düzenlenen ihtiyari kayıtlar ve diğer ihtiyari kayıtlar olmak üzere iki başlık halinde incelenebilir.

⁸²Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 280.

⁸³Özcan, 2018, **a.g.k.**, 238.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 249.

1.2.4.1. Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenen ihtiyari kayıtlar

Bu kayıtlar çekin türüne ilişkin, ödemeye ilişkin ve ödenmeme haline ilişkin kayıtlar olarak üçlü bir ayırım yapılarak incelenebilir.⁸⁴

Çekin türüne ilişkin kayıtlar: Çek, diğer kambiyo senetlerinin aksine hamiline yazılı olarak düzenlenebildiğinden, çek üzerinde lehtarın açıkça belirtilmesi zorunlu değildir.⁸⁵ Çekte “lehtar kaydı” bulunup bulunmaması, diğer şartlar da mevcut ise çek türünün tespitinde önem taşımaktadır. Nitekim TTK'nin 785. maddesinin 3. fıkrasında, çek üzerinde lehtara ilişkin bir kayıt bulunmaması halinde, o çekin, *hamiline yazılı çek* hükmünde olduğu belirtilmiştir.

Çek, diğer kambiyo senetleri gibi kanunen “emre yazılı” bir kıymetli evraktır; bu nedenle bir çekin emre yazılı sayılması için, emre yazılı kaydını içermesi şart değildir.⁸⁶ Bu tarz çeklerde birden fazla lehtar gösterilebileceği gibi muhatabın ve hatta keşidecinin⁸⁷ kendisinin dahi lehtar olarak gösterilmesi mümkündür.

Yine belirli bir gerçek ya da tüzel kişi lehine düzenlenmekle birlikte, keşideci tarafından konulmuş “emre yazılı değildir”, “namadır” vb. “menfi emre kaydı” nı içeren bir çek, “nama yazılı” kabul edilecektir. Bir çekin olumsuz emre kaydı ile nama yazılı hale dönüştürülebilmesi için belli bir kişi lehine keşide edilmiş olması gerekmekte olup hamiline yazılı çek, nama yazılı çekerle dönüştürülemez.⁸⁸

Çek üzerinde, açıkça “hamiline/hamile” kaydı bulunması veya belirli bir lehtar gösterilmiş olmakla birlikte “veya hamiline” kaydı ya da buna benzer (ibraz edene vb.)

⁸⁴Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 249 ila 252.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 285 ila 317.; Bazı yazarlar ise konuyu, ilgili kayıtları tek tek ele almak suretiyle, herhangi bir ortak başlık tayin etmeksizin incelemişlerdir. Bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 328 ila 332.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 238-239.

⁸⁵Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 249.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 328.; Erem vd., 1968, **a.g.k.**, 61.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 278.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 265.; Kanun koyucunun lehtarın adını çekin zorunlu unsurları arasında saymamasının nedeni, bu hususta bir serbesti yaratmak değil; diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak çekin hamiline yazılı olarak düzenlenmesini sağlamaktır. Bkz. Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 286.

⁸⁶Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 285.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 249.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 278.

⁸⁷Bu durumda “keşide çeki” söz konusu olup keşide çekinin Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanunu anlamında çek olduğu, doktrinde kabul edilmektedir. Bu halde, banka müşterisi çek tutarını bankaya öder ya da bankadaki hesabından bu tutarı düşürür ve bunun karşılığında banka da kendi üzerine bir çek düzenleyerek müşterisine verir. Bu çeklerde müşterinin bizzat kendisi ya da göstereceği 3. bir kişi lehtar olarak gözükmektedir. Bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 328-329.; Tekil, 1994, **a.g.k.**, 177.; Reisoğlu, 1987, **a.g.k.**, 50.; Karşı görüş için bkz. Ö. Teoman (1994). Banka çekleri hukuken çek midir?. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 55, s. 261 vd.

⁸⁸Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 328.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 290.

bir kaydı içeren çek ile kimin lehine düzenlendiği belirtilmeyen çek de “hamiline yazılı” kabul edilmektedir. Lehtarın bir gerçek ya da tüzel kişi olması zorunluluğu karşısında, lehtar kısmına işletme adının veya tüzel kişiliği olmayan bir insan topluluğunun adının yazıldığı durumlarda, kanunun açık düzenlemesi gereğince çek, hamiline yazılı olarak kabul edilecektir.⁸⁹

Ödemeye ilişkin kayıtlar: Çekin üzerine, muhatabın yerleşim yerinde ve fakat başka bir adreste ödeneceğine ilişkin bir kayıt konulması halinde, “adresli çek”; başka bir yerleşim yerinde üçüncü bir kişi nezdinde ödeneceğine ilişkin kayıt konulması halinde, “yerleşim yerli çek” söz konusu olur. Burada bahsedilen üçüncü kişinin mutlaka banka olması gerekmektedir. Adresli veya yerleşim yerli çek düzenlenebilmesi için, ödeme yerinin çek üzerinde mutlaka ayrıca gösterilmesi gerekir.⁹⁰

Çek bedelinin yabancı ülke parası olarak gösterildiği durumlarda, ödemenin de mutlaka yabancı para üzerinden yapılmasını sağlamak için çek üzerine “aynen ödeme kaydı” konulmalıdır.

Keşideci veya hamil, çek nedeniyle ödeme yapılmasını talep edebilecek ilgilileri sınırlandırmak ve böylece gerçekten hak sahibi olmayanlara ödeme yapılmasını engellemek amacıyla çekin ön yüzüne, birbirine paralel iki çizgi çekmek suretiyle “çizgili çek” meydana getirebilirler. Çizgili çek, muhatap banka tarafından başka bir bankaya ya da muhatap bankanın tanıdığı bir müşterisine ödenebilir.⁹¹ İki çizgi arasına herhangi başkaca bir kayıt yazılmamış veya sadece banka vb. genel bir ifadenin yazılmış olması halinde, “umumi (genel) çizgili çek”; iki çizgi arasına belirli bir bankanın isminin yazılması halinde “hususî (özel) çizgili çek” söz konusu olur.⁹²

⁸⁹Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 293.; Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 75.; Çek Kanunu’nda hamiline yazılı çekin ancak muhatap banka nezdinde hamiline çek hesabı açılması ve 2010/2 sayılı Tebliğ’in ilgili hükümleri uyarınca banka tarafından matbu olarak hazırlanmış, üzerinde “hamiline” kaydı yazılmış çek yaprağının kullanılmasıyla düzenlenebileceği öngörülmüştür. Bu durumda kişilerin hamiline çek düzenlemek konusundaki özgürlüğünün sınırlandırıldığı söylenebilir. Bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 330-331.

⁹⁰Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 310.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 331.

⁹¹Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 296.; Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 94.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 277.

⁹²Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 288-290.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 295-296.; Erem, Kalpsüz ve Çelebican, **a.g.k.**, 94-95.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 295.; Tekil, 1994, **a.g.k.**, 173-174.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 376.

Aynı şekilde keşideci veya hamil, çekin ön yüzüne “hesaba geçirilecektir” kaydını veya buna benzer bir ibareyi yazarak, çekin nakden ödenmesini engelleyebilirler. Bu şekilde düzenlenen bir çek, “mahsup çeki” olarak isimlendirilir.⁹³

Ödenmeme haline ilişkin kayıtlar: Çekte yazılı bedelinin tamamının veya bir kısmının ödenmesi, “aval” ile temin olunabilir. Bu durumda aval veren (avalist) de kambiyo taahhüdü altına girmekte ve çekin yasal sürelerde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesinden sorumlu tutulmakta; müracaat borçluları arasına girmektedir.⁹⁴ Muhatabın çek nedeniyle herhangi bir kambiyo taahhüdü altına girmesini engellemek adına, muhatap tarafından aval verilemeyeceği kabul edilmiştir.⁹⁵

Çek, ibraz edilip ödenmediği takdirde, bu durum muhatap banka tarafından, çekin arka yüzüne “karşılıksızdır” kaydının yazılmasıyla tespit edilmektedir. Bir senedin vadesinde ödenmemesi nedeniyle senet hamili tarafından noter aracılığıyla senet borçlularına gönderilen, senedin ödenmediğini ispata yarayan ve bunun hukuki sonuçlarını içeren “protesto” çek için de söz konusudur.⁹⁶ Her ne kadar karşılıksızdır işlemi, protestonun işlevini yerine getirme yeteneğini haiz ise de çekin protestosuna ve dolayısıyla çek üzerine ayrıca “protestodan muafiyet kaydı” konmasına bir engel bulunmamaktadır.

Çekin yasal süresi içerisinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi halinde, hamile karşı sorumlu olan kişiler zincirinde yer alan cirantalardan her biri, çek bedelinin ödenmemesinden sorumlu olmayacağına ilişkin “sorumsuzluk kaydını”, çek üzerine yazabilir.⁹⁷ Aynı şekilde ciranta, çekin tekrar ciro edilmesini engellemek adına *ciro yasağı* kaydı düşebilir.⁹⁸

1.2.4.2. Diğer ihtiyari kayıtlar

Bu kayıtlar, TTK’de düzenlenmemekle birlikte, uygulamanın ortaya çıkardığı gereklilik nedeniyle senette gösterilmesi caiz görülen kayıtlardır. Bu kayıtlar, ilgililerin

⁹³Özta, 2018, **a.g.k.**, 281.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 298.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 297.

⁹⁴Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 317.; Çekin bir tüzel kişiliği temsilen keşide edilmiş olması ve çek üzerinde birden fazla imza bulunması halinde, aynı kişiye ait olsa da açıkça temsilci sıfatıyla atıldığı belli olmayan ikinci imza, aval olarak kabul edilir. Bkz. Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 130.

⁹⁵Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 195.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 130.; Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 85.; Özta, 2018, **a.g.k.**, 310.

⁹⁶Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 332.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 290.; Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 83.

⁹⁷Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 251.

⁹⁸Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 251.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 311.

çek dışındaki hukuki ilişkileri yönünden önem taşımakta ve çekin mahiyetiyle bağdaştıkları ölçüde çek üzerine yazılabilmektedirler.

Çek üzerine, muhatap bankanın, ödemeyi hangi hesaptan yapacağına ilişkin “provizyon kaydı” yazılabilir.⁹⁹

Keşideci ile muhatap arasındaki ilişki ile doğrudan ilgili olan, çekin ödenmek üzere muhataba ibrazı halinde, ödeme yapmadan önce keşideciye bilgi verilmesini sağlayan bir “ihbar kaydı” yazılabilir.¹⁰⁰ Bu kayıt, keşideci ile muhatap arasındaki karşılık münasebeti ile çeki konulduğundan, çekte yazılı bedelin havalesini, kayıtsız şartsız olmaktan çıkarmaz.¹⁰¹

Her ne kadar çekin rehin ciroyuyla verilmesi mümkün değilse de, belli bir borcun ifasını teminat altına alınması için verilmesi mümkündür. Yani çekin “teminat kaydı” içermesi mümkündür. Ancak bu durumda çek ile teminat olarak verildiği asıl borç arasında bağlantı kurulmaması gerekir.¹⁰²

Çekin tamamen veya kısmen ödenmemesi halinde, çeki elinde bulunduran hamilin İcra ve İflas Kanunu çerçevesinde keşideci veya müracaat borçlularından herhangi birini takip edebilmesi mümkündür. Çek hamili tarafından nerede icra takibi başlatılabileceği veya çeki ilişkin herhangi bir uyuşmazlık halinde hangi mahkemelerin yetkili olacağı, ilgililer arasında yapılacak ayrı bir sözleşme ile belirlenebileceği gibi çek üzerine konacak bir “yetki kaydı” ile de belirlenebilir.¹⁰³ Aynı şekilde, çek ile ilgili uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüleceğine dair bir “tahkim kaydı” da çek üzerine yazılabilir.¹⁰⁴

Her ne kadar karekod sistemi ile önemi azalmışsa da “teyitli çek”, çek bedelinin tahsili konusunda kuşku duyan lehtarın tereddütlerini ortadan kaldırmak adına uygulayıcılar tarafından geliştirilmiştir.¹⁰⁵ Teyitli çeklerde, muhatap, çek üzerine çek karşılığının bankada mevcut olduğunu gösterir nitelikte bir kayıt yazar ve akabinde çek bedelini, ayrı bir hesaba aktararak hamil lehine bloke eder veya çek hesabında bunu

⁹⁹Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 132.; Öztan, 2018, **ag.k.**, 238.

¹⁰⁰Kendigelen 2007, **a.g.k.**, 132.

¹⁰¹Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 61-62.

¹⁰²Öztan, 2018, **a.g.k.**, 239.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 134.

¹⁰³Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 313.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 133.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 239.

¹⁰⁴Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 133.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 239.

¹⁰⁵Bozer ve Göle (8. Baskı), 2018, **a.g.k.**, 299-300.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 138.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 291.

açıkça belirtir.¹⁰⁶ Bu işlem yapıldıktan sonra, keşidecinin başka bir çekinin muhataba ibraz edilmesi halinde muhatap banka, çekin karşılıksız olup olmadığını belirlerken blokedeki tutarı dikkate alamaz.¹⁰⁷

Çekin keşidesi sırasında, muhatap banka tarafından çekin karşılığının bulunduğu bildirilmesini sağlayan kayıt “vize kaydı”dır. Teyitli çeklerden farklı olarak muhatap, çek bedelini ibraz süresi içinde hamil adına bloke edemez.¹⁰⁸

1.2.5. Çeke yazılamayacak kayıtlar

Çek, belli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesi özelliği gösterdiğinden, ilgililer, istedikleri her kaydı çek üzerine yazamazlar. Bu sınırlamalardan bazıları TTK’de düzenlenmiş; bazıları ise uygulamada şekillenmiştir. Çek üzerine yazıldıklarında çek niteliğini ortadan kaldıranların yanında çek niteliğini olumsuz etkilememekle birlikte yazılması halinde sadece ilgili kaydın hükümsüzlüğünün söz konusu olduğu kayıtlar da bulunmaktadır. Bu nedenle çek üzerine yazılamayacak kayıtları çek olma özelliğini etkileyip etkilememe durumlarına göre ikili bir ayırım yaparak incelemenin uygun olacağı düşünülmektedir.

1.2.5.1. Çek olma özelliğini etkilemeyen kayıtlar

TTK’nin 784. maddesinin 1. fıkrası gereğince, çek hakkında “kabul” işlemi yapılamaz; çek üzerinde bulunan ve kabul anlamına gelecek herhangi bir kayıt ise yazılmamış sayılır. Çekin muhatap banka tarafından teyit edilmesinin kabul kaydı ile bir ilgili bulunmamaktadır. Kabul yasağı, doktrinde eleştirilmekte, kaldırılması ya da en azından mevcut düzenleme kapsamında dar yorumlanması gerektiği belirtilmektedir.¹⁰⁹

TTK’nin 786. maddesi gereğince, çeke herhangi bir faiz kaydı yazılamaz; çek üzerinde bulunan bu tarz kayıtlar yazılmamış sayılır.¹¹⁰ Bu durum çekte teknik anlamda

¹⁰⁶Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 290.; Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 571.

¹⁰⁷Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 301.

¹⁰⁸Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 306.

¹⁰⁹Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 254.

¹¹⁰Buradaki faizin anaparaya işletilecek bir kapital faizi olduğu, temerrüt faizini kapsamadığı; çekin süresinde ibraz edilmesine rağmen ödenmemesi haline özgü, temerrüt faizine ilişkin bir kaydın çek üzerine yazılabileceği kabul edilmektedir. Bkz. Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 142-143.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 334.; Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 590.

bir vade olmamasının ve çekin, kural olarak, bir ödeme aracı olmasının sonucudur. Aynı gerekçelerle, çek üzerine cezai şart kaydı yazılamayacağı da kabul edilmektedir.¹¹¹

TTK'nin 296. Maddesine göre, çekte vade yoktur; görüldüğünde ödenir. Çekin üzerinden vadeye ilişkin herhangi bir kayıt bulunması halinde bu kayıt, yazılmamış sayılır.

Çekin ödenmemesi halinde, keşidecinin herhangi bir sorumluluğunun bulunmadığına ilişkin kayıtlar, yazılmamış sayılır.¹¹²

1.2.5.2. Çek olma özelliğini etkileyen kayıtlar

Çek üzerine yazılması halinde herhangi bir hüküm ifade etmeyeceği, yazılmamış sayılacağı kanunda açıkça zikredilenler dışında yazılan kayıtların çekin niteliğine etkisini tayin ederken, ilgili kaydın çekin niteliğine ve fonksiyonuna aykırı olup olmadığı üzerinde durulmalıdır. Çek, belirli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesini içermelidir. Buradan hareketle, bedelin ödenmesini şarta bağlayan kayıtlar, çek olma özelliğini ortadan kaldırır.¹¹³ Bununla birlikte, temel borç ilişkisine atıf yapan, bu ilişkiden doğan hakların saklı tutulduğunu belirtilen, çekin ödenmesi ile temel borç ilişkisi arasında somut ilişki kurulmasına neden olan kayıtlar da çek olma özelliğini ortadan kaldırır.¹¹⁴

1.2.6. Çekin zorunlu unsurlarında eksiklik bulunmasının sonuçları ve açık çek

TTK'nin 780. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen unsurlardan birini ihtiva etmeyen senet, kural olarak TTK'nin 781. maddesinin 1. fıkrası gereğince çek niteliğini haiz değildir. Daha önce de belirtildiği üzere, kanun koyucu tarafından, ödeme yeri ve keşide yeri unsurları açısından bu kurala istisna getirilmiş; bu unsurların çekte bulunmaması doğrudan çek niteliğini ortadan kaldıran neden olarak düzenlenmemiş; çeki geçersiz saymadan önce başka alternatifler öngörülmüştür.

¹¹¹Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 334.; Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 85.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 143.

¹¹²Keşidecinin sorumsuzluğuna ilişkin kayıtlar hüküm ifade etmezken, cirantaların çekte yazacakları çek bedelinin ödenmemesinden sorumlu olmayacaklarına ilişkin kayıtlar, hüküm ifade eder. Bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 335-336.

¹¹³Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 332.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 239.; Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 559-560.

¹¹⁴Reisoğlu, 2011, **a.g.k.**, 88.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 333.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 144.; H. Domaniç (1975). *Kıymetli evrak hukuku*. (2. baskı), İstanbul: Fakülteler Matbaası, s. 381.

Burada önemli olan, çekteki unsurların ne zaman tam olması gerektiğidir. Normal olan ve beklenen, keşidecinin tüm unsurları ihtiva eden bir çeki düzenlemesi ve ödeme yapacağı kişiye teslim etmesidir. Ancak, çekin ihtiva etmesi gereken unsurlardan çek kelimesi, kayıtsız şartsız bir bedelin havalesi emri ve imza haricindekilerin, çekin tedavüle çıkarıldığı anda değil; ödenmek üzere bankaya ibraz edildiği anda mevcut olması gerekli ve yeterlidir.¹¹⁵ Zira TTK'nin 818. maddesinin 1. fıkrasının c bendinin yollamasıyla TTK'nin 680 maddesi, çek hakkında da uygulama alanı bulacak olup bu hüküm karşısında keşidecinin, çekte bulunması zorunlu bir kısım unsurların sonradan tamamlanması konusunda lehtara yetki vermesi mümkündür.¹¹⁶ Bu halde *açık çek* söz konusudur. Açık çekin, kural olarak, ödenmek üzere bankaya ibrazından önce, lehtar ile keşideci arasındaki iç anlaşmaya uygun olarak doldurulması gerektiği kabul edilmektedir.¹¹⁷

Açık çekin, keşideci ile lehtar arasındaki iç anlaşmaya aykırı şekilde doldurulması halinde, buna ilişkin kişisel defiler, lehtara karşı ileri sürülebilir. Çekin devri halinde, çekin anlaşmaya aykırı doldurulduğuna ilişkin defiler, son hamile karşı ancak son hamilin kötü niyetli olması ya da devir sırasında kendisine ağır bir kusur isnadının mümkün olması halinde ileri sürülebilir.¹¹⁸ Ancak bu husus, çekin emre veya hamiline yazılı şekilde düzenlenmesi halinde geçerli olup nama yazılı çeklerin devri alacağın devri hükümleri çerçevesinde gerçekleştirildiğinden nama yazılı çeklerin sonradan doldurulmasında iç anlaşmaya uyulmadığı iddiası son hamile karşı da ileri sürülebilir.¹¹⁹ Çekin, anlaşmaya aykırı şekilde doldurulduğunu iddia ve ispat külfeti keşideciye aittir ve bu iddia ancak yazılı delil ile ispat edilebilir.¹²⁰

¹¹⁵Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 577.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 281.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 337.; Bazı yazarlar tarafından, sadece imzanın mevcut olması halinde diğer unsurları bulunmayan çekin, bu haliyle çek vasfını koruyacağı ve tedavüle çıkarılabileceği kabul edilmektedir. Bkz. Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 115.

¹¹⁶Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 115.; TTK md. 680: "Tedavüle çıkarılırken tamamen doldurulmamış bulunan bir poliçe, aradaki anlaşmalara aykırı bir şekilde doldurulursa, bu anlaşmalara uyulmadığı iddiası, hamile karşı ileri sürülemez; meğerki, hamil poliçeyi kötü niyetle iktisap etmiş veya iktisap sırasında kendisine ağır bir kusur isnadı mümkün bulunmuş olsun."

¹¹⁷Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 338.; Bozer ve Göle, 2018 (8. Bası), **a.g.k.**, 260.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 116.

¹¹⁸Bozer ve Göle (8. Baskı), 2018, **a.g.k.**, 282.; Pulaşlı, 2013, **a.g.k.**, 284.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 117.

¹¹⁹Bozer ve Göle (8. Baskı), 2018, **a.g.k.**, 283.

¹²⁰"...ileri tarihli ve açık çek düzenlenmesi mümkün olup, çekin anlaşmaya aykırı olarak doldurulduğunun borçlu tarafından yazılı delille ispatı gerekir. Yargıtay 12. HD. E. 2011/20030, K. 2011/3179, T. 07.03.2011 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 21.11.2018); Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 338.

Sonuç olarak, çekin en geç ödenmek üzere muhataba ibraz edileceği ana kadar doldurulmuş olması, yani unsurları tam bir şekilde muhataba ibraz edilmesi gerekir.¹²¹ Tüm zorunlu unsurları tamamlanmadan muhataba ibraz edilen bir çek, geçersizlik nedeniyle ödenmeyecek ve arkasına bu husus yazılmak suretiyle ibraz edene iade edilecektir.¹²²

1.3. İleri Tarihli Çek Sorunu

Çekin bir keşide tarihi ihtiva etmesi zorunlu olmakla birlikte, bu tarihin gerçeği (yani fiili durumu) yansıtmaması zorunlu değildir. Yani çekin üzerine, fiilen düzenlendiği tarihten başka (fiili düzenleme tarihinden önceki veya sonraki) bir tarihin yazılması mümkündür. İleri tarihli çek¹²³, bir çek üzerine, fiilen düzenlendiği, tedavüle çıkarıldığı tarihten daha ileri bir tarihin keşide tarihi olarak yazılması suretiyle düzenlenir.

İleri tarihli çek, kanun koyucunun çeker yüklediği işlev ile uygulamada çekin kullanım tarzı arasında bulunan farklılıklar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Kanun koyucu tarafından uzunca bir süre çeker sadece ödeme aracı işlevi yüklenmiş; buna karşılık çek uygulamada kredili ve/veya vadeli mal ve hizmet alışverişinin vazgeçilmezi olmuştur.¹²⁴ Bu fiili durumun varlığına rağmen, TTK'deki çek ile ilgili düzenlemeler, yine çekin bir ödeme aracı olduğu; kredi aracı olarak kullanılmayacağı kabulünden hareket edilerek yapılmıştır. Çekin ödeme aracı olarak kabul edilmesinin esas nedeniyse, çekte teknik anlamda bir vadenin olmaması ve kanun koyucu tarafından, görüldüğünde ödeneceğinin açıkça kabul edilmiş olmasıdır.

TTK'nin çekte vade olmayacağı ve çekin bir ödeme aracı olduğu yönündeki istikrarlı kabulüne karşılık, önce 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'a eklenen geçici maddeyle, akabinde bu kanunu yürürlükten kaldıran 5941 sayılı Çek Kanunu ile getirilen düzenlemelerle, çekin sadece bir ödeme aracı olduğu ilkesinden uzaklaşmıştır. Zira 3167 sayılı Kanun'a

¹²¹Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 117.

¹²²Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 117.

¹²³Doktrinde bazı yazarlar, keşide tarihinden önce, ödenmek üzere ibraz edilen çeklerin ibraz gününde ödeneceği kabulünden yola çıkarak "önceki tarihli çek" tabirini kullanmaktadırlar. Bkz. Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 277.; Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 90.; "Sonraki tarihli çek" ifadesi için bkz. H. Tandoğan (1981). Sonraki tarihli çekler ve uygulamada ortaya çıkardıkları sorunlar. *Türkiye Bankalar Birliği Dergisi*, C. 11, S. 2, s. 67.

¹²⁴A. H. Yıldırım (2017). Türk hukukunda vadeli çek (ileri tarihli çek) ve bunun doğurduğu sonuçlar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21, S. 4, s. 102 ila 106.

5838 sayılı Kanun ile eklenen geçici 2. maddeyle, 31.12.2009 tarihine kadar çeklerin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olduğu hüküm altına alınmıştır. 5941 sayılı Çek Kanunu'nun geçici 1. maddesiyle de bu süre önce 31.12.2011'e, daha sonraysa 31.12.2017 tarihine kadar uzatılmıştır. 7061 sayılı Kanun ile Çek Kanunu tekrar değiştirilmiş ve süre 31.12.2020 tarihine uzatılmıştır. Dolayısıyla, 31.12.2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilen bir çekin ibraz günü ödeneceğine ilişkin TTK'nin 795. maddesinin 2. fıkrası, askıya alınmıştır

Bununla birlikte Çek Kanunu'nun 3. maddesinin 8. fıkrasında, bir çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilmesi ve çekin ödenmemesi halinde, bu çek ile ilgili hukuki takip yapılamayacağı öngörülmüştür.¹²⁵ Bu düzenleme doğrultusunda çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilmesi halinde, karşılığın kısmen veya tamamen ilgili hesapta bulunması halinde muhatap banka ödeme yapmakla yükümlüdür. Yasaklanan durum ise hamilin karşılıksız kalan kısım yönünden icra takibi başlatması veya alacak davası açmasıdır.

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen ve bu çalışmanın konusunu oluşturan “çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu” da, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süresi içerisinde ibrazında karşılığının bulunmaması halinde oluşmaktadır. Yani çek karşılığını, ilgili hesapta bulundurmamakla yükümlü olanların cezai sorumluluğu da çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre belirlenmektedir.

Çek Kanunu ile kanun koyucu, fiili durumu (uygulamayı) görmezden gelmek yerine, TTK'deki düzenlemeler ile fiili durum arasında köprü vazifesi görecek bu düzenlemeleri getirmiştir. TTK ve Çek Kanunu'ndaki hükümler birlikte değerlendirildiğinde, kanun koyucunun, çekin niteliği ile ilgili kabulü değiştirmeye çalıştığı söylenebilir. Bu doğrultuda, Çek Kanunu geçici 1. maddesindeki ibraz yasağının, belli bir süre ile sınırlı tutulması ve Çek Kanunu'nun 3. maddesinin 8. fıkrasındaki düzenlemenin, çekin keşide tarihinden önce ibraz edilmesini yasaklamaması; buna karşılık TTK'de “çekin görüldüğünde ödeneceği”nin açıkça kabul

¹²⁵Çek Kanunu md. 3/8: “Çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilen çekin ödenmemesi halinde, bu çek ile ilgili hukuki takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.”

edilmesi ve vade kaydının geçersiz sayılması karşısında, çekin “kredi aracı” işlevinin istisnai bir nitelik taşıdığını kabul etmek doğru olacaktır.¹²⁶

Çek Kanunu’nda öngörülen ve çekin kredi aracı olarak kullanımını yasal dayanağa kavuşturan düzenlemeler, çek bedelinin yani karşılığın, muhatap bankada bulundurulması gereken zamanın ve sürenin tayininde önem taşımaktadır. Çek bedelinin, çek üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süresi içerisinde ibraz anında muhatap bankada bulunması gerekmektedir ki çekin karşılığının bulunmaması durumuna bağlanan tüm sonuçlar ve yaptırımlar bu kuraldan hareketle düzenlenmiştir. Çek Kanunu’nun öngördüğü vadeli sistemde, keşide tarihine kadar çek karşılığının ilgili hesapta bulundurma zorunluluğu söz konusu değildir. Bu durumda taraflar arasında, çek bedelinin, çek üzerinde yazan keşide tarihinde hazır bulundurulacağına dair örtülü bir anlaşmanın varlığı söz konusudur. Nitekim hamil de çek üzerinde yazılı tarihe kadar, çek bedelinin ilgili hesapta bulunmayacağı bilinciyle çeki almakta; düzenleyeni çek bedeli ile sınırlı olarak ve çek üzerinde yazılı düzenleme tarihine kadar kredilendirmiş olmaktadır.

1.4. Çek Düzenlemenin Şartları

Çekin hem ödeme hem kredi aracı olarak işlevini yerine getirebilmesi için, TTK’nin 783. maddesinin 1. fıkrasında da açıkça belirtildiği üzere, çek karşılığının muhatap banka nezdinde bulundurulması ve keşideci ile muhatap arasında, keşidecinin, bu karşılık üzerinde çek keşide etme suretiyle tasarrufta bulunabileceğine ilişkin bir anlaşmanın bulunması gerekmektedir.

¹²⁶Çekin istisnaen kredi aracı olarak kabul edilmesi görüşü için bkz. Ü. Tekinalp (1999-2000). İleri keşide tarihli (vadeli) çeklere ilişkin bir öneri, Prof. Dr. Aysel Çelikel’e armağan. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, S. 1-2, s. 927.; Çekin üzerine fiili düzenleme tarihinden başka bir tarih yazılmasında kural olarak bir sınırın olmadığı; dolayısıyla altı ay veya bir yıl sonraki bir tarihin, keşide tarihi olarak yazılabileceği açıktır. Bu halde keşidecinin amacının borcunu nakit yerine çek ile ödemek olmadığı ortadır. Keşidecinin amacı alacaklının çekin üzerinde yazılı olan tarihe kadar, çek üzerinde yazılı bedeli talep etmesini engellemektir. Çek Kanununun çek üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, çekin ibrazına olanak vermeyen hükümleri karşısında, çekin kredi aracı haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Karşılıksız kalan çekler bakımından cezai yaptırımın öngörülmüş olması da çekin güvenilirliğini arttırmakta ve vadeli işlemlerde, diğer kambiyo senetlerine nazaran daha çok kullanılmasına neden olmaktadır. Çekin uygulamada, kredi aracı olarak kullanılmasının, ödeme aracı vasfını ortadan kaldırmadığı; ancak çekin hali hazırda kredi aracı haline geldiğine ilişkin görüş için bkz. Yıldırım, 2017, a.g.k., 99.

Buna göre, çek düzenlenmesi için, çek anlaşması ve karşılık olmak üzere iki tane ön şart bulunmaktadır. Bu şartlar, çekin niteliği ve kambiyo hukuku ile değil; muhatap ile düzenleyen arasındaki ilişki gereğince çekin ödenip ödenmemesi ile ilgilidir.¹²⁷ Yani bu iki şartın bulunması, çek düzenlenmesi için zorunlu olmayıp sadece bankanın ödeme yükümlülüğünün doğması için zorunludur.¹²⁸ Bu iki şarttan birinin eksikliği halinde, muhatap bankanın çeki ödeyip ödememek konusunda bir serbestisi mevcut olmakla birlikte ödeme yapmaması halinde herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır.

Bununla birlikte, bu şartlardan birinin veya her ikisinin de bulunmaması hali, bankanın çek bedelini ödemesine engel teşkil etmemektedir. Zira kanun koyucu tarafından çek anlaşmasının zımni şekilde yapılmasına müsaade edilmesinin bir sonucu olarak, bu şartlardan birinin noksanlığına rağmen keşidecinin çek tanzim etmesi bankaya yöneltilmiş bir icap vasfında olup bankanın şartlardaki eksikliği görmezden gelerek, çek bedelini ödemesi de icabın kabul edildiği anlamına gelmektedir.¹²⁹

1.4.1. Çek anlaşması

Kişinin bir bankada hesabının bulunması, o kişiye doğrudan çek keşide etme hakkı vermez. Çek düzenlemek isteyen kişinin, bir bankada hesabının bulunmasının yanı sıra, hesabın bulunduğu banka ile arasında, o hesaptan çek ile ödeme yapabileceğine (çek çekmek suretiyle tasarruf edebileceğine) ilişkin açık veya örtülü bir çek anlaşmasının bulunması gerekmektedir.¹³⁰

Çek anlaşmasının tarafları, banka ve (kural olarak) çeki düzenleyen kişi, yani keşidecidir.¹³¹ Çek anlaşması ile keşideci, çek karşılığını hesapta hazır bulundurma; banka da hazır bulunan karşılık veya keşideci lehine açmış olduğu kredi ile sınırlı olmak

¹²⁷Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 333.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 236.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 242.; Domaniç, 1975, **a.g.k.**, 387.; TTK md. 783/1, c.2: “Ancak, bu hükümlere uyulmaması halinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez.”

¹²⁸Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 569.

¹²⁹Domaniç, 1975, **a.g.k.**, 387.

¹³⁰Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 568.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 334.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 243.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 128.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 57.; Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 89.

¹³¹Çek hesabı sahibi ile keşidecinin aynı kişi olmadığı hallerde, çek anlaşmasının taraflar çek hesabı sahibi ile muhatap bankadır.

kaydıyla çek bedelini ödeme borcu altına girmektedir.¹³² Çek anlaşması, her iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olup sözleşme ile güdülen amaç, çekin ödenmesidir.¹³³

Muhatap banka ile keşideci arasındaki çek anlaşması, TTK'nin 783. maddesinin 1. fıkrası gereğince, açık veya örtülü olabilir. Çek anlaşmasının ne şekilde düzenleneceği konusunda kanun koyucu tarafından bir sınırlama getirilmemiş olup bu konuda şekil serbestisi söz konusudur.¹³⁴ Uygulamada, banka ile keşideci arasında, önceden mevcut cari hesap sözleşmesine ek olarak bu konuda yazılı bir anlaşma yapılmakta veya banka müşterisinin talebi üzerine mevcut hesabı üzerinden kullanması için çek defteri vermektedir.

1.4.2. Karşılık

Karşılık, keşidecinin çek ile ödeme yapmak (çek çekmek suretiyle tasarrufta bulunabilmek) üzere muhatap bankaya (bizzat veya havale yoluyla) yatırdığı para veya muhatap banka tarafından, keşideciye tahsis edilen, çek çekmek suretiyle tasarrufu mümkün olan kredidir.¹³⁵

Karşılığın ne şekilde bulundurulacağına dair kanunda bir açıklık bulunmamakla birlikte, genellikle muhatap banka nezdindeki hesapta bulunan bir miktar nakit paradır. Buna ek olarak karşılığın, muhatap banka tarafından, keşidecinin çek çekmek suretiyle tasarrufuna tahsis edilmiş bir kredi olması; hatta bir kredi ilişkisi mevcut olmasa bile bankanın, müşterisini karşılıksız çek keşide etmenin sonuçlarından kurtarmak amacıyla, çek bedelini ödemesi şeklinde olması da mümkündür.¹³⁶

Karşılığın, keşideci tarafından düzenlenen çek üzerinde numarası gösterilen hesapta bulunması gerekmekte olup keşideciye ait muhatap banka nezdinde bulunan

¹³²Poroy ve Tekinalp, 2011, **a.g.k.**, 271.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 235.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 248.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 302.

¹³³Öztan, 2018, **a.g.k.**, 246.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 302.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 334.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 235.; Çek anlaşmasının hukuki niteliği, doktrinde tartışmalı olup bu hususta ortaya birçok teori atılmıştır. Temsil teorisi, üçüncü şahıs lehine akit teorisi, hizmet akdi teorisi, vekalet teorisi, iş görme akdi teorisi, sui generis akit teorisi vb. bu teoriler arasında sayılabilir. Çalışmanın konusu itibariyle, bu teorileri tek tek inceleme gereği görülmemekle birlikte, çoğunlukla kabul edilen görüşe göre, çek anlaşması hukuki niteliği itibariyle sui generis bir akit niteliği taşımakta olup bu anlaşmaya vekalet akdine ilişkin hükümlerin uygulanması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztan, 2018, **a.g.k.**, 247.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 302.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 65.

¹³⁴ Öztan, 2018, **a.g.k.**, 246.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 129.; Poroy ve Tekinalp, 2011, **a.g.k.**, 270-271.

¹³⁵Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 89.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 242.

¹³⁶Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 340-342.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 242.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 301; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 266

başka bir hesapta para bulunması, keşideci tarafından muhatap bankaya hesapları arasında virman yapılması konusunda açıkça yetki verildiği durumların haricinde, çekin karşılığının bulunduğu anlamına gelmez.¹³⁷

Karşılığın, çekin ödenmek üzere ibraz edildiği anda mevcut bulunması gerekli ve yeterlidir.¹³⁸ Çekin, ödenmek üzere ibrazında muhatap nezdinde karşılığının bulunmamasının, bir takım hukuki ve cezai müeyyideleri bulunmaktadır. Hukuki müeyyideler, işbu çalışmanın konusunu oluşturmamaktadır. Cezai müeyyideler ise çalışmanın ikinci bölümü ve devamında ayrıntılı şekilde ele alınacaktır.

1.5. Çekin Hukuki ve Ekonomik Niteliği

1.5.1. Çekin hukuki niteliği

Çek, kıymetli evrak olup kıymetli evraklar hakkındaki genel düzenlemeler, çek hakkında da uygulama alanı bulacaktır. Çeke bağlanan alacak hakkının talep edilebilmesi çekin ibrazına bağlıdır. Bu hakkın devri ise zilyetliğin devri ile mümkündür.¹³⁹

Kıymetli evrak olma özelliğinin yanı sıra çek, kanunen emre yazılıdır. Bu, açıkça emre kaydı taşımasa dahi, belirli bir kişi adına düzenlenen çekin, emre yazılı kabul edileceği anlamına gelmektedir.

Kanunen emre yazılı bir kıymetli evrak olan çek, aynı zamanda kambiyo senedir. Bu vesileyle çek, sıkı şekil şartlarına tabi olup düzenlenmesine sebep olan temel ilişkiden bağımsız, soyut borç ikrarıdır.

Çek, daha önce de belirtildiği üzere, hukuki niteliği itibariyle, diğer kambiyo senetlerinden olan poliçe ile benzer olup çifte yetki veren nitelikli bir havaledir.¹⁴⁰ Çek düzenlemek suretiyle keşideci, bankadan, çek üzerinde yazılı bedeli, çek hamiline

¹³⁷Öztaş, 2018, **a.g.k.**, 243.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 342.; Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, s.56.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 270.

¹³⁸Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 55.; Öztaş, 2008, **a.g.k.**, 242.; Tekil, 1994, **a.g.k.**, 169.

¹³⁹Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 33.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 343.

¹⁴⁰Çekin hukuki niteliği, doktrinde tartışmalı olup bu konuda vekalet teorisi, alacağı temlik teorisi, başkası lehine şart teorisi, ödemede bulunacak üçüncü şahsın gösterilmesi teorisi vb. bazı teoriler ortaya atılmıştır. Çalışmanın konusu itibariyle, bahis konusu teorilerin tek tek incelenmesi gerekli görülmemiş; doktrinde baskın olarak kabul edilen, çekin nitelikli havale bir havale olduğu görüşüne değinilmekte yetinilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 531 ila 538.; Erem, Kalpsüz ve Çelebican, 1968, **a.g.k.**, 37 ila 45.; Bununla birlikte, yine çalışmanın konusu itibariyle poliçe ile çek ve normal havale ile çek arasındaki farklara ve ilgili başlıklar altında değinildiğinden çek açısından özellik arz eden diğer hususlara değinme lüzumu görülmemiştir.

kayıtsız şartsız ödemesini istemektedir. Çekin muhatap banka tarafından ödenmesiyle, banka, keşideciye karşı ödediği meblağ kadar alacaklı konumuna geçmekte, bunun yanı sıra keşideci de lehtara olan borcundan ödenen miktar oranında kurtulmakta, çekteki havale ilişkisi bu şekilde iki yönlü bir etki yaratmaktadır.¹⁴¹

TTK sistemine göre, çek bir ödeme aracıdır. Bu kabulden hareketle çekin, bir borcun ifası amacıyla verildiği karine olarak kabul edilmekte; başka bir amaçla verildiğini iddia eden tarafın bunu ispatlaması gerekmektedir.¹⁴² Çek Kanunu ile getirilen, ileri tarihli çeklere ilişkin düzenlemeler kapsamında, çekin kredi aracı olarak da kullanılması mümkündür.

1.5.2. Çekin ekonomik niteliği

Çek, nakit olarak veya lehtarın hesabına alacak kaydı suretiyle ödensin, iki durumda da keşideciye önemli faydalar sağlamaktadır. Çek ile yapılan ödeme, nakit para ile yapılan ödemeye nazaran daha süratli, güvenilir ve kesindir. Dahası keşideciyi, kaybolması veya çalınması mümkün olan nakit parayı, (üzerinde veya kasada) taşıma veya saklama külfetinden kurtarmaktadır. Büyük miktarda yapılacak ödemelerde, banknotların sayılması külfetini ve yanlış sayım ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

Çek ile ödeme yapanlar, banka faizinden yararlanabilirler. Müşterisi lehine çekilen çekleri tahsil eden bankanın, bu tahsilatları hesaba kaydetme yükümlülüğü de bulunduğundan, keşidecinin kasa hesabının tutulması işinin büyük bir kısmı bankaya aktarılmış olmakta ve resmiyet kazanmaktadır.

Ödemelerin çek ile yapılması, keşideci ile muhatap banka arasında sürekli bir iş ilişkisi temin etmekte; bu vesileyle keşideci, bankanın sunduğu bazı hizmetlerden başkalarına oranla daha kolay yararlanmaktadır.

Bankalar, kar elde etme amacıyla kurulan kurumlar olup bu amaçlarını büyük ölçüde açacakları krediden sağlamaktadırlar. Kredi açma gücü ise, bankanın kasasında bulunan para, yani mevduat ile doğru orantılıdır. Ödemelerini çekle yapan bir kimse,

¹⁴¹Öztañ, 2018, **a.g.k.**, 221-222.

¹⁴²Kendigelen, 2007, **a.g.k.**, 37.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 282.; Bununla birlikte *Pulaşlı*, Çek Kanunu'nda bulunan, ileri tarihli çek ile ilgili düzenlemelerin, çekin "kredi aracı" olması yönünde atılmış bir adım olarak nitelendirmektedir. Bkz. Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 281.

hesabında, asgari de olsa bir miktar parayı bulundurmak zorunda olduğundan, çek kullanma alışkanlığının artması bankalardaki mevduatın artmasını sağlayacaktır.¹⁴³

Çek kullanılmasının yaygınlaşması, kaydi paranın tedavülü ile alakalı bazı sonuçlar meydana getirmektedir. Kaydi para, bankaya yatırılan paraların ya da banka tarafından açılan kredilerin meydana getirdiği çeke tabi vadesiz mevduattır. Kaydi parayla ödeme sisteminin gelişmesi, ülkenin para sistemine ve paranın değerine de olumlu etki yapar.

1.6. Çekin Tedavülü

Çek, emre, hamiline ve nama yazılı olarak düzenlenebildiğinden, devirleri de türlerine göre farklılık arz etmektedir.¹⁴⁴

Çek, kanunen emre yazılı senetlerden olup ciro ve zilyetliğinin geçirilmesi suretiyle devredilir.¹⁴⁵ Cironun, kayıtsız ve şartsız olması ve çek bedelinin tamamını kapsamaması gerekmektedir. Zira kısmi ciro geçersizdir. Emre yazılı çeklerin cirosu, tam ciro veya beyaz ciro şeklinde yapılabileceği gibi bir çek temlik veya tahsil cirosuyla devredilebilir.¹⁴⁶ Aksi ciro kaydından anlaşılmadığı sürece, ciro ve çekin teslimi ile çekten doğan tüm haklar ciro edilene geçer. Çekten doğan tüm hakların devrini amaçlayan ciro, “temlik cirosu”dur.

Ciro kaydında “tahsil içindir” veya buna benzer nitelikte bir ifadenin yer alması halinde “tahsil cirosu” söz konusu olacaktır.

Çek, emre, hamiline veya nama yazılı düzenlenip düzenlenmediğine bakılmaksızın, “rehin cirosu” ile devredilemez.¹⁴⁷ Ancak çek, “inançlı rehin cirosu (fidüsyer ya da gizli rehin cirosu) ile devredilebilir.¹⁴⁸ Yargıtay’ın da görüşü, çekin inançlı rehin cirosuyla devredilebileceği yönündedir.¹⁴⁹

¹⁴³Öztañ, 2018, **a.g.k.**, 224.

¹⁴⁴Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 340.

¹⁴⁵Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 257.; Pulaşlı, 2013, **a.g.k.**, 340-341.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 271.

¹⁴⁶Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 341.

¹⁴⁷Çekte rehin cirosunun mümkün olduğuna ilişkin görüş için bkz. Yıldırım, 2017, **a.g.k.**, 102 ila 106.

¹⁴⁸Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 258.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 342.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 274.; Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 599.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 281.

¹⁴⁹“...Mahkemece, iddia, savunma, bilirkişii raporu ve tüm dosya kapsamına göre; dava konusu çekin dava dışı Uygur Mühendislik San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından davalı bankaya teslim edilirken teminat başlığı altında verildiği, banka tarafından çekin bloke edilen çek senet hesabına giriş yapıldığı ve yine tevdi bordrosunun alt kısmında çekin rehin olarak alındığının belirtildiği, bu durumda dava konusu çekin dava dışı lehtar tarafından davalı bankadan kullanmış olduğu kredilerin teminatı karşılığında rehin amaçlı

Hamiline yazılı çekte, hak sahipliği çeki elinde bulundurmakla tesis edildiğinden, böyle bir çek ancak tarafların anlaşması ve zilyetliğin devri ile başkasına devredilebilir. Bu halde hamiline yazılı bir çekin ciro edilmesi, hakkı devretme veya hak sahipliğini teşhis etme işlevine değil; çekin devredildiğini ispata yarar bir araç işlevine sahiptir. Devri için, tarafların anlaşması ve zilyetliğin devri yeterli olan hamiline yazılı bir çek, aynı zamanda ciro edilmişse, bu ciro, garanti (teminat) fonksiyonuna sahip olup cironun altında imzası bulunan kişinin sorumluluğunu doğurur.¹⁵⁰

Nama yazılı çekler, yazılı devir beyanı ve zilyetliğin geçirilmesi suretiyle devredilir. Devir beyanı, çekin üzerine veya başka bir kağıda yazılabılırsa de devir beyanının geçerli olması, devreden beyanını kendi el yazısı ile imzalamasına bağlıdır.¹⁵¹ Nama yazılı bir çekin, ciro ile devri geçersizdir.¹⁵²

Çekin muhatap tarafından kabulünün veya muhatabın kabul ile aynı neticeleri doğuracak tarzda taahhüt altına girmesinin yasaklanmış olması nedeniyle, muhatabın cirosu batıldır. Muhatap lehine yapılan ciro da, TTK'nin 789. maddesinin 4. fıkrası gereğince, makbuz hükmündedir ve muhatap, çek karşılığında yaptığı ödemenin makbuzu olarak, kendisine ciro edilen çeki saklar. Bunun doğal sonucu olarak, muhatap lehine yapılan ciroyla çekte yazılı hakkın muhataba intikali ve ciro edenin muhataba karşı sorumluluğu söz konusu olmayacaktır.¹⁵³ Muhatap lehine yapılan ciro ile çek, kambiyo vasfını yitirmekte ve makbuz hükmünde bir belgeye dönüşmektedir.¹⁵⁴

Muhatap bankanın birden fazla şubesinin bulunduğu durumda, ciro, çekin üzerinde yazılı şubesinden başka bir şube lehine yapıldığında, cironun makbuz niteliğinden bahsedilemeyecektir. Bu halde banka, üzerine çek çekilen şubede karşılığın bulunması şartıyla, çek bedelini ödeyecek; ilgili şubede karşılığın bulunmaması halinde, ödeme yapan şube, ciranta sıfatıyla, kendisinden önce gelenlere müracaat hakkı

gizli ciro olarak verildiğinin kabulü gerektiği gerekçesiyle davanın kabulü ile davacının dava konusu çek nedeni ile davalıya borçlu olmadığını tespitine ve 40.000,00 TL'nin ödenme tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte davalıdan tahsiline karar verilmiştir. Kararı, davalı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.” Yargıtay 11. HD. E. 2016/7396, K. 2017/4744, T. 26.09.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 05.11.2018).

¹⁵⁰Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 259.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 343.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 280.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 272.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 268.; Domaniç, 1990, **a.g.k.**, 596.

¹⁵¹Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 345.

¹⁵²Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 344.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 257.

¹⁵³Öztan, 2018, **a.g.k.**, 266.

¹⁵⁴Pulaşlı, 2013, **a.g.k.**, 291.

kazanacaktır. Ancak, yine de ödeme yapan şubenin, çeki tekrar (çekin asıl üzerine yazıldığı şubeye dahi) ciro etmesi imkansızdır.

Çek, kural olarak, ibraz süresinin sonuna kadar ciro edilebilir. Ancak, çekte protesto veya muadil tespitlerin, TTK 809. maddesi gereğince, ibraz süresinin bitiminden evvel yapılması gerekliliği karşısında, ibraz süresi geçmemiş de olsa protestonun çekilmesinden sonra çek, ciro edilemez.¹⁵⁵ Bu halde ve ibraz süresinin dolmasından sonra yapılan ciro, alacağın temliki hükmündedir.¹⁵⁶

1.7. Çekin İbrazi ve Ödenmesi

1.7.1. Çekin ibrazı

Çekin, ödenmesi için, ibraz edilmesi şarttır. Çekin ödeme yerinde muhataba ibraz edilmesi gerekir.¹⁵⁷

Çekin, doğrudan doğruya muhatap bankaya ibrazı, bir “ödeme talebi” dir. Çekin muhatap bankaya ibrazı, keşidecinin hesabının bulunduğu şubeye veya muhatap bankanın başka bir şubesine yapılabilir. Çekin, keşidecinin hesabının bulunduğu şubeye ibraz edilmesi halinde çek bedeli hamile nakden veya hamilin aynı şube nezdinde bir hesabı varsa, çek bedeli, bu hesaba kayıtsız şartsız alacak kaydı yapılmak suretiyle ödenir. Çekin, muhatap bankanın keşidecinin hesabının bulunmadığı bir şubesine ibraz edilmesi halinde de geçerli bir ibraz söz konusu olup bu halde ödeme, keşidecinin hesabının bulunduğu şubeden provizyon istenerek, yani çek karşılığının bulunup bulunmadığı sorularak ödenir. Provizyon alınamaması veya karşılığın bir kısmının bulunması ve kısmi ödemenin kabul edilmemesi halinde, ibrazın yapıldığı şube, çeki, üzerine ibraz tarihini ve provizyon alınamadığını sebebiyle birlikte yazıp altını imzalar; üzerine imzasını alarak çeki hamiline iade eder.¹⁵⁸ Kısmen ödenen miktarın veya hamilin kısmen ödemeyi kabul etmemesi halinde bu hususun çek üzerine yazılması gerekmektedir. Zira çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu

¹⁵⁵TTK md. 809: “(1) Protesto veya buna denk olan belirleme, ibraz süresinin geçmesinden önce yapılmalıdır. (2) İbraz, sürenin son gününde yapılırsa, protesto veya buna denk belirleme, izleyen iş gününde de yapılabilir.”

¹⁵⁶Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 355.

¹⁵⁷“Ödeme yeri” ne ilişkin ayrıntılı bilgi daha önce verildiğinden, tekrara düşmemek adına bu başlık altında açıklama yapılmamıştır.

¹⁵⁸Öztan, provizyon alarak ödeme usulünden vazgeçilmesi ve çekin, muhatap bankanın, keşidecinin hesabının bulunduğu başka bir şubesine ibraz edilmesi halinde, “geçici ödeme” tarzında bir yolun takip edilmesinin daha isabetli olacağını belirtmektedir. Bkz. Öztan, 2018, **a.g.k.**, 271.

bakımından hükmedilecek para cezasının tayinin de çek karşılığının (ödenen veya hamil tarafından kabul edilmeyen) hesapta bulunan kısmı da hesaba katılacaktır.

Çekin, muhatap banka dışında başka bir bankaya, ödenmek üzere ibraz edilmesi halinde, geçerli bir ibrazdan söz edilemez. Bu durumda ibrazın hüküm ve neticelerinin doğması da söz konusu olmayacaktır. Çekin, muhatap banka dışında başka bir bankaya ibraz edilmesi, “tahsil için vekalet” veya “senedin iskonto işlemine tabi kılınması talebi”dir.¹⁵⁹

TTK'nin 798. maddesi gereğince çek, takas odasına ibraz olunabilir. Çekin takas odasına ibrazı, geçerli bir ibrazın tüm hukuki sonuçlarını doğurur.¹⁶⁰ Çek Kanunu'nun 8. maddesinin 3. fıkrasına göre, çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeden sadece çek bilgileri üzerinden bankalar arası takas odaları aracılığıyla elektronik ortamda, işlem yapılmak üzere muhatap bankaya gönderilmesi ve çek ile ilgili bu şekilde işlem yapılması da, takas odasına ibraz hükmünde sayılmaktadır.¹⁶¹

1.7.2. İbraz süreleri

Çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden başlamak üzere, kanun koyucu tarafından öngörülmüş süreler geçmeden, ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir. İbraza bağlanan hukuki sonuçların doğumu, çekin bu süreler içinde ibraz edilmesine bağlıdır. İbrazın süresinde yapıp yapılmadığı, çekin ödenmesi veya ödenmemesi açısından herhangi bir farklılık arz etmeyip her iki durumda da muhatap banka tarafından çekin arkasına, ibraz süresinin yazılmasıyla tespit edilir.

TTK'nin 796. maddesinde, çekin ödeneceği yere göre belirlenen, on günlük, bir aylık ve üç aylık olmak üzere üç tane ibraz süresinden bahsetmektedir. İbraz sürelerinin başlangıcı, çekin tedavüle çıkarıldığı gerçek (fili) tarih olmayıp çek üzerinde yazılı keşide tarihidir.

¹⁵⁹Çok acil para ihtiyacı bulunan hallerde rastlanan bu durumda, çekin satın alınması söz konusudur. Çeki satan, çekin ve imzaların geçerliliğinden, tekeffül hükümleri kapsamında sorumludur. Bkz. Öztan, 2018, **a.g.k.**, 271.

¹⁶⁰Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 407.

¹⁶¹Çek takas sistemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 408 ila 411.; Çek Kanunu md. 8/3: “Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fiziki olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalar arası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 710 uncu maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir.”

TTK'nin 796. maddesinin 1. fıkrası gereğince, bir çek, "keşide edildiği yerde" ödenecekse, yani keşide yeri ile ödeme yeri aynıysa, ibraz süresi on gündür.¹⁶² Buradaki "aynı yer" kavramından kastedilenin ne olduğu konusunda kanunda bir açıklık bulunmamakla birlikte il-ilçe sınırlarının esas alınması gerekir. Bununla birlikte, büyükşehir belediyesi bulunan yerlerde, "büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan" ilçeler, "aynı yer" kavramı içerisinde değerlendirilmelidir.¹⁶³

Çek, TTK'nin 796. maddesinin 1. fıkrasına göre, keşide edildiği yerden başka bir yerde ödenecekse, ibraz süresi, bir aydır. Bir aylık ibraz süresi, hem aynı ülke içindeki farklı yerler için hem de aynı kıtada bulunmak kaydıyla farklı ülkelerin söz konusu olması durumunda geçerlidir.¹⁶⁴

TTK'nin 796. maddesinin 2. fıkrasının 1. cümlesine göre, keşide edildiği yerden başka bir ülkede ödenecek çeklerde, iki ülke farklı kıtalarda yer alıyorsa, ibraz süresi, üç aydır.¹⁶⁵ Buna karşılık, TTK'nin 796. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesi gereğince, bir Avrupa ülkesinde düzenlenen ve fakat ödeme yeri Akdeniz'de sahili olan bir ülkede bulunan (ya da tam tersi durumda bulunan) çek, aynı kıtada düzenlenmiş sayılır ve bir aylık ibraz süresine tabidir.¹⁶⁶

Çek Kanunu'na göre, muhatap bankanın çek bedelini ödeme mecburiyeti, ibraz süresi ile sınırlıdır. İbrahim sürelerine ilişkin kanun maddeleri, emredici nitelikte olup uzatılıp kısaltılmaları tarafların tasarrufunda değildir.¹⁶⁷ Çek üzerine yazılan, ibraz müddetinin uzatılıp kısaltılmalarına ilişkin kayıtlar, yazılmamış sayılır ve çekin geçerliliğini etkilemez.¹⁶⁸ İbrahim süreleri, TTK'nin 811. maddesinde öngörüldüğü üzere, mücbir sebeplerin varlığı halinde uzayabilir. Mücbir sebepler, kanunda açıkça gösterilmemekle birlikte, hamilin veya yetkili temsilcisinin şahsına ait olmayan, çekin

¹⁶²TTK md. 796/1: "Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir."

¹⁶³Öztaş, 2018, **a.g.k.**, 273.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 346.; *Narbay*, çekin keşide ve ödeme yerinin Türkiye sınırları içerisinde olduğunun tespit edildiği durumda, tek bir ibraz süresinin öngörülmesi gerektiği görüşündedir. Bkz. *Narbay*, 2003, **a.g.k.**, 818.; *Ülgen vd.*, aynı ülke sınırları içerisinde, on günlük tek bir ibraz süresinin bulunması gerektiğini savunmakla birlikte; mevcut düzenleme açısından da "il sınırları" kıstasının kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bkz. *Ülgen vd.*, 2015, **a.g.k.**, 265.

¹⁶⁴Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 346-347.

¹⁶⁵TTK md. 796/2, c. 1: "Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir."

¹⁶⁶TTK md. 796/2, c. 2: "Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır."

¹⁶⁷*Narbay*, 2003, **a.g.k.**, 794.; *Poroy ve Tekinalp*, 2010, **a.g.k.**, 262.; *Pulaşlı*, 2013, **a.g.k.**, 296.; *Öztaş*, 2018, **a.g.k.**, 275.; *Ülgen vd.*, 2015, **a.g.k.**, 266.

¹⁶⁸*Poroy ve Tekinalp*, 2010, **a.g.k.**, 262.; *Pulaşlı*, 2019, **a.g.k.**, 348.

süresi içerisinde ibrazını imkansız kılan durumlardır.¹⁶⁹ Buna karşılık, ibrazın, polis, savcılık veya mahkemece önlenmesi halinde, çek hamili, mücbir sebebin mevcudiyetini ileri sürebilir.¹⁷⁰

Çek, kanunda düzenlenen ibraz süreleri içinde ibraz edilmediği takdirde, hamil, keşideciye, cirantalara ve (avalist vb.) diğer sorumlulara karşı başvuru hakkını kaybeder ve çekin kambiyo senedi olma özelliği kalmaz.¹⁷¹

1.7.3. Çekin ödenmesi

TTK'nin 795. maddesinin 1. fıkrası gereğince çek, görüldüğünde ödenir. Çekin ödenmesi, kural olarak, ibraz süresi içerisinde söz konusu olur. Ancak, çekten cayılmamışsa, ibraz müddeti geçtikten sonra da çek bedeli ödenebilir.

Çekin ödenmesi, genel itibariyle, hamilin çeki muhatap bankaya ibraz ederek, çek bedelini nakit olarak alması ve çekin makbuz yerine geçmek üzere muhatap bankaya bırakılmasıyla gerçekleşir. Çek karşılığının, muhatap banka tarafından tam olarak ödenmesi halinde, çek nedeniyle sorumluluk üstlenen (keşideci, lehtar, ciranta ve avalistler) tüm kişiler açısından, kambiyo ilişkisi ve borç sona erecektir.¹⁷²

Karşılığın bir kısmının bulunması halinde, bu kısmın hamile ödenmesi gerekmektedir. Kısmi ödemeyi reddeden hamil, temerrüde düşer ve reddettiği miktar oranında başvuru hakkını kaybeder.¹⁷³ Kısmi ödemenin reddedilmesi, ibrazın geçerliliğini etkilemez.

Muhatap banka, çekin karşılığı bulunmasa dahi, müşterisi olan çek keşidecisini (çek hesabı sahibini), çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermenin

¹⁶⁹Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 349-350.

¹⁷⁰Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 350.; "... T.T.K.'nin 723.maddesi uyarınca "Kanunen muayyen olan müddetler içinde çekin ibrazı veya protesto yahut buna muadil tesbitin yapılması; bir devletin mevzuatı veya her hangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkansız bir mani yüzünden mümkün olmamışsa bu muameleler için muayyen olan müddetler uzar." Somut olayda takip dayanağı çekin tereke hâkimliğince muhafazaya alınmış olması bu madde düzenlenen mücbir sebeplerden kabul edilmelidir." Yargıtay 12. HD. E. 2007/70, K. 2007/3123, T. 23.02.2007 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 22.11.2018).

¹⁷¹"...Takip dayanağı çeklerden dört adedinin muhatap bankaya ibraz edilmediği görülmektedir. Bu durumda, bankaya ibraz edildiğine dair ibraz şerhi taşımayan bu belgelerin kambiyo vasfı bulunmamaktadır. O halde, mahkemece, takibe dayanak olan ve bankaya ibraz edilmeyen çeklerin kambiyo senedi vasfını haiz bulunmadıkları resen nazara alınarak bu çekler yönünden takibin iptaline karar verilmesi gerekirken, yazılı gerekçe ile şikayetin tümden reddine dair hüküm tesisi isabetsizdir." Yargıtay 12. HD. E. 2017/6364, K. 2017/11957, T. 05.10.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 22.11.2018); Öztan, 2018, **a.g.k.**, 274.

¹⁷²Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 271.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 287.

¹⁷³Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 272.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 290.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 280.

hukuki ve cezai yaptırımlarından korumak adına veya sadece çekin karşılığının bulunduğu zannıyla, çek bedelini hamile ödeme yoluna gidebilir. Yapılan ödeme geçerli bir ödemedir ve keşideci dahil, çek nedeniyle sorumluluk üstlenen bütün kişiler açısından kambiyo ilişkisin, sona erdirir ve çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme nedeniyle, cezai ve hukuki yaptırımların uygulanması olanağı ortadan kalkar.¹⁷⁴ Sadece muhatap bankanın, genel hükümler çerçevesinde, uğramış olduğu zararı keşideciden talep hakkı mevcuttur.

Çek, kural olarak, emre yazılı çeklerde ciro zincirine göre tespit edilen, hamiline yazılı çeklerde çeki elinde bulunduran ve nama yazılı çeklerde, yazılı bir temlik anlaşması uyarınca çeki elinde bulunduran ve ibraz eden hamile ödenir. Ancak, (özellikle hamiline yazılı çekler bakımından) bu tarz bir ödemenin risklerinden korunmak, çekin gerçekte hak sahibi olmayan biri tarafından tahsili ihtimalini ortadan kaldırmak ve dolayısıyla çekin ödenebileceği şahısları sınırlandırmak adına, “çizgili çek” düzenlenebilir.¹⁷⁵ Çizgili çek kullanılması, nakden ödemeyi ortadan kaldırmamakta; sadece çekin ödeneceği kişileri, başka bir banka veya muhatap bankanın bir müşterisi ile sınırlamaktadır.¹⁷⁶

Çekin nakden ödenmesi engellenebilir. Bu şekilde düzenlenen bir çek, “hesaba geçirilmek üzere düzenlenen çek” veya “mahsup çeki” olarak adlandırılmaktadır.¹⁷⁷ Keşideci tarafından, çekin nakden ödenmesinin men edildiğine dair bir kaydın, çek üzerinde bulunması halinde, muhatap tarafından ancak hesaba alacak kaydı, takas veya hesap nakli suretiyle ödeme yapılabilir.¹⁷⁸ Ancak, bu kaydın bulunmasına rağmen, muhatap tarafından nakden ödeme yapılması halinde, yapılan ödeme geçerlidir. Bu şekilde düzenlenen bir çekin hamili, muhatap bankanın iflas etmiş olması, ödemelerini tatil etmiş bulunması veya aleyhinde başlatılan icra takibinin semeresiz kalması hallerinde TTK'nin 713. maddesinin 2. fıkrasının b bendi gereğince, ödemenin nakden

¹⁷⁴Özta, 2018, **a.g.k.**, 290.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 273.

¹⁷⁵Özta, 2018, **a.g.k.**, 277.; Pulaşlı, 2013, **a.g.k.**, 245.; Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 280.

¹⁷⁶Çizgili çekin, ne surette ve kimler tarafından düzenlenebileceğine ve türlerine ilişkin daha önce ayrıntılı açıklamalarda bulunulduğundan, çizgili çekin sadece ödenmesi ile ilgili açıklamada bulunulmakla yetinilmiştir.

¹⁷⁷Mahsup çekinin, ne surette ve kimler tarafından düzenlenebileceğine ve türlerine ilişkin daha önce ayrıntılı açıklamada bulunulduğundan, mahsup çekin sadece ödenmesi ile ilgili açıklamada bulunulmakla yetinilmiştir.

¹⁷⁸Özta, 2018, **a.g.k.**, 283.

yapılmasını talep etme hakkına sahiptir.¹⁷⁹ Bu durumları genel bir ifadeyle “ödemenin muhataptan kaynaklanan nedenlerle şüpheli bir hal aldığı durumlar” olarak ifade etmek mümkündür.

TTK, muhatap banka ile çek hamili arasında herhangi bir hukuki ilişki bulunmadığını kabul etmekte olup bu kabulden hareketle muhatap banka, hamile karşı, çek bedelini ödeme konusunda bir borç altına girmemektedir. Çekin ilgili hesapta karşılığı bulunsa dahi bu durum değişmemektedir. Buna karşılık Çek Kanunu, farklı bir düzenleme getirerek, karşılığı bulunmasına rağmen çekin ödenmemesi halinde, muhatap banka hakkında cezai yaptırım uygulanmasını öngörmüş; bu vesileyle muhatap banka, kanundan dolayı bir nevi borçlu durumuna sokulmuştur.

1.8. Çekin Ödenmemesi ve Karşılıksızdır İşlemi

Bir çek, muhtelif sebeplerle ödenmeyebilir. Her ödenmeme durumunun karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebep olmayacağını açıklamak adına, ödenmeme hallerinden birkaç tanesine bu başlık altında değinilmiştir.

Ödenmek üzere ibraz edilen bir çek, TTK'nin 780 ve 781. maddeleri gereğince, “şekil şartlarını taşııyorsa”, muhatap banka tarafından ödenmez. Çeki ibraz eden kişinin yetkili hamil olmadığı ve bunun anlaşıldığı, çek üzerindeki imzanın keşideciye ait olmadığı veya çekin sahte veya tahrif edilmiş olduğunun tespit edildiği hallerde, çek bedeli ödenmez. Çek hesabı üzerinde rehin bulunması halinde, hesap üzerine haciz konulmuş olması veya mahkemece verilen bir “ödemenin men'i kararı”nın bulunması halinde, muhatap banka tarafından ödeme yapılmayacaktır. Muhatap bankanın, çek hesabının bulunduğu şubesinden başka bir şubesine ibrazın gerçekleştirilmesi halinde, ibraz olunan şube tarafından imza kontrolünün yapılamaması; dolayısıyla çekin geçerliliği hakkında şüpheye düşülmesi halinde, ilgili şubenin ödemedenden kaçınması mümkündür. Çek bedelinin yabancı para ile gösterildiği ve aynen ödeme kaydının bulunduğu durumlarda, çek hesabının döviz hesabı olmaması halinde de muhatap bankanın ödeme yapmaması mümkündür. Çizgili çekin söz konusu olduğu durumlarda, gerekli şartlar oluşmadıysa, muhatap banka ödeme yapmaktan imtina edebilir. Çekin

¹⁷⁹TTK md. 713/2-b: “Hamil... Poliçeyi kabul etmiş olsun olmasın, muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa da sadece ödemelerini tatil etmiş veya aleyhindeki herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış... olursa vadenin gelmesinden önce de aynı başvurma hakkını haizdir.”

ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilmesi halinde, muhatap banka, çekin karşılığı bulunsa bile, ödeme yapmayabilir. Keşidecinin cayma hakkını kullanması halinde, cayma, ibraz süresi geçtikten sonra kesin olarak bağlayıcılık kazandığından, bu durumda muhatap bankanın ödeme yapmaması gerekmektedir. Çek anlaşmasının bulunmaması halinde, muhatap banka tarafından çek bedeli, kural olarak ödenmez.

Çekin ödenmemesi sonucunu doğuran halleri, somut olayın özelliklerine göre çoğaltmak mümkündür. Ancak, işbu çalışmanın kapsamı itibarıyla önemli olan “ödenmeme hali”, çekin, muhatap banka nezdinde karşılığının bulunmaması sebebiyle kısmen veya tamamen ödenmemesidir. Bu halde çekin, “karşılıksız” olduğundan bahsedilir.¹⁸⁰ Çek Kanunu’nun 3. maddesinin 6. fıkrasına göre, ibraz süresi içerisinde bankaya ibraz edilen çek, karşılığının bulunmaması halinde, hamilin talebi üzerine “karşılıksızdır” işlemine tabi tutulur ve çekin arka yüzüne, ödenmek üzere ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden kişinin adı ve soyadı (ibrazın bir tüzel kişi adına gerçekleştirilmesi halinde, bu husus) belirtilir ve ibraz eden ile banka yetkilisi tarafından birlikte imzalanır.¹⁸¹ Hamilin imzadan imtina etmesi halinde karşılıksızdır işlemi yapılmaz.

Çek Kanunu’nun 3. maddesinin 3. fıkrasına göre, muhatap banka, çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde, her bir çek yaprağı için hamile, bin Türk lirası, çek bedeli bir Türk lirasının altındaysa çek bedelini ödemekle yükümlüdür.¹⁸² Bu husus, zaman içerisinde hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek

¹⁸⁰Ülgen vd., şeklen geçerli, süresinde ve yetkili hamil tarafından ibraz edilen, ilgili hesapta karşılığı da bulunan bir çekin, hesap üzerinde bir haciz veya ihtiyati tedbir kararının bulunması, hesabın banka lehine rehnedilmiş olması gibi nedenlerle ödenmemesi halinde, hukuki sorumluluğun ve müracaat hakkının doğması açısından, çekin “karşılıksız” kaldığının kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 277.

¹⁸¹Çekin ibraz edilip de karşılığının bulunmadığının tespit edildiği anın, çek üzerine sadece tarih itibarıyla değil, saat ve dakikasına kadar belirtilmesi, birçok ihtilafın ortaya çıkmasını engelleyecektir. Bkz. Öztan, 2018, **a.g.k.**, 293.; Çek Kanunu md. 3/6: “Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil kısmi ödeme halinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi, icra mahkemesine şikâyetle bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.”

¹⁸²Burada belirtilen miktar, Çek Kanunu’nun 3. maddesinin 3. fıkrası gereğince, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmi Gazete’de yayımlanır. Bu madde gereğince Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından çıkarılan 2019/1 sayılı “Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Oldukları Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” gereğince, bankaların çek karşılığının bulunmaması

defterinin teslimi sırasında yapılmış; gayri nakdi bir kedi sözleşmesi vasfını kazanmıştır.¹⁸³ “Karşılıksızdır işlemi¹⁸⁴”, muhatap bankanın, hamile, kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin, karşılanamayan kısmı üzerinden yapılır.

2010/2 sayılı Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ’in 3. maddesinde, tacir olanlar ile olmayanlara verilecek çekleri birbirinden ayırt etmek için çek üzerine “tacir” ibaresinin yer alacağı belirtilmiştir. Aynı düzenlemeler gereğince, hamiline düzenlenecek çekler açısından da aynı baskı usulü izlenecektir. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, Bu tebliğ gereğince, çek üzerine yazılacak ibare, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun oluşması açısından herhangi bir özel durum arz etmemektedir.

1.9. Zamanaşımı

Zamanaşımı süresi, çekin ibraz süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlar. Hamilin, cirantalara, keşideciye ve çek ile ilgili diğer borçlulara (aval veren vb.) müracaat hakkı, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Çek nedeniyle borçlu olanlardan birinin, diğer borçlulara karşı sahip olduğu müracaat hakkı, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yoluyla kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar.

halinde ödemekle yükümlü oldukları tutar, iki bin otuz Türk lirası olarak belirlenmiştir. Bkz. RG S. 30953, T. 12.01.2019.

¹⁸³Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 268.

¹⁸⁴“Karşılıksızdır İşlemi”nin şartları, konu bütünlüğü açısından ikinci bölümde ele alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇEK İLE İLGİLİ KARŞILIKSIZDIR İŞLEMİ YAPILMASINA SEBEBİYET VERME SUÇU

2.1. Ekonomik Suça Ekonomik Ceza İlkesi Ve Sırf Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülüklerin İhlalinin Cezalandırılması Sorunu

Dünyada ve ülkemizde, ekonomik ilişkilerin ve dolayısıyla ticaretin gelişmesi ve artmasıyla birlikte, bu alandaki hakların, kuralların ihlali de artmaktadır. Toplumun ve bireylerin ekonomik menfaatlerinin korunması ve bu şekilde hem genel hem de ekonomik açıdan kamu düzeninin sağlanması amacıyla ekonomik hayatı düzenleyen bir takım kurallar öngörülmüştür.¹⁸⁵ Buna karşılık, ticari hayatın, ilişkilerin kural olarak devletin herhangi bir müdahalesi, yaptırımını olmaksızın serbest bir şekilde işlemesi gerekir. Ancak devlet, diğer hukuki ilişkilerde olduğu gibi ticari hayattaki ilişkiler bakımından da, bu ilişkilerin hukuka uygun şekilde ve belli bir düzen dahilinde gelişmesini sağlamak adına, bazı durumlarda ceza hukukunu bu ilişkiler bakımından da uygulanır kılma yolunu tercih etmiştir. Burada karşılaşılan kavram ise “ekonomik suç”tur.

Ekonomik suçların tespiti ve tanımının yapılması, kapsadığı alan itibariyle kolay değildir. Ekonomik suç kavramı yerine (mali suçlar, ticari suçlar vb.) başka kavramların kullanılıyor olması da, üzerinde mutabık kalınan bir ekonomik suç tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır. Ekonomik suçlar, mevcut ekonomik düzenin kurumlarını ve bu yolla ekonomik düzenin bütünlüğünü tahrip eden, zarara uğratan, tehlikeye sokan, toplumsal ve ekonomik ilişkilerdeki güveni sarsan her türlü davranış olarak tanımlanabilir.¹⁸⁶ Bu tanım doğrultusunda bireysel ekonomik menfaatleri ihlal eden eylemler kapsam dışında kalmaktadır. Başka bir tanıma göre ekonomik suç, ticari veya sınai bir işletmenin ticari işlerinin hukuka uygun şekilde işlemesi ve bahis konusu işletmenin, bu işlerden doğan menfaatlerinin 3. kişilere karşı korunması amacıyla cezalandırılan ve sadece böyle bir işletme mensubu kişiler tarafından işlenebilen suçlar

¹⁸⁵T. Tiryaki ve T. Gürsoy (2004). Ekonomik suç kavramı ve sigortacılık suçlarının bu açıdan değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, Ankara, S. 55, s. 53.

¹⁸⁶F. S. Mahmutoglu (tarihsiz). *Ekonomi hukuku-ekonomik suçlar ve ekonomik ceza hukuku*. <http://fsmahmutoglu.av.tr/pdf/52d7e6b01c2e4d33b8620d33a7c4b9c58bb70ea77818090242.pdf> (Erişim Tarihi: 08.04.2019).

olarak tanımlanabilir.¹⁸⁷ Bu tanım doğrultusunda, ekonomik suçun koruma alanı, ticari bir işletmenin faaliyetleri ve bu faaliyetlerden doğan menfaatler olarak sınırlandırılmış bulunmaktadır. Yapılan tanımlar birlikte değerlendirildiğinde, ekonomik suç ile korunan hukuki değer, “genel ekonomik yarar” olarak kabul edilebilir.¹⁸⁸ Bununla birlikte ekonomik suç kavramı, tek bir suç tipinin adı olmayıp ortak özelliklere sahip birden çok suç tipinden oluşan çerçeve bir kavramdır. Bu suçlar Türk Ceza Kanunu’nda düzenlenmiş olabileceği gibi kendi özel kanunlarında da düzenlenmiş olabilirler. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması, dolandırıcılık suçunun kapsamından çıkarılıp ayrı bir suç olarak ilk defa düzenlendiğinde, yaptırım hapis cezası olarak belirlenmiş ve bu düzenlemeler uygulamada ekonomik suçta ekonomik ceza ilkesine aykırı olduğu, Anayasa’nın 38. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. İleride ayrıntısına değinileceği üzere, Anayasa Mahkemesi, karşılıksız çekler ile ilgili, hapis cezası öngören düzenlemeyi Anayasa’ya aykırı bulmamıştır. Süreç içerisinde suç tipi ve yaptırımı değişmiş; bugünkü haliyle “çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme” suç sayılmış ve yaptırım olarak adli para cezası öngörülmüştür. Çek ile ödeme yapılması ve bu şekilde yapılan ödemelere duyulan güven, hem ülkemizde hem de uluslararası ticari hayatın vazgeçilmez unsurlarından biridir. Suç tipinin tayininde, hukuki değer kıstas alındığında ve çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu açısından korunan hukuki değer çekle yapılan ödemelere duyulan kamusal güven olduğu göz önünde bulundurulduğunda, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun ekonomik suç çerçevesi içerisinde değerlendirilebileceği kabul edilebilir.

Türk Ticaret Kanunu’nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin mevcut olup olmamasından bağımsız bir biçimde kambiyo

¹⁸⁷Tanım için ve ekonomik suç tabiri yerine ticari suç tabirinin kullanılmasına ilişkin bkz. S. Erman (1992). *Ticari ceza hukuku*. (3. baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi, s. 4.; Tiryaki ve Gürsoy, 2004, **a.g.k.**, 54.

¹⁸⁸G. Dursun (2019). Ekonomik suçta ekonomik ceza ilkesi ve bu kapsamda 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’nda bilgi suiistimali ve piyasa dolandırıcılığı için öngörüle cezaların değerlendirilmesi. *Bahçeşehir Üniversitesi Dergisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, C. 14, S. 175-176, s. 860.; Ekonomik suçları, ekonomik faaliyetlerin düzenli işleyişi şeklindeki genel ekonomik yararı ve bu hukuksal yararı koruma altına alan hukuk kurallarını ihlal eden eylemler olarak tanımlayan görüş için bkz. S. Dursun (2006). *Bankacılık düzenine karşı işlenen suçlar*. Ankara: Seçkin Yayınları, s. 105.

hukukuna özgü borç doğuran ve çifte yetki sağlayan özel bir havaledir.¹⁸⁹ Temelinde herhangi bir sözleşme ilişkisi bulunmadığı veya yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda dahi çek, tek başına borç kaynağı olma özelliğini devam ettirmekte olup çek hamili keşideci ile lehtar arasındaki borç ilişkisini değil, doğrudan çeke bağlı ve çekten doğan bir hakkı devralmaktadır.¹⁹⁰ Ayrıca çek, bir haksız fiil nedeniyle düzenlenebileceği gibi sebepsiz zenginleşme kapsamında da düzenlenebilir. Bu doğrultuda çekin bir sözleşme ilişkisi olarak değerlendirilmemesi gerekir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Dolayısıyla çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu ile sadece sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğün ihlalinin cezalandırıldığından bahsedilmesi doğru değildir.

Bu kapsamda başka bir kavram olan “borç için hapis yasağı”nın¹⁹¹ da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu kavramda temelini Anayasa’nın 38. maddesinin 6. fıkrasındaki düzenlemeden almaktadır. Bu düzenlemeye göre, hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz. Değerlendirmenin doğru bir şekilde yapılabilmesi içi borç kaynaklarının neler olduğunun ortaya konması gerekmektedir. Bir borcun kaynağı, sözleşme, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme olabilir. Çek, kendisini meydana getire hukuki ilişkiden bağımsız olmakla birlikte, çek keşidesinin temelini bu borç kaynaklarından herhangi birine dayanması mümkündür. Karşılıksız çek ile ilgili yaptırımın hapis cezası olarak kabul edildiği dönemde, ileride ayrıntısı açıklanacağı üzere, anayasaya aykırılık iddialarına ilişkin Anayasa Mahkemesi, hapis cezasının Anayasa’ya aykırı olmadığı yönünde karar vermiştir. Sonrasında ise kanun koyucu tarafından, Anayasa Mahkemesi’nin kararları ile çelişki oluşturacak şekilde hapis cezası kaldırılmış ve adli para cezası getirilmiştir. Hatta süreç, adli para cezasının da kaldırılması ve sadece idari yaptırım uygulanması doğrultusunda gelişmiş; ancak karşılıksız çek mağdurlarının artması nedeniyle eski sisteme dönmüştür. Son düzenlemeyle kanun koyucunun,

¹⁸⁹H. Dirikkan (2002). Çekle ödemelerin düzenlenmesi ve ek hamillerinin korunması hakkında kanun ile icra iflas kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun tasarısı eleştirisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 1, s. 4

¹⁹⁰Dirikkan, 2002, **a.g.k.**, s. 4-5.

¹⁹¹Borç için hapis yasağının tarihsel gelişimi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 39 ila 67.

işlerliği olmayan bir sisteme, sağlam bir gerekçe olmaksızın geri döndüğü kanaatindeyiz.

Bu kapsamda ele alınması gereken bir husus, devletin cezalandırma gücünün sınırlandırılmasıdır. Kanun koyucunun korunan hukuki değer bakımından en elverişli ve etkin aracı seçmesinin yanında ihlal ile kullanılan aracın orantılı olmasını da sağlamalıdır.¹⁹² Bu doğrultuda öncelikle ceza normu haricinde bir kuralın; bunun mümkün olmaması veya amaca hizmet etmeyecek olması durumunda ise en hafif cezayı içeren ceza normunu kullanılması düşünülmelidir.

2.2. Türk Hukukunda Suçun Tarihsel Gelişimi

Ödenmelerinde bankaların aracı olduğu çeklerin, ibraz edildiklerinde ödenmesi, karşılıksız kalmaması, hem Türkiye hem diğer ülkeler açısından, her zaman büyük önem arz etmiş; bu nedenle çeklerin karşılıksız kalma durumu, bazı hukuki¹⁹³ ve cezai yaptırımlar ile sona erdirilmeye çalışılmıştır. Hukuk sistemimizde, özellikle cezai yaptırımlar açısından, farklı dönemlerde farklı düzenlemeler getirilmiştir. Çekin karşılığının bulunmaması halinde uygulanan ve (bono, poliçe gibi) diğer senetler açısından öngörülmemiş olan hamil lehine tazminat, para cezası ve bazı durumlarda hapis cezası gibi yaptırımlar, ilgililer tarafından yazılan ileri tarihli çeklerin ödenmemesi durumunun bir teminatı olarak görülmüştür.¹⁹⁴

Uluslararası ticaretin ve çek kullanımının artması nedeniyle, çek ile ilgili, tüm ülkelerde uygulanacak ortak kurallar oluşturma gayesiyle ilki 15 Temmuz 1912 tarihinde Lahey’de, ikincisi 23 Şubat 1931 tarihinde Cenevre’de olmak üzere iki konferans gerçekleştirilmiştir. 15 Temmuz 1912 tarihinde gerçekleştirilen Lahey Konferansı neticesinde, 24 maddelik “müşterek çek hukuku konferans kararları” alınmış ve Osmanlı döneminde çıkarılan 20 Nisan 1914 yürürlük tarihli “Çekler Hakkında Kanun” da bu kararlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu kanunun 3. maddesine göre, muhatabı çeki ödemeye zorlayan bir anlaşmaya dayanmaksızın veya karşılık

¹⁹²O. E. Taşkın (2016). Son çare (ultima ratio) olarak ceza hukuku. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1, s. 85.

¹⁹³Çalışmanın konusunu, cezai yaptırımlar oluşturmada olup bu nedenle hukuki yaptırımlar incelenmemiştir.

¹⁹⁴H. Domaniç (1983). *Karşılıksız çek*. İstanbul: Arpaz Matbaacılık, s. 17.; Hukuk sistemimizde (Osmanlı dönemi hariç), vadeli veya keşide tarihi içermeyen çekler hakkında herhangi bir cezai müeyyide öngörülmediğinden, çalışma kapsamında sadece çekin karşılıksız kalması durumunda uygulanacak cezai yaptırımlar ile ilgili düzenlemelerin tarihsel gelişimine değinilecektir.

bulundurmaksızın çek düzenleyen veyahut tüm bu şartların mevcudiyetine rağmen, ileri tarihli çek düzenleyen kişiler, 1274 tarihli Ceza Kanunu Hümayununun 152 ile 155. maddelerinde düzenlenen, evrakta sahtekarlık suçu için öngörülen ceza ile cezalandırılacaktır.¹⁹⁵

Akabinde, temelini Lahey’de gerçekleştirilen konferans neticesinde alınan kararların oluşturduğu, 4 Ekim 1926 yürürlük tarihli, 865 sayılı Ticaret Kanunu’nun çeki düzenleyen 608 ile 636. maddelerindeyse muhatap ile herhangi bir anlaşma olmaksızın keşide edilen çekler, karşılıksız çıkan çekler veya ileri tarihli olarak düzenlenen çekler ile ilgili herhangi bir cezai yaptırım öngörülmemiştir.¹⁹⁶ Sadece bahis konusu kanununun 610. maddesinde, bir çekin ancak muhatap nezdinde, keşidecinin emrine tahsis edilmiş bir paranın ve muhatabı ilgili çeki ödeme mecburiyeti altına sokan açık veya örtülü bir sözleşmenin varlığı halinde düzenlenebileceği belirtilmiştir.¹⁹⁷ Bu maddenin ihlali halinde uygulanacak yaptırımı gösterecek ayrı bir düzenleme yapmak hususunda götürülen teklif, kanun koyucu tarafından kabul edilmemiş; yeni bir düzenleme yapma gereği görülmemiştir. 7 Ocak 1929 tarih ve 471 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yorum kararıyla, karşılığı bulunmadığı halde çek keşide edenlere, şartları varsa, TCK’de düzenlenen dolandırıcılık suçuna ilişkin maddelerin uygulanacağı; herhangi bir kastı olmaksızın çek keşide edenlerinse cezalandırılmayacağı belirtilmiştir.¹⁹⁸

Polİçe, bono ve çek ile ilgili, uluslararası, müşterek bir kanun hazırlama çabaları, Lahey Konferansı ile sınırlı kalmamıştır. 23 Şubat 1931 tarihinde, Cenevre’de gerçekleştirilen konferans neticesinde, 19 Mart 1931 tarihinde, Lahey’de kabul edilen tasarıda bir kısım değişiklikler yapılmak suretiyle, “Yeknesak Çek Kanunu Tasarısı” kabul edilmiş ve birkaç anlaşma imzalanmıştır.¹⁹⁹ 29 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen ve 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren, 6762 sayılı TTK, Cenevre’de kabul edilen tasarı ile uyumlu hale getirilen İsviçre Kanunu’ndaki hükümler, bir kısım

¹⁹⁵Domaniç, 1983, **a.g.k.**, 35.

¹⁹⁶Domaniç, 1983, **a.g.k.**, 37.

¹⁹⁷865 sayılı TK md. 610: “Bir çek, ancak elinde keşidecinin emrine tabi akçe bulunan bir şahıs üzerine ve muhatabı çeki tediyeye mecbur kılan bir mukavelei saiha ve zımnıyeye tevfikan keşide olunur.”

¹⁹⁸07.01.1929 tarihli 471 sayılı TBMM yorum kararı için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1092.pdf> (Erişim Tarihi: 15.06.2019).; Domaniç, 1983, **a.g.k.**, 38.; S. Tümerkan (1987). *Dolandırıcılık suçu (karşılıksız çek keşidesi fiilleri)*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları, s. 72-73.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 137.; S. Donay (1990). *Son değişikliklerle çek*. Kırklareli: Sermet Matbaası, s. 102.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 447.; Reisoğlu, 1987, **a.g.k.**, 167.

¹⁹⁹Domaniç, 1983, **a.g.k.**, 14.; Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 258.

değişiklikler yapılmak suretiyle alınmış ve kanunun gerekçesinde de bu husus belirtilmiştir.²⁰⁰ Bu kanun, muhatap ile yapılan herhangi bir anlaşma olmaksızın veya karşılığı bulundurulmaksızın veyahut ileri tarihli keşide edilen çekler için herhangi bir cezai yaptırım getirmemiştir.

1929-1985 yılları arasında “karşılıksız çek keşide etme” fiili için ayrıca bir cezai yaptırım öngörülmediğinden ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yorum kararı nedeniyle (diğer şartların da bulunması şartıyla) dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilmiş ve bu durum 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’un, 3 Nisan 1985 tarihinde yürürlüğe girmesine kadar devam etmiştir.²⁰¹

3 Nisan 1985 tarihli, 3167 sayılı Kanun’un²⁰² 16. maddesinin 1. fıkrasında, “karşılıksız çek keşide etme” fiili, ayrıca düzenlenmiş ve bağımsız bir suç haline getirilmiştir.²⁰³ Bu maddeye göre, “karşılıksız çek keşidesi suçu” nun, çek hamilinin şikayeti üzerine ve hapis cezası ile cezalandırılacağı öngörülmüştür. Söz konusu kanunun 16. maddesinin 1. fıkrasının, T.C. Anayasası’nın 38. maddesinin 8. fıkrasına²⁰⁴ aykırı olduğu iddiasıyla iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuşsa da, Anayasa Mahkemesi tarafından, hapis cezasının Anayasa’ya aykırılık teşkil etmediği sonucuna varılmıştır.²⁰⁵ Buna karşılık kanun koyucu, Anayasa Mahkemesi’nin kararı ile

²⁰⁰Domaniç, 1983, **a.g.k.**, 1415.; İlgili düzenlemeler için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c012/tbmm10012083.pdf> (Erişim Tarihi: 18.02.2019).; “Cenevre Anlaşmaları” Türkiye tarafından da imza edildiğine ancak onaylanmadığına, bu anlaşmaların Türkiye açısından bir bağlayıcılığı bulunmadığına ilişkin bkz. Kınacıoğlu, 1999, **a.g.k.**, 258-259.

²⁰¹Bozer ve Göle (8. baskı.), 2018, **a.g.k.**, 447-448.; Domaniç, 1983, **a.g.k.**, 38-39.; Reisoğlu, 1987, **a.g.k.**, 167.; Donay, 1990, **a.g.k.**, 102.; Ülgen vd., 2015, **a.g.k.**, 286.; Tümerkan, 1987, **a.g.k.**, 73.; “...Sanığın tek olan borcuna karşılık aynı zamanda ve bir defada değişik tarihli 4 adet karşılıksız çek düzenleyerek alacaklısına vermesine, çekte vade tarihi olamayacağına, dolandırıcılık suçunun çekin düzenlendiği günde oluşmuş bulunmasına göre, tek olan eylemde TCK. nun 80. Maddesi uygulanmaz.” Yargıtay CGK E. 1978/6-100, K. 1978/184, T. 22.5.1978 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi:23.08.2018).; “...Karşılıksız çek verilmesi suretiyle dolandırıcılık suçunda, genel suç işleme kastından başka haksız yarar sağlamaya ilişkin özel kastın da bulunması ve suç işleyen kişinin bu kast ile hile ve sanialar yapması gereklidir.” Yargıtay CGK E. 1980/6-242, K. 1980/343, T. 4.11.1980 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.08.2018).

²⁰²Bkz. RG S. 18714, T. 3.04.1985.

²⁰³3167 sayılı Kanun md. 16: “İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4 üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.”

²⁰⁴Anayasa md. 38/8: “Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.”

²⁰⁵“Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, keşideci ile lehtar arasındaki temel ilişkiden

çelişki oluşturacak şekilde, “ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi ilkesi” ve çekin kredi aracı olarak kullanılmasının engellenmesini gerekçe göstererek,²⁰⁶ karşılıksız çek keşide etme suçuna uygulanan cezai yaptırım, 4814 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile değiştirilmiştir.²⁰⁷ Bu değişiklikte hapis cezası, karşılıksız çek keşide etme suçunu ilk defa işleyenler açısından kaldırılmış; bu kişilerin adli para cezası ile cezalandırılması düzenlenmiş; hapis cezasının, sadece mükerrirler açısından uygulanması öngörülmüştür.²⁰⁸ Bahis konusu değişiklikte suçun, tüzel kişi yararına organ veya temsilcisi tarafından işlenmesi halinde özel hukuk tüzel kişisi hakkında para cezası uygulanacağı kabul edilmiştir.²⁰⁹ Aynı şekilde, çek sahibi gerçek kişinin yetkili temsilcisi tarafından keşide edilen bir çekin, karşılıksız çıkması halinde çek hesabı sahibi gerçek kişi hakkında, suçun ilk defa işlenmesi halinde para cezası uygulanacağı ve tekrür durumundaysa ilgili kişinin hapis cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir.²¹⁰

kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir... Borçlu, temel ilişki ne olursa olsun borcunu ödemek için çek kullandığında, asıl borç ilişkisi dışında kambiyo ilişkisi doğmaktadır. İtiraz konusu kuralın, Anayasanın 38. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için ilişkinin yalnızca sözleşmeden doğması ve borcun yerine getirilememesi gerekmektedir. Oysa çek temelde sözleşmeden bağımsız olarak kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Bu nedenlerle kural, Anayasanın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir.” Anayasa Mahkemesi, S. 165/195, T. 11.12.2002 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 28.11.2018).

²⁰⁶Bu gerekçenin doğru olmadığına ilişkin görüş ve kanun değişikliği hakkında eleştiri için bkz. E. Moroğlu (2010). *Makaleler- 3167 sayılı Çek Kanunu'nda 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, s. 526 vd.

²⁰⁷RG S. 2542, T. 8.03.2003.

²⁰⁸4814 sayılı kanunun 14. maddesiyle değişik 3167 sayılı Kanun md. 16/1: “Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2 nci maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlerle, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.”

²⁰⁹4814 sayılı kanunun 14. maddesiyle değişik 3167 sayılı Kanun md. 16/2: “Suçun, organ veya temsilcisi tarafından tüzelkişi yararına işlenmesi halinde özel hukuk tüzelkişisi hakkında da birinci fıkra uyarınca para cezasına hükmolunur. Ayrıca yetkili temsilci tarafından yararına çek keşide edilen hesap sahibi gerçek kişi hakkında da bu fıkra hükmü uygulanır.”; Yaptırımın sadece özel hukuk tüzel kişileri için öngörülmesinin, kamu tüzel kişilerinin cezai yaptırım dışında tutulmasının, Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen “eşitlik ilkesi”ne aykırı olduğuna ilişkin eleştiri için bkz. Moroğlu, 2010, **a.g.k.**, 540.

²¹⁰Özel hukuk tüzel kişilerinin organ ve temsilcileri hakkında sadece para cezası öngörülürken, gerçek kişilerin temsilcileri hakkında para cezasının yanında, mükerrir olmaları durumunda hapis cezası uygulanacağına öngörülmesinin Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen “eşitlik ilkesine aykırı olduğuna ilişkin eleştiri için bkz. Moroğlu, 2010, **a.g.k.**, 540-541.

TCK'nin 2005 yılında değiştirilmesi ve bu değişiklik ile gün birim olarak hesaplanan adli para cezası sisteminin getirilmesi karşısında mevcut çek kanunundaki para cezasının nispi nitelik taşıması, kanunda bulunan çok sayıda tebligat, bildirim ve ilan yapılmasına ilişkin düzenlemelerin, uygulamada güçlükler nedeniyle, 5941 sayılı Çek Kanunu²¹¹ kabul edilmiş ve 3167 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır.²¹² Kısmen veya tamamen karşılıksız kalan çek ile ilgili, bu kanunun 5. maddesinde öngörülen suç tipi ve ceza sistemi, önceki kanundan tamamen farklı ve kendine özgüdür. Yargıtay da vermiş olduğu kararlarda bunu vurgulamaktadır.²¹³ Suçun adı “çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme” olarak değiştirilmiş ve ilk defa bu suçu işleyenler ile mükerrirler arasında, uygulanacak ceza ile ilgili herhangi bir fark gözetilmemiştir.²¹⁴ Bu kanunun geçici 1. maddesinin 5. fıkrasında, bir çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce bankaya ibrazının 31.12.2011 tarihine kadar geçersiz olacağı açıkça belirtilmiş ve bu haliyle “ileri keşide tarihli çek”, yasal dayanağa kavuşmuştur.²¹⁵

Ancak, bu kanun ile de beklenen faydanın sağlanamadığı belirtilerek, “ekonomik suça ekonomik ceza ilkesi” ve karşılıksız çıkan çeklerle ilgili uyuşmazlıkların yargı sisteminin iş yükünü arttırdığı gerekçesiyle, 6273 sayılı “Çek Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile karşılıksız çeker uygulanan “adli yaptırım” kaldırılmış ve yerine “idari nitelikte bir yaptırım” getirilmiştir.²¹⁶ Bu düzenlemeyle karşılıksız çek keşide eden hesap sahiplerine, idari yaptırım olarak, cumhuriyet savcısı tarafından “çek

²¹¹RG S. 27438, T. 14.12.2009.

²¹²Yeni bir kanun çıkarılmasının sebepleri hakkındaki değerlendirmelerin ayrıntısı için bkz. Poroy ve Tekinalp, 2010, **a.g.k.**, 295-296.

²¹³“...20.12.2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunu ile 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış, dava konusu suçun unsurları ve yaptırımları farklı biçimde yeniden düzenlenmiş olduğundan; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 2 ve 7. maddeleri de gözetilerek, sanığın hukuksal durumunun bu kapsamda tekrar değerlendirilip belirlenmesinde zorunluluk bulunması...” Yargıtay 15. CD. E. 2011/1204, K. 2011/968, T. 19.09.2011 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 03.12.2018).

²¹⁴Çek Kanunu md. 5/1: “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükümlenir. Ancak, hükmedilecek adli para cezası, çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Bu davalar, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür.”

²¹⁵Çek Kanunu geçici md. 1/5: “31/12/2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.”

²¹⁶Bkz. RG S. 28193, T. 3.02.2012.

düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” uygulanması öngörülmüştür.²¹⁷ Böylece karşılıksız çek keşide edilmesi, suç olmaktan çıkarılmış ve kabahat haline dönüştürülmüştür.²¹⁸

Son olarak, 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”²¹⁹ ile çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verenler hakkında öngörülen idari yaptırım kaldırılmış; bu kişilerin adli para cezası ile cezalandırılması ve bu kişiler hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının uygulanması öngörülmüş; dolayısıyla fiil, tekrar suç haline getirilmiştir.²²⁰

2.3. Suçun Hukuki Konusu

Bir suçun maddi konusu ile o suç ile korunmak istenen hukuki değer, menfaat, aynı şey değildir.²²¹ Suçun “hukuki konusu”, suç ile korunmak istenen hukuki değer veya menfaattir.²²² Suçun işlenmesiyle bu hukuki değer ihlal edilmekte, buna karşılık suçun maddi konusuna zarar verilmekte veya maddi konu, tehlikeye maruz bırakılmaktadır.²²³ Hukuki değer, toplum hayatı bakımından arz ettikleri önem nedeniyle ceza koruması altına alınan değerlerdir.²²⁴ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemine

²¹⁷6273 sayılı Kanun ile değişik Çek Kanunu md. 5/1: “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılması hâlinde, altı ay içinde hamilin talepte bulunması üzerine, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi hakkında, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da çek hesabı sahibinin yahut talepte bulunanın yerleşim yeri Cumhuriyet savcısı tarafından, her bir çekle ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilir. Bu fıkra hükmüne göre çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı, karşılıksızdır işlemine tabi tutulan çekin düzenlenmesi suretiyle dolandırıcılık, belgede sahtecilik veya başka bir suçun işlenmesi hâlinde de verilir.”

²¹⁸Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 449.

²¹⁹Bkz. RG S. 29796, T. 09.08.2016.

²²⁰6728 sayılı Kanun ile değişik Çek Kanunu md. 5/1: “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile takip ve yargılama gideri toplamından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir.”

²²¹Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 203.; Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 117.; Özbek vd., 2012, **a.g.k.**, 202.

²²²Erem, 1962, **a.g.k.**, 23.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 154-155.; Toroslu ve Toroslu, 2016, **a.g.k.**, 107.

²²³Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 204.

²²⁴Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 117.

sebebiyet verme suçunun hukuki konusu, ekonomik yaşamın ayrılmaz bir parçası olan “çekte duyulan kamusal güvenin korunması”dır.²²⁵

2.4. Suçun Unsurları

TCK'nin 45. maddesinde, adli para cezası ve hapis cezasının, suç karşılığında uygulanacak yaptırımlar olduğu belirtilmiştir. TCK'nin 5. maddesindeyse, bu Kanun'un genel hükümlerinin özel ceza kanunlarındaki ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir. Bu hükümler ile Çek Kanunu'nun 5. maddesi birlikte değerlendirildiğinde “çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme”nin suç olduğunu kabul etmek ve diğer suç tiplerinde olduğu gibi unsurlarını ortaya koymak gerekmektedir.

Dikkat edilmesi gereken husus, karşılıksızdır işlemi yapılan çekin keşide edilmesi değil; keşide edilen bir çekin, üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak yasal ibraz süresi içerisinde ibrazında, karşılığının ilgili banka hesabında bulundurulmamasının, suç olarak kabul edilmiş olmasıdır.²²⁶ Dolayısıyla ileride ayrıntısıyla açıklanacağı üzere, çekin gerçekten keşide edildiği ve tedavüle çıkarıldığı tarihte karşılığının bulunmaması halinde suç oluşmaz.

2.4.1. Maddi unsur

2.4.1.1. Fiil (Hareket)

Çek hesabı sahibi, çek üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz süreleri içerisinde, çek bedelini ilgili hesapta bulundurmamakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde ve hamilin talebi üzerine, banka memuru tarafından karşılıksızdır işlemi yapılmaktadır. Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında, cezai yaptırıma bağlanan fiil, “çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme” olarak ifade edilmiştir. Yani, suçun oluşması için fail (çek hesabı

²²⁵Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 146.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 15.; Donay, 1990, **a.g.k.**, 111.; Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 70.; Bu suç ile çek hamillerinin ekonomik yararı ile birlikte çek kullanımının sağlıklı bir şekilde yürütülmesinin amaçlandığına ilişkin bkz. Uyar, 1987, **a.g.k.**, 672.; Çeklere olan kamusal güven yanında alacaklının malvarlığına ilişkin menfaatinin korunduğuna ilişkin bkz. M. Feyzioğlu (2002). *Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle hürriyetin kısıtlanması*. <http://www.feyzioglu.av.tr/sozlesmeden-kaynaklanan-yukumlulukler-nedeniyle-hurriyetin-kisiltanmasi/> (Erişim Tarihi: 24.10.2018.); Selçuk, 1993, **a.g.k.**, 67.

²²⁶İ. Özgenç (2010). *Çek kanunu*. (4. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 74.

sahibi) tarafından gerçekleştirilmesi gereken suçun kanuni tanımında belirtilen tipik fiil (hareket), çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süreleri içerisinde çekin karşılığını bulundurmamaktır. Suç, çek üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz süreleri içerisinde ibrazında çek karşılığının muhatap bankada bulunmadığı zaman oluşur. Muhatap banka tarafından yapılan karşılıksızdır işlemi suçun oluşumunda etkili olmamakta; cezalandırılma aşamasında önem taşımaktadır. Bu fiilin suç oluşturduğundan bahsedebilmek için bazı şartları bünyesinde barındırması gerekmektedir.²²⁷ Bu şartlar, aynı zamanda bir çek ile ilgili karşılıksızdır işleminin yapılması için de gerekli şartlardır.

2.4.1.1.1.Hukuken geçerli bir çekin varlığı

Suçun oluşabilmesi için öncelikle, TTK'de öngörülen şekle ilişkin şartların hepsini, yani zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurların tamamını barındıran bir çekin varlığı gerekmektedir.²²⁸ Bir senet, TTK'nin 780. maddesindeki zorunlu unsurların hepsi ile 781. maddesinin 2 ve 3. fıkralarında düzenlenen alternatifli zorunlu unsurlardan en az birini içeriyorsa, Çek Kanunu'nda düzenlenen unsurları içermese dahi (Çek Kanunu'nun 2. maddesinin 9. fıkrasındaki açık düzenleme gereğince) çek niteliğini haizdir.²²⁹ Bu unsurların birinin eksikliği, çek niteliğini ortadan kaldırmakta; bu durumda karşılıksızdır işlemi yapılması mümkün olmamakta ve suç oluşmamaktadır. Uygulamada, adında "çek" kelimesi geçmesine rağmen, TTK anlamında çek

²²⁷Tüm geçerlilik koşullarını içeren bir çekin bulunması ve bu çekin süresi içinde, usulüne uygun şekilde ibraz edilmesinin, suçun ön şartı olduğuna ilişkin bkz. T. Uyar (1987). Karşılıksız çek çekmek (keşide etmek) suçu. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 5, s. 673.; Donay, 1990, **a.g.k.**, 111 ila 133.; Ön şart, failin fiili (hareketi) gerçekleştirmesinden önce var olması gereken unsurlardır. Bu unsurlar da suç tanımında yer alır ve suçun oluşabilmesi için bu unsurların da gerçekleşmesi zorunludur. Ön şarta ilişkin doktrinde bir görüş, temelde unsurdan farklı olmadıkları, ancak fiilden önce bulunması gereken özellikler olduğundan suçun unsurlarından ayrı bir şekilde incelenmeleri gerektiğini kabul etmektedir. Diğer bir görüş ise karşılık suçun unsurlarından ayrı bir ön şart kavramına gerek olmadığı, ön şart olarak nitelenen unsurların suçun unsurlarından bağımsız olmadığını kabul etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. H. Zafer (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. (6. baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s. 165.

²²⁸ "...5941 sayılı Kanun'da yapılan bu değişikliğe göre suçun maddi unsurları; çekin 6102 sayılı TTK'de çek için öngörülen zorunlu unsurları taşıması, çekin kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmiş olması ve kanunda yazılı usule uygun şekilde "karşılıksızdır" işleminin yapılmış olmasıdır." Yargıtay 19. CD. E. 2018/6510, K. 2018/11325, T. 05.11.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 04.03.2019.); E. Şen ve E. Malbeği (2012). *Son değişiklikler ışığında yeni Çek Kanunu'nda karşılıksız çek*. (3. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 27.

²²⁹Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 442.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 27.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 295.; S. E. Keskin (2011). *Karşılıksız çekten kaynaklanan hukuki ve cezai sorumluluklar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 92.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 148.; S. Selçuk (1993). *Çek suçları*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları, s. 88-89.

sayılamayacak, seyahat çeki, posta çeki, virman çeki vb. birçok senet bulunmakta olup bu senetlerin karşılığının bulunmaması, bu suçu oluşturmaz.²³⁰

TTK'de düzenlenen unsurların tam olmasının yanı sıra, kanunun yazılmasını yasakladığı ve yazılması halinde çek niteliğini ortadan kaldıran kayıtların da çek üzerinde yer almaması gerekmektedir.²³¹ Dolayısıyla, çeke kanunen izin verilmeyen ve çek niteliğini ortadan kaldıran bir kaydın yazılması halinde, örneğin, çek bedelinin ödenmesinin şarta bağlanması veya çek bedelinin belirli olmaması halinde, çek niteliğinden bahsetme imkanı bulunmamaktadır.²³²

Çekin üzerinde tahrifat yapıldığına ilişkin bir iddianın bulunması veya çekteki imzanın inkar edilmesi halinde, mahkemece, çek niteliğinin varlığının tespiti açısından öncelikle bu iddiaların araştırılması, elde edilecek sonuca göre, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun oluşup oluşmadığına karar vermesi gerekmektedir.²³³ Çek üzerinde tahrifat yapıldığının ve/veya çekteki imzanın keşideciye ait olmadığına tespit edilmesi halinde, dolandırıcılık ve resmi evrakta sahtecilik suçlarının oluşup oluşmadığının araştırılması gerekmektedir.

2.4.1.1.2. Çekin yasal süresi içerisinde ibraz edilmesi

Çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre belirlenecek kanuni ibraz süresi içinde muhatap bankaya veya takas odasına²³⁴ ibraz edilmesi, tipik fiilin oluşumu için gerekli ikinci şarttır.²³⁵

²³⁰Öztañ, 2018, **a.g.k.**, 295-296.

²³¹Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 442.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 27.

²³²Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 442.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 28.

²³³“... Suça konu çek incelendiğinde keşide tarihinin düzeltme işleminin yanında imza olduğu, paraf imzasının çekteki keşideci imzası ile benzer olduğu, ayrıca düzeltme sonrası keşide tarihindeki rakamların yazım karakterinin de önceki rakamlarla benzer olduğu anlaşılmıştır. Paraf atılarak çekin keşide tarihinde değişiklik yapılması mümkün olduğundan, bu düzeltme çeki hükümsüz kılmayacağından, ancak bu değişiklik ve eklemelerin keşideci tarafından yapılmadığı yönünde bir itirazda bulunulması halinde imza ve yazı incelemesi yapılarak, düzeltmenin keşideci tarafından yapılıp yapılmadığı belirlenerek sonucuna göre değerlendirme yapılması gerektiğinden, mahkemece bu değişikliklerin keşideci sanık dışında başkası tarafından yapıldığı yönünde tereddüde düşülmesi halinde sanık dinlenerek bu konuda beyanı alınarak karar verilmesi gerektiğinden, yasal olmayan gerekçeyle şikayet dilekçesinin reddine karar verilmesi, Yasaya aykırı ve istinaf başvurusunda bulunan şikayetçi vekilinin istinaf nedenleri yerinde görülmüş olduğundan...” İstanbul BAM 19. CD. E. 2017/4184, K. 2018/959, T. 30.03.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim tarihi: 27.08.2018).

²³⁴“...Aynı kanunun 798. Maddesinde ‘Çekin takas odasına ibrazı ödeme için ibraz yerine geçer.’ Hükümleri karşısında, çekin takas odasına sunulması yapılan karşılıksız işlemi geçersiz hale getirmeyeceğinden, Yargıtay 10. Ceza Dairesi’nin 2009/20864 esas, 2011/1840 karar sayılı ilamı ve benzer birçok ilamında da takas odasının çeki bankaya ibraz eden konumunda olduğu belirtilerek karşılıksızdır işlemi-

TTK'nin, çekin görüldüğünde ödeneceğine ve üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilen çekin ibraz günü ödeneceğine ilişkin kuralı, Çek Kanunu'nun geçici 3. maddesinin 5. fıkrasıyla askıya alınmış; çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibrazı, 31.12.2020 tarihine kadar geçersiz sayılmıştır.²³⁶ Keza Çek Kanunu'nun 3. maddesinin 8. fıkrasına göre, ileri keşide tarihli çek ile ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi, bu çekin, üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz süreleri içerisinde bankaya ibraz edilmesine ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulmasına bağlıdır.²³⁷ Kaldı ki Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen suçun kanuni tanımında da “üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz sürelerinde ibrazı halinde” karşılıksız çıkması halinde suçun oluşacağı açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, ileri tarihli bir çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibrazı halinde, karşılığı bulunmasa dahi, karşılıksızdır işlemi yapılmaz ve suç oluşmaz.

Bir çekin, ibraz süreleri geçtikten sonra bankaya ibraz edilmesi halinde, çek bedeli ilgili hesapta bulunmasa dahi, karşılıksızdır işlemi yapılmaz ve dolayısıyla suç oluşmaz.²³⁸

2.4.1.1.3. Sırf Hareket Suçu Olması

Neticeli bir suçun varlığından söz edebilmek için, tipik hareketin gerçekleştirilmesi ile birlikte dış dünyada bir değişikliğin meydana gelmesi gerekmektedir. Bu değişiklik hareketten, yer ve zaman itibarıyla ayrılabilir bir nitelik taşımalıdır.²³⁹ Dış dünyadaki değişiklik, zarar veya zarar ihtimali yani tehlike olarak ortaya çıkabilir.²⁴⁰ Tamamlanması için ayrıca bir neticenin meydana gelmesinin

nin usulüne uygun olduğu kabul edildiğinden, çekte karşılıksız olduğuna dair ibare olması ve bunun banka yetkililerince imzalanmış olması karşılıksızdır işlemi için yeterli olacağından...” İstanbul BAM 14. CD. E. 2018/1915, K. 2018/1853, T. 18.10.2018. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 56.

²³⁵Keskin, 2011, **a.g.k.**, 92.; Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 443.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 55.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 296.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 151-152.; Reisoğlu, 2003, **a.g.k.**, 420.

²³⁶Çek Kanunu geçici md. 3/5: “31/12/2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.”

²³⁷Çek Kanunu md. 3/8: “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanunu'nun 707 nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması halinde, bu çekle ilgili olarak hukuki takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukuki takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.”

²³⁸Keskin, 2011, **a.g.k.**, 92.

²³⁹Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 128.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 252.; İ. Özgenç (2017). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. (13. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 178.

²⁴⁰Zafer, 2016, **a.g.k.**, 203.

gerekmediği, suçun kanuni tanımındaki tipik hareketin gerçekleştirilmesiyle tamamlanan suçlar, “sırf hareket suçları” olarak nitelendirilir.²⁴¹

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, suçun oluşması için ibraz anında çek karşılığının muhatap bankada bulunmaması yeterlidir. Karşılıksızdır işleminin yapılması, failin hareketinden bağımsız olarak muhatap bankanın memuru tarafından ve çeki ibraz eden hamilin talebi üzerine yapılır. Dolayısıyla bu suçun, sırf hareket suçu olduğunun ve karşılıksızdır işleminin suçun unsuru olmadığının kabulü gerekmektedir.²⁴² Anayasa Mahkemesi, suçun tamamlanma anını, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre ibraz edilip karşılığının olmadığına dair işlemin yapılması olarak kabul etmiş ve bu suçu neticesi harekete bitişik suç olarak nitelemiştir.²⁴³ Yargıtay da suçu, neticesi harekete bitişik suç olarak nitelemiş olup banka tarafından karşılıksızdır işleminin yapıldığı anı, suçun tüm unsurlarının tamamlanıp oluştuğu an olarak kabul etmiştir.²⁴⁴ Karşılıksızdır işleminin yapılması banka memurunun ve çek hamilinin inisiyatifinde olan bir durumdur. Zira Çek Kanunu'nun 3. maddesinin 4. fıkrasında, karşılıksızdır işleminin hamilin talebi üzerine yapılacağı ve yine hamilin imzadan kaçınması halinde karşılıksızdır işlemi

²⁴¹Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 128.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya., 2016, **a.g.k.**, s. 252.; Bazı suçların suç tanımında zarar veya tehlike şeklinde somut bir neticenin gösterilmemiş olmasının bu tip suçların gerçekten neticesiz oldukları anlamına gelmeyeceği, tehlike dahi yaratmayan bir eylemi cezalandırılmasının kabul edilemeyeceği, dolayısıyla neticesiz suç olamayacağına ilişkin görüş için bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 207.; Neticesiz suç olmayacağı kabulünden hareket eden, neticenin zaman ve yer bakımından hareketin içinde bulunduğu, hareketle kaynaşmış bulunduğu hallerde neticesi harekete bitişik suçun söz konusu olduğuna ilişkin görüş için bkz. Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 176-177.; N. Centel, H. Zafer ve Ö. Çakmut. (2011). *Türk ceza hukukuna giriş*. (7. baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s. 254.

²⁴²Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunu, neticesi harekete bitişik suç olarak kabul eden görüş için bkz. Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 168.; Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunu, neticeli suç olarak kabul eden görüş için bkz. A. Kınacı (2010). 5941 sayılı Çek Kanunu'nda düzenlenen suçlar ve koruma tedbiri gerektiren fiiller. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 5941 Sayılı Çek Paneli*, s. 53.

²⁴³“...’Karşılıksızdır’ işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, neticesi harekete bitişik bir suç olup üzerinde yazılı düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilip karşılığının olmadığına dair işlemin yapılması ile tamam olur. İtiraz konusu kuralla, kuralın yürürlüğe girdiği tarihten sonra çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verenlerin cezalandırılması öngörülmekte olup geçmişe yönelik bir cezalandırma söz konusu değildir.” Anayasa Mahkemesi E. 2016/191, K. 2017/131, T. 26.07.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 15.11.2018).

²⁴⁴“...’Karşılıksız çek keşide etmek suçu, neticesi harekete bitişik bir suç olup, failin suç oluşturan eylemi, kural olarak keşide tarihine göre belirlenen kanuni ibraz süresinde çekin karşılığının bankada bulunulmamasıdır. Dolayısıyla suçun unsurlarının tamamlandığı ve suçun oluştuğu an, kanunda belirtildiği şekliyle banka tarafından “karşılıksızdır” işleminin usulüne uygun olarak yapıldığı andır. “ Yargıtay 19. CD. E. 2018/6510, K. 2018/11325, T. 18.07.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 12.02.2019).

yapılmayacağı belirtilmiştir.²⁴⁵ Bu nedenle, failin iradesi her ne kadar çek karşılığını bankada bulundurmamayı kapsıyor ise de, karşılıksızdır işlemi yapılması failin iradesinin bir ürünü değildir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay tarafından, suçun oluştuğu ana ilişkin yapılan tespitlere katılmak mümkün değildir.

Bununla birlikte, suçun oluşumu için ibraz edildiği anda çekin ödenmemesi yeterli olmayıp çek mutlaka kısmen ya da tamamen karşılıksız çıkmalı; yani çekin ödenmeme gerekçesi, karşılığının bulunmaması olmalıdır.²⁴⁶ Çekin ödenmeme nedeninin, karşılığının bulunmaması dışında, çek niteliğinin bulunmaması, keşidecinin imzasının ıslak imza olmaması vb. bir neden olması halinde, bu suç oluşmaz.²⁴⁷ Bu durumda, resmi evrakta sahtecilik ve dolandırıcılık suçlarının oluşup oluşmadığının, bu suçların oluşması için gereken şartlar çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.4.1.1.4. Gerçek ihmali suç olması

İhmal, kanun koyucu tarafından emredilen bir şeyi yapmamak veya geç yapmak, yani hareketsizlik olarak tanımlanabilir.²⁴⁸ Bazı suçlar sadece icrai hareketle, bazı suçlar ise sadece ihmalle gerçekleştirilebilirken bazı suçlar, kanuni tanımlarında icrai hareket ile işlenebilecekleri belirtilmesine rağmen ihmalle de işlenebilir.²⁴⁹ İhmali suçlar, “gerçek ihmali suçlar ve gerçek olmayan ihmali suçlar”²⁵⁰ olmak üzere ikili bir ayrım yaparak incelemek mümkündür.

Kanunun yapmayı emrettiği bir hareketin yapılmaması ile işlenen suçlar, “gerçek ihmali suçlar” olarak adlandırılır. Suçu oluşturan ve cezalandırılması öngörülen ihmal,

²⁴⁵Çek Kanunu md. 3/4: “Hamilin talepte bulunması halinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi halinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması halinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.”

²⁴⁶Reisoğlu, 2003, **a.g.k.**, 42.; Keskin, 2011, **a.g.k.**, 93.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 59.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 451.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 152.

²⁴⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 60.; Reisoğlu, 2003, **a.g.k.**, 421.

²⁴⁸Zafer, 2016, **a.g.k.**, 226.; Failin iktidarında olmasına rağmen, bir olayın meydana gelmesine veya gidişatına müdahale etmemesi şeklindeki tanıma ilişkin bkz. Koca ve Üzülmez, 2017, **a.g.k.**, 382.; Bir kişinin kanunun kendisinden beklediği bir hareketi yapmamasının, kanunun emrine itaatsizlik edilmesinin gerçek ihmali suç olduğuna ilişkin bkz. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 238.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 218.

²⁴⁹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 226-227.

²⁵⁰Gerçek olmayan ihmali suçların, ihmal benzeri suçlar, garantörsel ihmali suçlar, görünüşte ihmali suçlar veya ihmal suretiyle işlenen icrai suçlar olarak da adlandırılabilmesine ilişkin bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 229.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 240.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 170.

suçun kanuni tanımından doğrudan gösterilmiştir.²⁵¹ Bu halde suçun oluşması için, yapmamanın, geç yapmanın veya kanunun aradığı yerde yapmamanın gerçekleşmesi yeterli olup başka bir hususun oluşmasına gerek yoktur.²⁵² Gerçek ihmali suçlar, kural olarak, “neticesiz (sırf hareket) suçlar”dır.²⁵³ Gerçek ihmali suçlar doğrudan veya dolaylı (olası) kast ile işlenebilmekte olup bu tür suçların kural olarak taksirle işlenmesi söz konusu değildir.²⁵⁴ Bu tür suçların, istisnai olarak dikkat ve özensizlik sonucu, taksirle gerçekleşmesi halinde ise taksir ile meydana gelen ihmalin cezalandırılabilmesi için kanun koyucunun bu konuda ayrıca düzenleme yapması gerektiğinin de unutulmaması gerekmektedir.²⁵⁵

“Gerçek olmayan ihmali suçlar”, kanun koyucu tarafından doğrudan ihmal ile işleneceği öngörülmeleyen suçlardır. Bu suçlarda fiil, bir yapma hareketi (icra hareketi) ile meydana gelebileceği gibi yapmama, yani hareketsizlik neticesinde de meydana gelebilir.²⁵⁶

Çek Kanunu’nun 5. maddesinin 2. fıkrasına göre bu suçun faili çek hesabı sahibidir ve bu kişi çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmamakla yükümlüdür. Bu halde fail, çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmamak zorundayken bulundurmamış; yapılması gereken bir hareketi yapmamış olup suçun, çek karşılığının ilgili hesapta bulundurulmaması ile oluşur.²⁵⁷

Tüm bu açıklamalar birlikte değerlendirildiğinden çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun, gerçek ihmali suç olduğu kabul edilmelidir.²⁵⁸

²⁵¹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 227.; Üzülmöz ve Koca, 2017, **a.g.k.** 385.

²⁵²Ö. Tozman (2009). İhmal suçlarında teşebbüs ve gönüllü vazgeçme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Ankara, S. 84, s. 162-163.

²⁵³Üzülmöz ve Koca, 2017, **a.g.k.**, 385-386.; Özgenc, 2017, **a.g.k.**, 218- 219.

²⁵⁴Zafer, 2016, **a.g.k.**, 233.

²⁵⁵Üzülmöz ve Koca, 2017, **a.g.k.**, 385.

²⁵⁶Artuk, Gökçen ve Yendünya, 2016, **a.g.k.**, 240.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 229.; Üzülmöz ve Koca, 2015, **a.g.k.**, 373.

²⁵⁷V. Ö. Özbek (2010). Karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu (5941 sayılı Çek Kanunu m.5/1-3) ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı (5941 sayılı Çek Kanunu m.5/4-10). *Ceza Hukuku Dergisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, S. 14, s. 14.

²⁵⁸Sadece ihmali hareketle işlenebilen bir suç olduğuna ilişkin görüş için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 61.; Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 29-30.; Bozer ve Göle, 2018, **a.g.k.**, 451.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 168.; Özbek, 2010, **a.g.k.**, 14.; Bu suçun “gerçek ihmali suç” olduğunu kabul eden görüş için bkz. Özgenc, 2010, **a.g.k.**, 72.

2.4.1.2. Fail

Her şeyden önce suçun faili, mutlaka bir gerçek kişi olmalıdır.²⁵⁹ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçunun faili, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre, çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü olan çek hesabı sahibidir.²⁶⁰ Bu kişi, çeki keşide eden (çek üzerinde imzası bulunan) kişi olabileceği gibi başka bir kişi de olabilir.²⁶¹ Yani bir kişinin, bu suçun faili olabilmesi için çeki keşide eden kişi olması zorunlu olmayıp failin belirlenmesinde temel alınacak husus, o kişinin çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre belirlenecek ibraz süresi içerisinde, çekin karşılığını bankada bulundurmakla yükümlü olup olmadığıdır.²⁶² Yargıtay, suçun failini, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebep olan kişi olarak tanımlamaktadır.²⁶³ Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 2. fıkrasının 1. cümlesinde, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişinin çek hesabı sahibi olduğu belirtilmiş olup kanun koyucunun da çeki keşide eden ile çek hesabı sahibinin farklı kişiler olabileceği kabulünden hareket ettiği ortadadır.²⁶⁴

Suçun failinin belirlenmesi, çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması ve tüzel kişi olduğu haller için ayrı ayrı ele alınmalıdır. Çek hesabı sahibinin gerçek kişi olması ve bu kişinin düzenlediği çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması halinde, suçun faili çek hesabı sahibi gerçek kişi olur.²⁶⁵ Zira bu durumda, çek karşılığını, muhatap banka nezdindeki ilgili hesapta bulundurma yükümlülüğü çek hesabı sahibi gerçek kişinin kendisine aittir.²⁶⁶

²⁵⁹Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 63.

²⁶⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 17.; Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 63.; Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 39.

²⁶¹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 17.; Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 63.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 157.; Keskin, 2011, **a.g.k.**, 94.; Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 39.

²⁶²Ercan, 2019, **a.g.k.**, 17.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 157.

²⁶³“...Suçun faili, kanunda açıkça yazılı olduğu üzere “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişidir.” Yargıtay 19. CD. E. 2018/6510, K. 2018/11325, T. 05.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, Erişim Tarihi: 23.01.2019).

²⁶⁴Çek Kanunu md. 5/2, c.1: “Birinci fıkra hükmüne göre çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir.”

²⁶⁵“...sanığın, hesap sahibi gerçek kişi sıfatıyla çekin karşılığını bankada bulundurmayıp, çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vererek, üzerine atılı suçu işlediği sonucuna varılmakla, ilk derece mahkemesinin beraat hükmünün hukuka aykırı olması nedeniyle CMK'nın 280/2 maddesi uyarınca kaldırılarak, sanığın mahkumiyetine, çek düzenleme ve çek hesabı açmaktan yasaklanmasına karar vermek gerekmiş,” Bursa BAM 5. CD. E. 2018/155, K. 2018/1335, T. 14.05.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 01.12.2018).

²⁶⁶Ercan, 2019, **a.g.k.**, 19.

Birden fazla gerçek kişinin müşterek çek hesabı açması halinde, her bir hesap sahibinin münferit olarak işlem yapma yetkisinin bulunduğu durumda, çeki keşide eden hesap sahibi, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun faili olmaktadır.²⁶⁷

Müşterek hesap sahiplerine tek başına işlem yapma yetkisinin tanınmadığı durumlarda, müşterek hesap üzerine münferiden çek keşide eden hesap sahibinin, muhatap banka ile arasında, çek bedelinin ödenmesine ilişkin herhangi bir anlaşma olmadığından, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasından tek başına sorumlu tutulması ve suçun faili olarak kabul edilmesi gerekir. Bu durum çeki keşide eden dışındaki hesap sahiplerinin suçtan sorumlu tutulmalarına yol açmaz.²⁶⁸ Daha önce de belirtildiği üzere, muhatap banka ile keşideci arasında çek anlaşmasının bulunup bulunmaması, çek niteliği ile ilgili olmayıp bankanın ödeme yapma yükümlülüğünün doğup doğmaması ile ilgilidir. Dolayısıyla, müşterek hesap sahiplerinden birinin tek başına keşide ettiği çek, hukuken geçerli bir çek olmakla birlikte muhatap banka ile ilgili çek hesabı üzerinden çek bedelinin ödenmesi konusunda bir anlaşma olmadığından çek, karşılıksız kalmaktadır.²⁶⁹

Çek hesabı sahibi gerçek kişinin, kendi adına çek keşide etmek üzere vekil ya da temsilci ataması, Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 3. fıkrası gereğince yasaklanmıştır. bu yasağa rağmen çek hesabı gerçek kişi adına, vekil ya da temsilci sıfatıyla çek keşide edilmesi ve bu çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması durumunda, hukuki ve cezai sorumluluk, çek hesabı sahibi gerçek kişiye aittir.²⁷⁰ Anayasa'nın 38. maddesinin 6. fıkrasına göre, ceza sorumluluğu şahsidir. Yine TCK'nin 20. maddesinin 1. fıkrasında, ceza sorumluluğunun şahsi olduğu ve kimsenin başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamayacağı açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla sadece çek hesabı sahibinin suçun

²⁶⁷Keskin, 2011, **a.g.k.**, 95.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 19.

²⁶⁸Keskin, 2011, **a.g.k.**, 96.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 19.

²⁶⁹Müşterek hesap sahibi diğer kişilerin açık veya örtülü rızalarının bulunması halinde, çeki keşide eden hesap sahibi ve diğer hesap sahiplerinin, iştirak eden olarak suçtan sorumlu olacaklarına ilişkin görüş için bkz. Keskin, 2011, **a.g.k.**, 95.; Yargıtay bir kararında, müştereken çek keşide etme yetkisi bulunanların, tek imza ile çek keşide etmeleri durumunda, hesap sahibi gerçek ya da tüzelkişinin hukuki ve cezai sorumluluğu bulunmadığını kabul etmekle birlikte, çeki keşide eden kişinin çekten kendi adına sorumlu olduğu ve bu çekin hukuken geçerli bir çek niteliğinde olduğunu ve keşide edenden çek bedelinin tahsil edilmesinin olanaklı olduğunu, bu nedenle dolandırıcılık suçunun oluşmayacağını belirtmektedir. Bkz. Yargıtay 15. CD. E. 2012;/17001, K. 2014/9505, T. 13.05.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 21.09.2018).

²⁷⁰Çek Kanunu md. 5/3: "Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir."

faili olmak için yeterli ve bu şekilde kanundan kaynaklanan bir “dolaylı faillik”²⁷¹ durumu kabul edilmemelidir.²⁷²

Temsilci veya vekil, hesap sahibinin verdiği yetki dışında veya onun bilgisi ve rızası olmadan çek keşide etmiş olabilir. Bu durumda muhtemelen kendi adına çek keşide edildiğinden haberdar olmayan çek hesabı sahibi gerçek kişinin, TCK’nin suçun oluşmasını “kast”ın varlığına bağlayan 21. maddesinin 1. fıkrası karşısında, iradesinin ürünü olmayan bir eylem nedeniyle sorumlu tutulmaması gerekir.²⁷³ Bu durumda, çek hesabı sahibi ile temsilci veya vekil arasındaki ilişkinin, boyutu ortaya konmalıdır. Çek hesabı sahibi tarafından vekile kambiyo taahhüdünde bulunmak konusunda TBK’nin 504. maddesinin 5. fıkrası gereğince, özel yetki verilip verilmediği de belirlenmelidir.²⁷⁴ TCK’nin 39. maddesinde suçun işlenmesine yardım edenleri de cezalandırılacağı öngörülmüş ve kimlerin yardım eden sıfatıyla sorumluluklarının söz konusu olacağı belirtilmiştir.²⁷⁵ Temsilci veya vekilin, suçun işlenmesi için gerçekten araç olarak kullanılıp kullanılmadığı ya da çek hesabı sahibi ile temsilci veya vekil arasında “yardım etme” ilişkisinin bulunup bulunmadığı araştırılmalı ve bu araştırmanın neticesine göre karar verilmelidir.²⁷⁶ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, özgü suç olduğundan, kural olarak ortakların “müşterek fail” olarak sorumluluklarının söz konusu olmayacağı kabul edilmelidir. Doktrinde bir görüş, vekil veya temsilcinin TCK’nin 37. maddesinin 1. fıkrası gereğince, müşterek fail olarak sorumlu tutulabilmesi gerektiğini belirtmişse de bu durum ancak vekilin çek hesabı sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunma ve çek hesabı dahil tüm hesapların

²⁷¹Dolaylı fail, TCK’ni 37. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiş olup suçun işlenmesinde bir başkasını aracı olarak kullanan kişidir. Bkz. T. Sancar ve T. Köprülü (2015). *Ceza hukuku genel hükümler uygulamalı çalışmaları*. (2. baskı), Ankara: Savaş Yayınevi, s. 443.; Demirbaş, 2016, **a.g.k.**, 500.

²⁷²Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 40.

²⁷³Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 40.

²⁷⁴TBK md. 504/3: “Vekil, özel olarak yetkili kılınmadıkça dava açamaz, sulh olamaz, hakeme başvuramaz, iflas, iflasın ertelenmesi ve konkordato talep edemez, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, bağışlama yapamaz, kefil olamaz, taşınmazı devredemez ve bir hak ile sınırlandıramaz.”

²⁷⁵TCK md. 39: “(1) Suçun işlenmesine yardım eden kişiye, işlenen suçun ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirmesi halinde, onbeş yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirmesi halinde, on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde cezanın yarısı indirilir. Ancak, bu durumda verilecek ceza sekiz yılı geçemez. (2) Aşağıdaki hallerde kişi işlenen suçtan dolayı yardım eden sıfatıyla sorumlu olur: a) Suç işlemeye teşvik etmek veya suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek. b) Suçun nasıl işleneceği hususunda yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak. c) Suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak.”

²⁷⁶Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 40.

kullanılması ve yönetimi konusunda yetkili kılınmış olması durumunda söz konusu olabilir.²⁷⁷

Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması halinde suçun faili, Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 2. fıkrası gereğince, çek hesabında çek bedelini bulundurmeyen, tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevli yönetim organı üyesi, bu şekilde ayrıca belirlemenin yapılmadığı durumlarda ise yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişilerdir.

Tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevli yönetim organı üyesi (veya yönetim organı) tarafından TBK'nin 547. vd. maddeleri gereğince bir ticari temsilci veya TBK'nin 551. maddesi gereğince bir ticari vekil tayin edilmiş olabilir.²⁷⁸ Bu kişilerin ilgili maddeler gereğince kendilerine verilen yetkiler belirlenmeli ve bu çerçevede sorumluluklarının bulunup bulunmadığı değerlendirilmelidir.

TCK'de ve diğer kanunlarda düzenlenen suçların genelinde, fail olmak açısından özel bir nitelik aranmamıştır. Ancak kanun koyucu tarafından, bazı suçlar bakımından, bir kişinin o suçun faili olabilmesi ve o suçtan sorumlu tutulabilmesi için, bazı özelliklere sahip olması gerektiği ayrıca belirtilmiştir.²⁷⁹ Herkes tarafından işlenemeyen, kanun koyucunun suç tanımında failin, herhangi bir insan olmanın ötesinde, özel ve objektif niteliklerini belirlediği suçlar, “özü suç” olarak adlandırılmaktadır.²⁸⁰ Bu tür

²⁷⁷Ceza hukukunun ilke ve esasları doğrultusunda, temsilci veya vekilin TCK'nin 37. maddesinin 1. fıkrasında yer alan müşterek faillığe ilişkin hükümler çerçevesinde sorumlu tutulması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Şen ve Malbeği, 2012, **a.g.k.**, 40.; Müşterek failliğin söz konusu olabilmesi için, müşterek faillerden her birinde, suç birlikte işleme kararı bulunmalı ve müşterek failler fiil üzerinde ortak hakimiyet kurmuş olmalıdırlar. Özgü suçlarda tipik hareketin mutlaka gerekli nitelikleri taşıyan kişi tarafından işlenmesinde mantıklı bir zorunluluk bulunmamaktadır. Üçüncü kişilerin aracılığıyla da işlenebilen özgü suçlar yönünden tipik davranışların mutlaka özel faillik sıfatını taşıyan kişi tarafından gerçekleştirilmesi zorunlu değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz. D. Aydın (2009). *Türk ceza hukukunda suça iştirak*. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 135-136.

²⁷⁸TTK md. 547: “Ticari temsilci, işletme sahibinin, ticari işletmeyi yönetmek ve işletmeye ilişkin işlemlerde ticaret unvanı altında, ticari temsil yetkisi ile kendisini temsil etmek üzere, açıkça ya da örtülü olarak yetki verdiği kişidir.”; TTK md. 548/1: Ticari temsilci, iyiniyetli üçüncü kişilere karşı, işletme sahibi adına kambiyo taahhüdünde bulunmaya ve onun adına işletmenin amacına giren her türlü işlemleri yapmaya yetkili sayılır.”; TBK md. 551: “(1) Ticari vekil, bir ticari işletme sahibinin, kendisine ticari temsilcilik yetkisi vermeksizin, işletmesini yönetmek veya işletmesinin bazı işlerini yürütmek için yetkilendirdiği kişidir. (2) Bu yetki, işletmenin alışılmış bütün işlemlerini kapsar. Ancak, ticari vekil açıkça yetkili kılınmadıkça, ödünç olarak para veya benzerlerini alamaz, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, dava açamaz ve açılmış davayı takip edemez.”

²⁷⁹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 159.; V. Ö. Özbek vd. (2012). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. (3. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 201-202.

²⁸⁰Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 195.; Üzülmüş ve Koca, 2017, **a.g.k.**, 113.; Artuk, Gökçen, Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 273.

suçlarda fail, diğer insanlara nazaran özel bir yükümlülük altında bulunmaktadır.²⁸¹ Failin, suçun kanuni tanımındaki özellikleri taşıyorması, suçun oluşmasını engeller; fail, belirtilen özellikleri taşııyorsa tipiklikten söz edilemez.²⁸² Özgü suçlar; sadece özel faillik vasfını taşıyanlar tarafından işlenebilen “gerçek özgü suçlar” ve temel şekli herkes tarafından işlenebilmekle birlikte, nitelikli hali özel faillik vasfı taşıyanlar tarafından işlenebilen “görünüşte özgü suçlar” olarak sınıflandırılabilir.²⁸³ Özgü suçlarda özel faillik vasfı, failin doğal yapısından (örneğin, cinsiyetinden) veya hukuki bir nedenden kaynaklanabilir.²⁸⁴ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, sadece ilgili çek hesabında çek karşılığını bulundurmamakla yükümlü olanlar tarafından işlenebildiğinden, özgü suçtur.²⁸⁵ Bununla birlikte suç, sadece özel faillik vasfı taşıyan kişiler tarafından işlenebileceğinden bu suçun gerçek özgü suç olduğunun kabulü gerekir.

2.4.1.3. Mağdur

Suçun mağduru, suçun işlenmesiyle ihlal edilen ve ceza normu tarafından korunan ve suçun hukuki konusunu oluşturan varlık veya menfaatin sahibi olarak tanımlanabilir.²⁸⁶ Bu tanım doğrultusunda çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun mağduru, öncelikle çeki ödenmek üzere bankaya ibraz eden meşru hamildir.²⁸⁷ Çekin ödenmemesi yani karşılıksız çıkması durumundaysa hamil, müracaat hakkını kullanarak, çek bedelini önceki cirantalardan tahsil etme hakkına sahiptir. Hamilin çek bedelini, cirantadan tahsil etmesi halinde çek, hamil tarafından cirantaya teslim edilmelidir. Çek bedelini ödeyen ve çeki elinde bulunduran cirantanın da suçun hukuki konusu göz önünde bulundurulduğunda mağdur sıfatını haiz

²⁸¹Bu tür, özel yükümlülük altındaki kişilerin fail olabileceği suçlara *yükümlülük suçları* da dendiğine ilişkin bkz. Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 196.

²⁸²Zafer, 2016, **a.g.k.**, 160.

²⁸³Üzülmez ve Koca, 2017, **a.g.k.**, 113.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 160.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 196.; Suç tipinin ancak bizzat fail tarafından gerçekleştirildiği suçların bizzat işlenebilen suç olduğuna ve özgü suç ile bizzat işlenebilen suç ayırımına ilişkin bkz. Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 140-141.

²⁸⁴T. Demirbaş (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. (11. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 482.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 140.

²⁸⁵Ercan, 2019, **a.g.k.**, 69.

²⁸⁶T. Katoğlu (2012). Ceza hukukunda suçun mağduru kavramının sınırları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 61, S. 2, s. 660-661.; N. Toroslu ve H. Toroslu (2016). *Ceza hukuku genel kısım*. (23. baskı), Ankara: Savaş Yayınevi, s. 112.

²⁸⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 24. Çekin meşru hamilinin tespiti konusunda, ilk bölümde gerekli bilgilendirme yapılmış olduğundan bu kısımda tekrar edilmemiştir.

bulunduğu kabul edilmelidir.²⁸⁸ Yargıtay, suçun düzenlenme amacının çek bedelinin ödenmesini sağlamak olduğunu; "karşılıksızdır" işlemini yaptıran kişinin, çek bedelini kendisinden önceki cirantaların herhangi birinden tahsil etmesi halinde, "şikayet" yönünden hukuki bir yararı kalmadığını; bu halde işlenmiş bir suç hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma şartının, mağduriyeti ve şikayet yönünden hukuki yararı kalmayan bir kişiye ait olmasının suçun düzenlenme amacına uygun düşmediği gerekçesiyle, cirantanın şikayet hakkının olduğunu kabul etmektedir.²⁸⁹ Karşılıksızdır işlemi yapılan çekin ciranta tarafından ödenmesi halinde, çek hamilinin çekin karşılıksız çıkması nedeniyle uğradığı mağduriyet son bulmakta; ancak çek bedelini hamile ödemek zorunda kalan cirantanın çekin karşılıksız kalmasından kaynaklı mağduriyeti devam etmektedir.

2.4.1.4. Suçun Maddi Konusu

Suç oluşturan her hareketin mutlaka bir konusu vardır.²⁹⁰ Suçun "maddi konusu", fiilin üzerinde gerçekleştirildiği kişi, eşya veya hayvandır.²⁹¹ Suçun maddi konusunun, belirli niteliklere sahip olması da aranabilir.²⁹² Dolayısıyla suçun maddi konusu, suç tanımında belirtilmiş olmalıdır. Suçun kanuni tanımındaki tipik fiilin suç tanımında belirtilen maddi konuya yönelik gerçekleştirilmediği durumlarda, suçun oluştuğundan bahsedilemez.²⁹³ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun maddi konusunu, TTK'de sayılan tüm zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurları taşıyan bir çek oluşturmaktadır.²⁹⁴ Bu çekin muhatap bankaya yasal süreler içerisinde ibraz edilmesinin akabinde, kısmen veya tamamen karşılığının bulunmaması durumunda suç oluşur.

²⁸⁸Keskin, 2011, **a.g.k.**, 110.

²⁸⁹"...Karşılıksız çek düzenleme suçunda şikayet hakkının; çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile "karşılıksızdır" işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda "karşılıksızdır" işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olacağına, 10.05.2018 tarihinde oybirliğiyle karar verilmiştir." Yargıtay 19. CD. E. 2018/3072, K. 2018/5874, T. 10.05.2018 (Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programı, Erişim Tarihi: 25.01.2019).

²⁹⁰Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 116.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 203.

²⁹¹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 162-163.; Demirbaş, 2016, **a.g.k.**, 547.; Farklı tanımlar için bkz. Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 116.

²⁹²Zafer, 2016, **a.g.k.**, 163.; Bazı suçlarda, kanunun aradığı niteliklerde konu yoksa ya suç yoktur ya da suçun vasfı değişir. Mevsuf maddi konulu suçlar için bkz. F. Erem (1962). Suçun konusu ve hümanist doktrin. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 1-2, s. 18.

²⁹³Toroslu ve Toroslu, 2016, **a.g.k.**, 108.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 163.

²⁹⁴Ercan, 2019, **a.g.k.**, 25.; Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 71.

2.4.2. Manevi Unsur

Suçun manevi unsuru, kişi ile işlediği fiil arasındaki manevi bağı ifade etmektedir.²⁹⁵ Suçun manevi unsurunun varlığı halinde gerçekleştirilen fiilin suç oluşturduğundan bahsetmek mümkün hale gelir.²⁹⁶ Kişi ile fiil arasındaki manevi bağ, “kast ve taksir” şeklinde karşımıza çıkar. Dolayısıyla suçun oluştuğundan bahsedebilmek için, failin suçun tüm unsurları bakımından kasten veya taksirle hareket edip etmediğinin saptanması gerekmektedir.²⁹⁷

TCK'nin 21. maddesinde, suçun oluşmasının kastın varlığına bağlı olduğu açıkça belirtilmiştir. Kast, tüm suçlar bakımından aranan genel nitelikte bir manevi unsur olup suçun kanuni tanımında başkaca bir belirleme yapılmadığı sürece (veya fiilin kasten işleneceği açıkça belirtilmemiş olsa dahi), bir suçun oluştuğundan bahsedebilmek için failin, kasten hareket etmesi gerekmektedir.²⁹⁸ Kast, TCK'nin 21. maddesinin 1. fıkrasında, “suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmesi” olarak tanımlanmıştır.²⁹⁹ Dolayısıyla kastın varlığı için failin, suçun kanuni tanımındaki unsurları bilmesi ve bu unsurların gerçekleşmesini istemesi gerekmektedir.³⁰⁰

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun manevi unsuru, kasttır.³⁰¹ Yargıtay da suçun manevi unsurunun, kanuni ibraz süresi içerisinde

²⁹⁵Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 144.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 238.; Centel, Zafer ve Çakmut., 2011, **a.g.k.**, 344.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 225.

²⁹⁶Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 225.

²⁹⁷Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 144.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 217.

²⁹⁸Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 144.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 247.; Centel, Zafer ve Çakmut, 2011, **a.g.k.**, 381.

²⁹⁹TCK md. 21/1: “Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir.”

³⁰⁰Toroslu ve Toroslu, 2016, **a.g.k.**, 212.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 153.;

³⁰¹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 65.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 174-175.; Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 79.; E. Şen (2017). *Karşılıksız çek düzenleme suçu*. <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2326030-karsiliksizcek-duzenleme-sucu> (Erişim Tarihi: 15.08.2018); Suçun genel kastla, olası kastla ve irade etme ögesi belirsiz olan belirsiz kastla işlenebileceğine ilişkin bkz. Selçuk, 1993, **a.g.k.**, 119-120.; Suçun oluşması için, karşılıksız çek keşide etmenin varlığının yeterli olduğunu, bu nedenle çek keşide edenin kastının aranmadığından bahisle çek ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun oluşmasında objektif sorumluluk esasının benimsendiğini savunan görüş için bkz. Keskin, 2011, **a.g.k.**, 93.

çekin karşılığının olmadığını bilmek ve istemek yönündeki kast olduğunu, belirtmektedir.³⁰²

TCK'nin 22. maddesinin 1. fıkrasında, taksirle işlenen bir fiilin cezalandırılmasının, ayrıca kanunda düzenlenmesi durumunda mümkün olduğu belirtilmiştir.³⁰³ Dolayısıyla çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu açısından, kanun koyucu tarafından suçun taksirle işlenebileceğine ilişkin ayırksı bir düzenleme getirilmediğinden, hareketin taksirle meydana getirilmesi halinde suçun oluştuğundan bahsedilemez.

2.4.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka aykırılık, bir fiilin bütün hukuk düzeniyle çatışma ve çelişki içerisinde olmasıdır.³⁰⁴ Suçun hukuka aykırılık unsuru, fiili hukuka uygun hale getiren bir durumun bulunmaması halinde gerçekleşir. Suç tanımında belirtilen fiilin yapılması başka bir hukuk normuyla emredilmiş olabilir veya somut olayın özelliği gereği bu fiil haksız olmaktan çıkabilir. Dolayısıyla ceza normunun yasakladığı ve suç saydığı bir fiili, hukuka uygun ve meşru kılan tüm nedenler “hukuka uygunluk nedeni” olarak kabul edilmektedir.³⁰⁵ Bu halde, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunda, hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti açısından öncelikle hukuka uygunluk nedenleri incelenecektir.

2.4.3.1. Hukuka uygunluk nedenleri

Hukuka uygunluk nedenleri, TCK'de “ceza sorumluluğunu kaldıran ve azaltan nedenler” başlığı altında düzenlenmiştir. CMK'nin 223. maddesinin 2. fıkrasının d bendinde, “yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması” halinde, fail hakkında beraat kararı verileceği

³⁰²“...Suçun manevi unsuru ise kanuni ibraz süresi içinde çekin karşılığının olmadığını bilmek ve istemek yönündeki kasttır.” Yargıtay 19. CD. E. 2018/6510, K. 2018/11325, T. 05.11.2018 (Sinergi Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 20.03.2019).

³⁰³TCK md. 22/1: “Taksirle işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır.”

³⁰⁴T. Katoğlu (2003). *Ceza hukukunda hukuka aykırılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 19.; H. Karakehya (2018). *Ceza hukuku genel hükümler-1*. Eskişehir: Nisan Kitabevi, s. 145.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 306.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 262.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 378.

³⁰⁵Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 378-379.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 307.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 266.

öngörülmüştür.³⁰⁶ Dolayısıyla kanun koyucu, öğretinin hukuka uygunluk nedeni olarak adlandırdığı durumları, TCK’de “ceza sorumluluğunu kaldıran nedenler”, CMK’de ise hukuka uygunluk nedeni olarak adlandırmıştır.³⁰⁷ Kanunun hükmünü icra, amirin emrini yerine getirme, meşru savunma, zorunluluk hali, hakkın icrası ve ilgilinin rızası, TCK’de düzenlenmiş hukuka uygunluk nedenleridir. Hukuk sistemimizdeki hukuka uygunluk nedenleri TCK’de belirtilenlerle sınırlı olmayıp hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebeplerin diğer kanunlar ile yazılı olup olmadığına bakılmaksızın tüm hukuk düzeni göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.³⁰⁸ Hukuka uygunluk nedenleri, hukuk düzeninin bütünü bakımından hüküm ifade etmekle birlikte hukuk birliğini sağlamak konusunda bir temel de oluşturur.³⁰⁹ Bunun sonucu olarak hukuka uygunluk nedenleri, “genel hukuka uygunluk nedenleri” ve belirli suç tipleri için öngörülmüş, “özel hukuka uygunluk nedenleri” olarak ikiye ayrılabilir.³¹⁰ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu için kanun koyucu tarafından sadece bu suçta bir hukuka uygunluk nedeni bulunmamaktadır. Hukuk düzeninin birliği ilkesinin bir gereği olarak yazılı olup olmadığına bakılmaksızın, bütün hukuka uygunluk nedenlerinin hukuk düzeninin bütünü dikkate alınarak belirlenmesi gerekmektedir.³¹¹ Bu doğrultuda yargı kararları ile çek hesabı sahibinin konkordato sürecine girmesi veya bu kişi hakkında iflas kararı verilmesi, hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmiştir.

Hukuka aykırılık, suçun yapısal unsurlarından olduğundan, hukuka uygunluk nedeninin de suçun işlendiği anda mevcut olması gerekir. Zira ancak fiil gerçekleştirildiği sırada hukuka uygunsuz suçun oluşmadığından bahsedilebilir. Bu nedenle, bir hukuka uygunluk nedeninin fiilin gerçekleştiği andan (hatta tarihten) çok sonraki bir tarihte meydana gelen bir durum nedeniyle hukuka uygun hale geldiğinin kabul edilmemesi gerekir.

³⁰⁶CMK md. 223/2-d : “...Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması...”

³⁰⁷Zafer, 2016, **a.g.k.**, 307.

³⁰⁸Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 271.; Karakehya, 2018, **a.g.k.**, 148.

³⁰⁹Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 379.; Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 271.

³¹⁰Zafer, 2016, **a.g.k.**, 308.

³¹¹Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 302.

2.4.3.1.1. Çek hesabı sahibinin konkordato sürecine girmiş olması

7101 sayılı “İcra İflas Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”³¹² ile 2004 sayılı İİK ’de yapılan değişiklik ile “konkordato” yeniden düzenlenmiş ve 669 sayılı KHK’nin 4. maddesi ile askıya alınan “iflas erteleme” kaldırılmıştır.³¹³

Konkordato kurumunun, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişinin cezai sorumluluğuna etkisi, güncel bir tartışmadır. Bu tartışma, kanun koyucunun bu konuda herhangi bir düzenleme yapmamış olmasından kaynaklanmaktadır. İlk derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay tarafındansa çoğunlukla konkordatonun bir “hukuka uygunluk nedeni” olduğu kabul edilmiştir. Yargı kararları arasındaki farklılıklar, konkordatonun ne zaman ve hangi şartların mevcut olması halinde hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edileceğine ilişkindir. Dolayısıyla bu konuda gelinen noktaya ilişkin değerlendirmelerin daha sağlıklı yapılabilmesi adına konkordato kurumunun amacı ve işleyişine ilişkin bilgiler, detaylandırılmıştır. Özellikle ileri tarihli çekler hakkında, konkordato sürecindeyken karşılıksızdır işlemi yapılması halinde, cezai sorumluluğunun tespiti önem taşımaktadır.

İİK ’nin 285. maddesinin 1. fıkrasına göre konkordato, vadesi geldiği halde borçlarını ödeyemeyen veya ödeyememe tehlikesi ile karşı karşıya olan (tacir sıfatını haiz olsun olmasın) herhangi bir borçlunun, belli bir vade belirlemek ve/veya borç miktarlarında tenzilatla gitmek ya da malvarlığını terk etmek suretiyle hazırlanan bir ödeme planı çerçevesinde, kendisinden alacaklı olan kişilerle anlaşarak borçlarını ödemesidir.³¹⁴ Kanunda da açıkça ifade edildiği üzere, konkordatoya başvuracak kişinin iflasa tabi olması şart değildir.³¹⁵ Borçlu, borcunun kaynağı ne olursa olsun konkordatoya başvurabilir.³¹⁶

³¹²RG S. 30361, T. 15.03.2018.

³¹³669 sayılı KHK md. 4: “Olağanüstü halin devamı süresince, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 179 uncu maddesi uyarınca sermaye şirketleri ile kooperatifler tarafından iflasın ertelenmesi talebinde bulunulamaz; bu yönde yapılan talepler mahkemelerce reddedilir.”

³¹⁴İİK md. 285/1: “Borçlarını, vadesi geldiği hâlde ödeyemeyen veya vadesinde ödeyememe tehlikesi altında bulunan herhangi bir borçlu, vade verilmek veya tenzilat yapılmak suretiyle borçlarını ödeyebilmek veya muhtemel bir iflâstan kurtulmak için konkordato talep edebilir.”

³¹⁵H. Pekcanitez ve G. Erdönmez (2018). *7101 sayılı Kanun çerçevesinde konkordato*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 7.

³¹⁶Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 7.

Borçlunun konkordato talebinde bulunurken, mahkemeye sunması gereken belgeler, İİK'nin 286. maddesinin 1. fıkrasında sayılmış olup aynı maddenin 2. fıkrasında, mahkemece istenecek diğer belgelerin de borçlu tarafından sunulması gerektiği belirtilmiştir.³¹⁷

Borçlunun konkordato talebini alan mahkemece, İİK'nin 287. maddesinin 1. fıkrasının birinci cümlesi gereğince İİK'nin 286. maddesinde sayılan belgelerin eksiksiz bir şekilde mevcut olduğu tespit edilmesi halinde, borçlu hakkında geçici mühlet kararı verilir.³¹⁸ Mahkeme, İİK'nin 287. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesinde belirtildiği üzere, geçici mühlet kararı ile birlikte borçlunun malvarlığının muhafazası için gereken tüm tedbirleri alır.³¹⁹ Bu doğrultuda İİK'nin 288. maddesinin 1. fıkrasının yollamasıyla, aynı kanunun 294. maddesi gereğince, kural olarak, geçici mühlet kararı ile birlikte borçlu hakkında başlatılmış olan tüm takipler durur ve borçlu hakkında yeni bir takip başlatılamaz, meğerki İİK'nin 206. maddesinde sayılan imtiyazlı bir alacak veya rehinle temin edilmiş bir alacak olmasın.³²⁰

Konkordato talebini alan mahkeme, geçici mühlet kararı verirken İİK'nin 287. maddesinin 3. fıkrası gereğince geçici komiser (veya komiserler) atar.³²¹ Geçici komiser, konkordatonun başarıya ulaşımaya ulaşmayacağını, ön projenin makul ve hayata

³¹⁷İİK md. 286 için bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2004.pdf> (Erişim Tarihi: 03.01.2019).

³¹⁸İİK md. 287/1: “Konkordato talebi üzerine mahkeme, 286 ncı maddede belirtilen belgelerin eksiksiz olarak mevcut olduğunu tespit ettiğinde derhâl geçici mühlet kararı verir ve 297 nci maddenin ikinci fıkrasındaki hâller de dahil olmak üzere, borçlunun malvarlığının muhafazası için gerekli gördüğü bütün tedbirleri alır.”; Geçici mühlet süresi başlangıçta üç aydır. Bu süre bitmeden geçici komiserin veya borçlunun talebi üzerine iki ay daha uzatılabilir.; Mahkemece yapılan incelemenin, belgelerin eksik olup olmadığına ilişkin şekli bir inceleme olmadığı açıktır. Zira borçlu başvuruya birlikte mali durumunu iyileştirme ihtimalini ve bunun gerekçelerini ortaya koymalıdır. Borçlunun mali durumunu iyileştirme ihtimali bulunduğu ve gerekli tedbirler alındığında içinde bulunduğu ekonomik krizden çıkabileceğine ilişkin öngörüsünün afaki ve dayanaktan yoksun olmaması gerekir. Bkz. Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 23 ila 29.

³¹⁹Mahkemece sadece geçici mühlet kararı verilirken değil geçici mühletin devamı süresince de gerekli tedbirlerin alınabileceğine ilişkin bkz. Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 31.

³²⁰İİK md. 288/1: “Geçici mühlet kesin mühletin sonuçlarını doğurur.”; İİK md 294/1:” Mühlet içinde borçlu aleyhine 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararları uygulanmaz, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez.”

³²¹İİK md. 287/3: “Mahkeme, geçici mühlet kararıyla birlikte konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olup olmadığının yakından incelenmesi amacıyla bir geçici konkordato komiseri görevlendirir. Alacaklı sayısı ve alacak miktarı dikkate alınarak gerektiğinde üç komiser de görevlendirilebilir. Üç komiser görevlendirilmesi durumunda komiserlerden biri, mahkemenin bulunduğu ilde faaliyet göstermek şartıyla Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetçiler arasından seçilir. 290 ncı madde bu konuda kıyasen uygulanır.”; Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 35.

geçirilebilir olup olmadığını belirler ve borçlunun geçici mühlet içindeki faaliyetini ve işlemlerini denetler.³²² Borçlu, mali durumunu iyileştirebileceğini ve teklif ettiği konkordatonun onaylanacağını “yaklaşık olarak” ispatladığı takdirde, mahkeme tarafından İİK'nin 289. maddesinin 3. fıkrası gereğince, borçlu hakkında bir yıllık kesin mühlet kararı verilir.³²³ Geçici mühlet verilmesi halinde, mahkemece alınacak tedbirler ile ilgili açıklanan hususlar kesin mühlet süreci için de geçerlidir. Kesin mühlet süresi içerisinde, İİK'nin 305. maddesinde belirtilen şartların sağlanması halinde, İİK'nin 306. maddesinin 1. fıkrası gereğince konkordatonun tasdikine karar verilir.³²⁴

Borçlu tarafından, konkordato talebine eklenmesi gereken belgelerin en önemlisi ve karşılıksızdır işlemi yapılan çek nedeniyle cezai sorumluluğunun tespitinde kilit noktada bulunan belge, “konkordato ön projesi”dir. Bu proje ile borçlu, borçlarını hangi oranda ve/veya vadede ödeyeceğini, mallarını satıp satmayacağını, eğer tenzilat yolunu tercih ettiyse her bir alacaklının alacağından vazgeçme oranını, faaliyetine devam etmek ve alacaklılarına ödeme yapmak için ihtiyacı olan mali kaynağı sağlama yollarını açıklar. Borçlunun, proje kapsamında mali durumunu iyileştirmeye ilişkin ve borçlarını nasıl ödeyeceğine ilişkin olmak üzere iki plan sunduğu, yani borçlarını hangi plan veya şartlar dahilinde ödeyeceğine ilişkin vaadini ortaya koyduğu söylenebilir.³²⁵

Konkordato sürecindeki çek hesabı sahibinin (çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü olanların) çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması durumunda, cezai sorumluluğunun akıbeti, daha önce de belirtildiği üzere kanun koyucu tarafından bir düzenleme yapılmamış olup bu husus ilk derece mahkemelerinin, bölge adliye mahkemelerinin ve Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlar ile şekillenmiştir.

İzmir 2. İcra Ceza Mahkemesi, borçlu keşideci şirketin suç konusu çeki de kapsayacak şekilde yapmış olduğu konkordato başvurusu üzerine ilgili asliye ticaret mahkemesi tarafından “geçici mühlet” kararı verildiği, dolayısıyla konkordato başvurusu şartlarını sağlayan borçlu şirketin alacaklılarının takibe geçmesini geçici

³²²Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 39.

³²³İİK md. 289/3: “Konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olduğunun anlaşılması hâlinde borçluya bir yıllık kesin mühlet verilir. Bu kararlar birlikte mahkeme, yeni bir görevlendirme yapılmasını gerektiren bir durum olmadığı takdirde geçici komiser veya komiserlerin görevine devam etmesine karar verir ve dosyayı komisere tevdi eder.”

³²⁴İİK md. 305 için bkz. Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı (Erişim Tarihi: 28.06.2019).; İİK md. 306/1: “Konkordatonun tasdiki kararında alacaklıların hangi ölçüde alacaklarından vazgeçtiği ve borçlunun borçlarını hangi takvim çerçevesinde ödeyeceği belirtilir.”

³²⁵Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 15.

koruma kararı ile engellediği, bu halde borçlu şirkete ilgili çek bedelinin ödenmemesi konusunda bir hak tanındığı ve çeke bağlı alacak bakımından, bu alacağın ceza verilerek ödetilmesinin, konkordato çerçevesinde yapılacak ödeme rejiminin de bozulması anlamına geleceği, dolayısıyla kanunen sağlanan bir imkanın bertaraf edilmesinin doğru olmadığı ve diğer alacaklılar bakımından dezavantaj olduğu, bu nedenle çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun unsurlarının oluşmadığını belirtmiş ve sanığın beraatine karar vermiştir.³²⁶

İzmir 8. İcra Ceza Mahkemesi, konkordato talebinin ve başlangıçtaki tedbir talebinin kabul edilmesiyle borçlunun ödeme sıkıntısı içinde olduğuna ilişkin iddialarının mahkemece kabul edildiği, bu nedenle suç tarihi itibarıyla çek ile ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun unsurlarının oluşmadığını kabul etmiştir.³²⁷

Gaziosmanpaşa 2. İcra Ceza Mahkemesi, konkordato ilanı ile birlikte çekin karşılığının yasal süresi içerisinde banka hesabında bulundurulmamasının hukuka uygun hale geldiğini, bu nedenle suçun unsurları oluşsa bile asliye ticaret mahkemesi tarafından konkordato mülhletine ilişkin verilen kararın fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldırdığını belirtmiştir.³²⁸

Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 12. Ceza Dairesi, keşideci şirketin konkordato talebinin kabul edildiği hallerde, suç konusu ileri tarihli çekin konkordato

³²⁶“...Çeke bağlı alacak bakımından ceza verilerek ödenmesinin sağlanması konkordato çerçevesinde yapılacak ödeme rejiminin de bozulması anlamına gelecektir ki yasanın sağladığı imkanın bu şekilde ortadan kaldırılması ve diğer alacaklılar bakımından dezavantajlı durum oluşturulması doğru değildir. Öte yandan alacağını haciz veya iflas yoluyla ile tahsili için takibine devam edemeyen alacaklının şikayeti nedeniyle ceza verilmesi de ayrı bir çelişkili durum oluşturacaktır. Tüm bu anlatılan nedenlerle atılı suçun oluşmadığı kanaatiyle şirkete yetkilisi sanığın beraatine karar verilmiştir.” İzmir 2. İCM, E. 2018/ 805, K. 2018/1045, T. 10.2.2018, <http://www.e-uyar.com/> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

³²⁷“...Savunma ve dosya kapsamında bulunan cevabi yazılar itibarıyla borçlu şirketin 27/08/2018 tarihinden itibaren konkordato sürecinde olduğu, en son İzmir 1. Asliye Ticaret Mahkemesinin 2018/972 esas sayılı dosyasında önce geçici mülhlet ve tedbir kararı verildiği, anlaşılmaktadır. Konkordato talebinin başlangıçta tedbir talebinin de kabulü ile borçlu şirketin nakit sıkışıklığı yaşamaya nedeniyle geçici ödeme sıkıntısı yaşadığına ilişkin iddiaların kabul gördüğü, bu halde suç tarihinde çek bedelinin karşılıksız bırakılmasında atılı suç unsurlarının oluşmadığının kabulü gerektiği anlaşılmakla sanıkların beraatine karar verilmiştir.” İzmir 8. İCM E. 2018/791, K. 2018/1043, T. 25.12.2018, <http://www.e-uyar.com/> (Erişim Tarihi: 05.09.2019).

³²⁸“...Konkordato ilanı ile birlikte çekin karşılığının yasal süresi içerisinde banka hesabında bulundurmama eyleminin hukuka uygun hale geldiği, medeni hukuk bakımından hukuka uygun hale gelen borcun yeniden yapılandırılması işleminin ceza hukuku bakımından suç olarak kabulünün mümkün olmadığı, bu itibarla 5941 sayılı yasanın 5/1. Maddesinde düzenlenen suçun unsurları şekli olarak oluşsa bile Asliye Ticaret Mahkemesi'nin konkordato mülhletine ilişkin verdiği karar ile birlikte eylemin hukuka aykırılığından bahsedilemeyeceğinden şartları oluşmadığından sanığın mülhlet suçtan beraatine dair...” Gaziosmanpaşa 2. İCM E. 2019/153, K. 2019/460, T. 22.05.2019 (Karar yayınlanmamıştır.).

başvurusu sırasında gösterilmiş ve ödeme planına alınmış olması kaydıyla, çek bedelinin hesapta bulundurulmaması bir mahkeme kararına istinaden gerçekleştiğinden, hukuka uygunluk nedeninin varlığının kabul edilebileceğini kabul etmiştir.³²⁹

Bahis konusu kararlar, konkordatonun hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilebilmesinin, suç konusu çekin konkordato başvurusu sırasında, mahkemeye sunulan ön projede gösterilmiş ve ödeme planına dahil edilmiş olmasına bağlı olduğu noktasında birleşmiştir. Nasıl ki hukuka aykırılık, suça konu fiil ile bütün hukuk düzeni arasındaki ilişkiyi ifade etmekteyse, bir fiilin hukuka uygunluğu da tüm hukuk düzeni göz önünde bulundurularak belirlenmelidir.³³⁰ Bir hukuk dalı bakımından hukuka uygun olduğu kabul edilen fiil, diğer hukuk dalları bakımından da hukuka uygundur; aksi mümkün değildir.³³¹ İncelenen ilk derece ve bölge adliye mahkemesi kararlarında da belirtildiği üzere, suç konusu çek dahil tüm borçlarını belli bir ödeme planı çerçevesinde ödeme hakkı tanınan borçlu hakkında, bu hak ile çelişki oluşturacak şekilde, çek karşılığının ilgili hesapta bulundurulmaması nedeniyle cezai yaptırım uygulanması mümkün değildir.

Bu hukuka uygunluk nedeninin varlığı, ancak çekin konkordato mühletinden önce, keşide tarihi olarak ileri bir tarih yazılmak suretiyle düzenlenmiş, konkordato başvurusu sırasında ön projede gösterilmiş ve ödeme planına dahil edilmiş olmasına bağlıdır. Bu kabul sonrasında bölge adliye mahkemeleri arasında, konkordatonun geçici mühlet, kesin mühlet ve tasdik aşamalarının ve mahkeme tarafından atanan komiserlere verilen yetkilerin içeriğinin suçun oluşumuna etkisi noktasında görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bölge adliye mahkemeleri arasındaki karar uyuşmazlıklarının giderilmesine ilişkin yapılan başvuru neticesinde Yargıtay 19. Ceza Dairesi, suç konusu çek ile ilgili yargılama yapan icra ceza mahkemesinin, konkordato yargılama sürecini “bekletici mesele” yapması, konkordato yargılamasını yapan mahkeme tarafından konkordatonun

³²⁹“...Keşideci şirketin konkordato talebi kabul edilmiş ve suça konu ileri tarihli çek, konkordato başvurusunda gösterilmiş, ödeme planına alınmış olduğu hallerde, çek bedelinin hesapta bulundurulması zorunluluğu bir mahkeme kararına istinaden ortadan kalkacağı için bir ‘hukuka uygunluk’ nedeninin varlığı kabul edilebilir.” Gaziantep BAM 12. CD. E. 2019/484, K.2019/282, T.22.02.2019, <http://www.e-uyar.com/> (Erişim Tarihi: 03.02.2019).; Suçun failinin çek hesabında parayı bulundurmakla yükümlü kişi olduğuna ilişkin kabulden hareketle ve kararın bütününden çek hesabı sahibi ile keşidecinin aynı kişi olduğunun anlaşıldığı dikkate alınarak, karardaki “keşideci...” tabirinin, “çek hesabı sahibi...” şeklinde anlaşılması gerekmektedir.

³³⁰Zafer, 2016, **a.g.k.**, 307.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 271.

³³¹E. Şen (2018). *Konkordatonun karşılıksız çeker etkisi*. <https://www.hukukihaber.net/konkordatonun-karsiliksiz-ceke-etkisi-makale,6148.html> (Erişim tarihi: 28.02.2019).

tasdiki konusunda verilecek karara göre hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir.³³² Bu karara göre, konkordatonun tasdik edilmesi durumunda, konkordato sürecinde çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü olanlar hakkında cezai yaptırım uygulanmayacağı belirtilmiştir. Buna karşılık herhangi bir nedenle konkordatonun reddedilmesi durumunda, konkordato yargılamasını yapan mahkemece çek hesabının yönetiminin (bu hesaba para aktarılması, bu hesap üzerinde tasarrufta bulunma gibi yetkilerin) şirketin yönetim organından alınıp komisere verilmiş olması ve ilgili çek hakkında bu dönemde karşılıksızdır işlemi yapılması halinde, çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü olanların cezai sorumluluklarını söz konusu olmayacağı; konkordato yargılamasını yapan mahkemece böyle bir yetkilendirmenin açıkça yapılmadığı durumlardaysa, cezai sorumluluğun söz konusu olacağı belirtilmiştir.

Yargıtay'ın bu kararı, bazı yönlerden eleştirilebilir. İİK 'nin 297. maddesinin 1. fıkrasında, borçlunun faaliyetlerine komiserin denetimi altında devam edeceği açıkça belirtilmiştir. İİK 'nin 290. maddesinin 2. fıkrasının a bendinde, konkordato projesinin uygulanmasına katkı sağlamak, komiserin görevleri arasında sayılmıştır. Komiser bu görevini, alacaklılar arasındaki dengeyi muhafaza etmek suretiyle yerine getirmelidir. Dolayısıyla komiser, mahkemece ayrıca yetki verilmediği durumlarda da çek hesabı dahil borçlunun tüm hesapları hakkında gerekli tedbirleri alma hakkına ve yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, konkordato talebine eklenmesi gereken belgeler arasında "Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yetkilendirilen bağımsız denetim kuruluşu tarafından Türkiye Denetim Standartlarına göre yapılacak denetim kapsamında hazırlanan ve konkordato ön projesinde yer alan teklifin gerçekleşeceği hususunda makul güvence veren denetim raporu ile dayanakları" da sayılmıştır. Kanun koyucu, raporun, konkordato ön projesinde yer alan teklifin gerçekleşeceği hususunda "makul güvence" vermesini aramıştır. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 17. Hukuk Dairesi de, konkordatonun başarıya ulaşmasının *yaklaşık ispat* kuralları çerçevesinde değerlendirileceğini belirtmiştir.³³³ Yine borçlu konkordato

³³²Yargıtay 12. CD. E. 2019/23974, K. 2019/9339, T. 10.06.2019 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, Erişim Tarihi: 28.06.2019).

³³³"...İİK.nun 289/3.maddesinde belirtilen, konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olmasının anlaşılmasından maksat yaklaşık ispat kuralı olup, taşınmazların üzerinde ipotek ve çok sayıda haczin bulunması nedeniyle piyasadaki ekonomik koşullara göre alıcı bulunmasındaki güçlük de kesin mühlet

talebine “konkordato halinde ve borçlunun iflası halinde, alacaklıların eline geçecek miktarları karşılaştırmalı olarak gösteren tablo”yu da eklemek zorundadır. Bu tabloyla borçlunun iflasına nazaran konkordatonun, alacaklıların daha lehine olduğu yani konkordatonun tasdiki halinde bundan alacaklıların zarara uğramayacağı ortaya konulmaktadır.³³⁴ Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermenin hukuka uygun hale gelmesini, konkordatonun işleyişi ve aşamaları ile çelişki oluşturacak şekilde, sadece hesapların yönetiminin mahkemece komiserlere devredilmesi şartına bağlanmış olması doğru olmamıştır. Kaldı ki fiilin hukuka uygun olduğundan bahsedilebilmesi, hukuka uygunluk nedeninin fiilin işlendiği sırada mevcut olmasına bağlıdır. Dolayısıyla Yargıtay tarafından, konkordato sürecinin bekletici mesele yapılması ve bu sürecin neticesine göre suçun oluşup oluşmadığına karar verilmesi doğru olmamıştır.

Çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmamakla yükümlü olanlar açısından, zorunluluk haline benzeyen, ancak kanunda belirtilmeyen bir hukuka uygunluk nedeni olarak “yükümlülüklerin (görevlerin) çatışması³³⁵” hukuka uygunluk nedeninin uygulanması mümkündür. Yükümlülüklerin çatışması, genellikle ihmal suretiyle işlenen suçlar bakımından, bir kişinin aynı anda yerine getirmesi gereken iki görevinden/yükümlülüğünden birini yerine getirmesi nedeniyle diğerini yerine getirememesi durumunda, yerine getiremediği görevden sorumluluğunun doğup doğmayacağına ilişkin bir durumdur.³³⁶ Bu halde, konkordato başvurusu yapan fail, konkordatonun hükümlerine ve komiserin talimatlarına uygun davranmak için, çek karşılığını bulundurmamışsa, yükümlülüklerin çatışması hukuka uygunluk nedeninin varlığından bahsedilebilir.

talebinin reddi için gerekçe olamaz.” İstanbul BAM 17. HD. E. 2018/3010, K. 2019/25, T. 10.01.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 18.04.2019).

³³⁴Pekcanitez ve Erdönmez, 2018, **a.g.k.**, 17.

³³⁵S. Selçuk (2010). Hukuku uygunluk nedeni olarak yükümlülüklerin/görevlerin çatışması ve Yargıtay kararları. *Terazi Hukuk Dergisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, S. 45, s. 88.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 341.; Yükümlülüklerin çatışmasının, zorunluluk hali gibi ikili bir nitelik taşıdığına, failin yerine getirdiği yükümlülük ile ihlal edilen yükümlülük arasında bir önem ilişkisi varsa hukuka uygunluk nedeni; çatışan yükümlülüklerin eşit olması halinde kusurluluğu kaldıran nedenden (mazeret sebebinden) bahsedileceğine ilişkin görüş için bkz. P. Bacaksız (2013). Ceza hukukunda yükümlülüklerin çatışması. *Ceza Hukuku Dergisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, S. 21, s. 137.

³³⁶Zafer, 2016, **a.g.k.**, 341.; Bacaksız, 2013, **a.g.k.**, 120.; Selçuk, 2010, **a.g.k.**, 89.

İİK'nin 308/C maddesine göre, borçlunun mühlet içinde, komiserin izniyle yaptığı borçlanmalar, konkordato hükümlerine tabi değildir.³³⁷ Dolayısıyla borçlunun konkordato sürecinde düzenlemiş olduğu çekler ile ilgili karşılıksızdır işlem yapılması halinde, suçun oluştuğunun kabulü gerekir.

2.4.3.1.2. Çek hesabı sahibinin iflası

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmadan önce, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren “tacirin”, iflasına karar verilmiş olması halinde, ilgili çek hesabı sahibinin cezalandırılması yoluna gidilememesi durumu, doktrinde bir görüş tarafından “zorunluluk hali” kapsamında değerlendirilmektedir.³³⁸ Ancak çek hesabı sahibinin iflas etmesi durumu da, konkordato gibi özel bir hukuka uygunluk nedeni veya yükümlülüklerin çatışması olarak kabul edilebilir. Zira İİK'nin 184. maddesinin 1. fıkrasına göre, iflas açıldığında, müflis borçlunun haczi kabil bütün malları, nerede buldukları önem arz etmeksizin, bir masa teşkil eder ve alacakların ödenmesine tahsis edilir.³³⁹ Aynı madde gereğince, iflasın kapanmasına kadar müflisin uhdesine geçen bütün mallar da masaya girer. İİK'nin 191. maddesinin 1. fıkrasına göre, iflas açıldıktan sonra, müflisin masaya ait mallar üzerinde yapmış olduğu tasarruflar, alacaklıları bağlamaz.³⁴⁰

2.4.3.1.3. Genel hukuka uygunluk nedenleri açısından değerlendirme

Bir hukuka uygunluk nedeni, niteliği itibariyle bazı suçlar bakımından uygulanabilirken bazı suçlar bakımından uygulanamaz. Bazı hukuka uygunluk nedenlerinin, nitelikleri itibariyle çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına

³³⁷İİK md. 308/C: “Kredi kurumları tarafından verilen krediler de dahil olmak üzere, mühlet içinde komiserin izniyle akdedilmiş borçlar, adi konkordatoda konkordato şartlarına tabi değildir; malvarlığının terki suretiyle konkordatoda yahut sonraki bir iflâsta masa borcu sayılır. Aynı kural karşı edimin ifasını komiserin izniyle kabul eden borçlunun taraf olduğu sürekli borç ilişkilerindeki karşı edimler için de geçerlidir.”

³³⁸Ercan, 2019, a.g.k., 61.

³³⁹İİK md. 184/1: “İflas açıldığı zamanda müflisin haczi kabil bütün malları hangi yerde bulunursa bulunsun bir masa teşkil eder ve alacakların ödenmesine tahsis olunur. İflasın kapanmasına kadar müflisin uhdesine geçen mallar masaya girer.”

³⁴⁰İİK md. 191/1: “Borçlunun iflas açıldıktan sonra masaya ait mallar üzerinde her türlü tasarrufu alacaklılara karşı hükümsüzdür.”

sebebiyet verme suçu açısından uygulanmasının mümkün olmadığı kabul edilmelidir. Örneğin, TCK’de düzenlenen, hakkın kullanılması, meşru müdafaa, zorunluluk hali ve amirin emrini yerine getirme hukuka uygunluk nedenleri, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun niteliğine uygun düşmediği kabul edilebilir.

İİK’nin 285. maddesinin 2. fıkrası gereğince, iflas talebinde bulunabilecek her alacaklı da borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılmasını isteyebilir. Bu talepte bulunan lehtar veya hamilin, borçlunun içinde bulunduğu ekonomik durumdan haberdar olduğu ve çeke bağlı alacağının (diğer tüm alacaklar ile birlikte) belli bir ödeme planı dahilinde ödenmesine ilişkin rızasını açıkladığı kabul edilmelidir. Dolayısıyla, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına rıza gösterdiğinin kabulü gerekir. TCK’nin 26. maddesinin 2. fıkrasında, “ilgilinin rızası” düzenlenmiş olup kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilemeyeceği belirtilmiştir.³⁴¹ Bu hukuka uygunluk nedeninin uygulanabilirliği, rızanın konusunu oluşturan hakkın, kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hak olması, kişinin rıza gösterme ehliyetine sahip olması ve rızanın serbest irade ile açıklanması gerekmektedir.³⁴² Çek lehtarını veya hamil, üzerinde mutlak surette tasarruf etme hak ve yetkisini haiz bulunduğu çeke dayalı alacağı ile ilgili olarak çek hesabı sahibi hakkında konkordato talebinde bulunmakla, onun çek hesabı üzerindeki yetkisinin kısıtlanmasına ve dolayısıyla çek karşılığının ilgili hesapta bulundurulmaması ile alacağının belli bir ödeme planı çerçevesinde ödenmesine rıza göstermiş bulunmaktadır.

Daha önce de belirtildiği üzere, her çek yaprağında bir karekod bulunması gerekmektedir. Bu karekod ile çek hesabı sahibinin ekonomik durumu ile ilgili ayrıntılı bilgiler edinilmesi³⁴³ mümkündür. TTK’nin 18. maddesinin 2. fıkrasına göre, her tacirin ticaretine ait bütün faaliyetlerinde “basiretli bir iş adamı gibi davranması” gerekmektedir.³⁴⁴ Özellikle tacir olan çek lehtarını veya muhtemel çek hamili, basiretli bir

³⁴¹TCK md. 26/2: “Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.”

³⁴²Zafer, 2016, **a.g.k.**, 348 ila 356.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 456 ila 466.; İçel, 2016, **a.g.k.**, s. 382 ila 393.

³⁴³Karekod uygulaması ile ulaşılabilecek bilgilere, çalışmanın birinci bölümünde ayrıntılı olarak yer verildiğinden burada tekrar edilmemiştir.

³⁴⁴TTK md. 18/2: “Her tacirin, ticaretine ait bütün faaliyetlerinde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekir.”

iş adamı gibi davranma yükümlülüğünün bir gereği olarak karekodun sağladığı bilgiler doğrultusunda çek hesabı sahibinin ekonomik durumu hakkındaki bilgileri incelemeli ve bu bilgiler doğrultusunda çeki alıp almamaya karar vermelidir. Dolayısıyla, karekod sistemi sayesinde çek hesabı sahibine ilişkin olumsuz bilgilere rağmen çeki alan lehtar veya hamilin, çek karşılığının ilgili hesapta bulunmamasına rıza gösterdiklerinin kabul edilmesi gerekmektedir.

2.5. Kusurluluk ve Kusurluluğu Etkileyen Nedenler

2.5.1. Kusurluluk

Suçun her koşulda ve durumda cezalandırılacağını söylemek mümkün değildir. Bir suç nedeniyle ceza verilmesi, kusurun varlığına bağlıdır. “Kusursuz suç olmaz” ilkesi gereğince, suçu yani kanuni tanımdaki haksızlığı gerçekleştiren kişinin cezalandırılması ve verilecek cezanın oranı, failin kusuru ile doğrudan bağlantılıdır.³⁴⁵ Cezalandırmanın gerekli olup olmadığına ilişkin bu değer yargısı, kişinin algılama ve irade etme yeteneğine sahip olup olmamasına, yani irade yeteneğini etkileyen hallerin bulunup bulunmamasına göre şekillenir.³⁴⁶ Amaç, haksızlığın gerçekleştirilmesinde failin iradesinin hangi şartlar altında oluştuğunun tespit edilmesi ve bu tespite istinaden haksızlık ile ilgili olarak failin kınanabilir olup olmadığına ilişkin bir yargıya varılmasıdır.³⁴⁷

CMK'nin 223. maddesinin 2. fıkrasında, beraat kararı verilebilecek haller; 1) yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması, 2) yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, 3) yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, 4) yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması, 5) yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğini sabit olmamasıdır. Dolayısıyla bahis konusu düzenlemede hangi unsurların bulunmaması halinde suçun oluşmayacağı belirtilmiş olup kanun koyucu suçun unsurları da bu şekilde belirlemiş olmaktadır.³⁴⁸ Buna göre suçun unsurları; tipiklik, fiil,

³⁴⁵Zafer, 2016, **a.g.k.**, 363.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 479.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 278-379.; Kusurun ceza hukukundaki anlamı ve hukuki niteliği konusunda ileri sürülen görüşler için bkz. Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 385.

³⁴⁶Zafer, 2016, **a.g.k.**, 364.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 482.

³⁴⁷Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 385.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 479.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 378.

³⁴⁸Zafer, 2016, **a.g.k.**, 366.

kast veya taksirin bulunması ve hukuka aykırılıktır. Kusurluluk, suçun yapısal unsurları dışında, failin cezalandırılmasıyla ilgili bir kavramdır.³⁴⁹ CMK'nin 223. maddesinin 3. fıkrasında, yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, akıl hastalığı veya sağır ve dilsizlik hali ya da geçici nedenlerin bulunması, yüklenen suçun hukuka aykırı fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi suretiyle ve zorunluluk hali ya da cebir veya tehdit etkisiyle işlenmesi, meşru savunmada sınırın heyecan, korku ve telaş nedeniyle açılması, kusurluluğu ortadan kaldıran hataya düşülmesi durumunda, failinin kusurunun bulunmaması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verileceği belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, kanun koyucu, suçun oluşması için gereken şartlar ile suç oluşa bile ceza verilmesini gerektirmeyen haller konusundaki iradesini açıkça ortaya koymuştur.

Kusura ilişkin bir yargıya varabilmek için öncelikle kanun koyucu tarafından belirlenmiş suç tarifine uygun bir haksızlığın gerçekleştirilmesi gerekmektedir.³⁵⁰ Bu durumda öncelikle kanuni tanımına uygun bir haksızlığın mevcudiyeti tespit edilmeli, akabinde bu haksızlığın cezalandırılıp cezalandırılmayacağı, yani failin kusuru konusunda bir yargıya varılmalıdır.

2.5.2. Kusurluluğu etkileyen nedenler

Bir kişinin bir davranışından dolayı kınanabilmesi yani bu davranışının ona isnat edilebilmesi ve sonuç olarak davranışı nedeniyle cezalandırılabilmesi, o kişinin toplumsal yaşamın gereklerini anlayabilmesi ve davranışlarını buna göre yönlendirme yeteneğine sahip olmasına bağlıdır.³⁵¹ Kişinin bu şekilde doğruyu yanlıştan, haklıyı

³⁴⁹Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 379.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 364.; Klasik görüş, kast ve taksiri birer kusurluluk şekli olarak kabul etmekte ve kişinin iradesini etkileyen yaş küçüklüğü, akıl hastalığı gibi hallerin yokluğunu, kusurluluğun ön şartı olarak görmektedir. Bu görüşe göre, kişinin kast veya taksirle hareket edebilmesi için kusur yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Bu görüş için bkz. İçel, 2016, **a.g.k.**, 406-407.; Ancak bu görüş, ceza sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmayan, faile daha az ceza verilmesini gerektiren yaş küçüklüğü ve kısmi akıl hastalığı durumunda failin kast veya taksirle hareket edebileceği kabul edildiğinde, cezadan indirim yapılmasını gerekçesini açıklamaktan uzaktır. Yeni kusur anlayışı, cezadan indirim yapılmasını, kusurluluğun derecesi ile açıklayabildiği için kabul edilmelidir. Failin kusurunun ağırlığı arttıkça verilen cezanın ağırlığı da artmaktadır. İlgili açıklamalar ve yeni kusur anlayışı için bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 366.; Kast, taksir ve kınanabilirlik kavramlarının farklı anlamlar içerdiği; ancak aralarında yakın bağlantı bulunması nedeniyle bu kavramların aynı başlık altında incelendiğine ilişkin bkz. Centel, Zafer ve Çakmut, 2011, **a.g.k.**, 344-345.

³⁵⁰Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 385.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 481.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 307-308.

³⁵¹Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 309.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 368.

haksızdan ayırma ve bu bilince göre hareket etme yeteneği, “kusur yeteneği³⁵²” olarak adlandırılmaktadır.³⁵³ Kural olarak, herkesin kusur yeteneğine sahip olduğu kabul edilmekte olup bu durumun istisnaları, yani kişinin kusur yeteneğinin etkilendiği durumlar kanun koyucu tarafından ayrıca düzenlenmektedir.³⁵⁴

Kusurluluğu etkileyen nedenlerin varlığı halinde, kişi, ya yaptığı eylem dolayısıyla hiç sorumlu tutulmamakta (cezalandırılmamakta) ya da sorumluluğu (cezası) azalmaktadır.³⁵⁵ Failin, kusurluluğu etkileyen nedenlerden yararlanabilmesi için, bu nedenlerin suçun işlendiği anda mevcut olması gerekmektedir.³⁵⁶

Kusur yeteneğini etkileyen hali, bir suç işlemek için yaratan veya sadece bu hali bilerek ve isteyerek meydana getiren ya da kendi dikkatsizliği ve tedbirsizliği nedeniyle bu durumun oluşmasına neden olan failin, fiil anında kusur yeteneğinin mevcut olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.³⁵⁷

Bu çalışma kapsamında, niteliği itibariyle çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçuna uygulanabileceği düşünülen kusurluluğa etki eden nedenler ele alınmıştır.

2.5.2.1. Yaş Küçüklüğü

Bir kişinin ceza sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmesi, o kişinin fizyolojik, biyolojik ve psikolojik bakımdan belli bir olgunluğa ulaşmasına bağlıdır. Dolayısıyla küçük yaşta olanların, yetişkin bireyler ile aynı şekilde cezalandırılması, adalet duygusuyla bağdaşmaz. Küçük yaşta olanlar, yetişkin bir birey gibi doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırabilme yeteneğine ya hiç sahip değildirler ya da küçük yaştakilerin bu yetenekleri tam olarak gelişmemiştir.³⁵⁸ Önemli olan husus, kişinin fiziksel gelişime paralel olarak kişinin toplumda hakim olan değerleri ve bu değerler ile bağlantılı davranış kurallarını anlama ve hareketlerini bu kurallar çerçevesinde

³⁵²Kusur yeteneğinin hukuki esasına ilişkin görüşler için bkz. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 485-486.

³⁵³Artuk, Gökçen, ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 482.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 380.

³⁵⁴Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 381.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 368.

³⁵⁵Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 313.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 382.

³⁵⁶Zafer, 2016, **a.g.k.**, 369.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 482.

³⁵⁷Zafer, 2016, **a.g.k.**, 369.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 483.

³⁵⁸Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 527.; Koca ve Üzülmöz, **a.g.k.**, 314.

yönlendirme becerisinin de gelişmesidir.³⁵⁹ Bu bakımdan kişinin cezalandırılabilmesi, yani kusur yeteneğinin tayini ile yaş arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Yaşın kusur yeteneği üzerindeki etkisi, on sekiz yaşın doldurulmasına kadar kabul edilmiş ve kanun koyucu tarafından düzenlenmiş olup bu yaştan sonra, kişinin yaşı kaç olursa olsun, ceza sorumluluğu üzerinde bir etkisi olmayacaktır.³⁶⁰

Yaşı küçük olanlar, çocuklar olup TCK'nin 6. maddesinin 1. fıkrasından b bendinde, henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişiler, çocuk olduğu belirtilmiştir.³⁶¹ Hukuk sistemimizde yaş küçüklüğü üç döneme ayrılarak incelenmekte ve fiil tarihindeki yaşına göre çocuğun ya ceza sorumluluğu ortadan kalkmakta ya da azalmaktadır.³⁶² Ülkelerin sosyal ve ekonomik yapıları (ve hatta iklimleri) birbirinden farklı olduğundan, ceza sorumluluğunun başlama yaşı da ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.³⁶³ Bu nedenle Türkiye'nin de taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40. maddesinin 3. fıkrasının a bendi gereğince, ceza yasasının ihlali konusunda asgari bir yaş sınırı belirleme yetkisi imzacı devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır.³⁶⁴

TCK'nin 31. maddesinin 1. fıkrasında, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği belirtilmiştir. Kanun koyucu, on iki yaşını doldurmamışların kusur yeteneğine sahip olmadıklarını, aksi ispat edilemeyen bir karine olarak kabul etmiştir.³⁶⁵ Dolayısıyla bu dönemdeki çocukların kusur yeteneğinin, yani işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme ve davranışlarını bu doğrultuda yönlendirebilme yeteneğinin mevcut olup olmadığı araştırılmayacaktır.³⁶⁶ Ancak bu durum, çocuğun gerçekte on iki yaşından küçük olmadığı iddiasının dinlenilmesine engel teşkil etmemelidir. Zira Yargıtay Ceza Genel Kurulu, çocukların cinsel istismarı

³⁵⁹Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 396.

³⁶⁰Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 315.

³⁶¹TCK md. 6/1-b: "Ceza kanunlarının uygulanmasında... b) Çocuk deyiminden; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi... Anlaşılır."

³⁶²Zafer, 2016, **a.g.k.**, 371.

³⁶³Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 382.

³⁶⁴Çocuk Hakları Sözleşmesi, 09.12.1994 tarihli ve 4058 sayılı Kanun ile onaylanmıştır. Bkz. RG S. 22184, T. 27.01.1995.

³⁶⁵Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 528.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 397.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 315.

³⁶⁶Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 315.

suçu açısından mağdurun “gerçek yaşının” tespit edilmesi gerektiğine karar vermiştir.³⁶⁷ Yargıtay 1. Ceza Dairesi de benzer nitelikte bir kararında, sanıkların gerçek yaşının tespit edilmesi gerektiğine karar vermiştir.³⁶⁸ Dolayısıyla somut olay açısından failin gerçek yaşının tespiti önemlidir; sadece nüfus kayıtları üzerinden hareket edilmemesi gerekir.³⁶⁹

TCK'nin 31. maddesinin 2. fıkrasında, fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış olan çocuklar bakımından ikili bir ayırım öngörülmüştür. Bu dönemdeki çocuklar, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını buna göre yönlendirme yeteneğine sahip değilse ceza sorumlulukları bulunmamaktadır. Bu çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına karar verilmesi gerekmektedir. Bu dönem çocuklarının, işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirebilme yeteneklerinin mevcudiyeti halinde ceza sorumluluğu mevcuttur; ancak verilecek cezada indirim yapılır. Çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve neticesini algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı konusunda, mahkemeler açısından belirleyici olan, sosyal inceleme raporlarıdır.³⁷⁰ Gerçekten Yargıtay süreklilik kazanan kararlarında, bu dönemdeki

³⁶⁷...Somut olayda her ne kadar doğum tutanağı örneğinde mağdurenin hastanede doğduğu belirtilmişse de, aile nüfus kayıt tablosu incelendiğinde, anne ve babasının evlenme tarihlerine göre mağdurenin 7 ay 26 gün sürede doğduğu ve annesinin 14 yaşında evlenmesi nazara alındığında, sanık vekilinin araştırılmaya değer iddiası da dikkate alınarak, mağdurenin gerçek yaşının on beşten küçük olduğu hususundaki kuşkunun giderilmesi bakımından soruşturmanın genişletilmesi, mağdurenin anne ve babasının, sanık vekili tarafından ileri sürülen hususlarda beyanlarının alınması, yaş belirlenmesine esas olacak kemik grafileri çektilererek bu konuda sağlık kurulu raporu alınması, gerektiğinde birlikte Adli Tıp Kurumuna gönderilerek olay tarihinde kaç yaşında olduğunun bilimsel biçimde tespit ettirilmesi zorunludur. Soruşturmanın genişletilmesinden sonra varılacak sonuca göre, yaşının büyük olduğunun saptanması halinde CYUY'nın 255. maddesi hükmüne göre mağdurenin yaşı düzeltilmek suretiyle sanığın hukuki durumu belirlenmelidir.” Yargıtay CGK E. 2004/5-67, K. 2004/96, T. 13.04.2004 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 16.11.2018).

³⁶⁸... Adana Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi tarafından 05.01.2009 tarihinde düzenlenen sağlık kurulu raporları ile radyolojik olarak 21 yaşını doldurdukları bildirilmesine rağmen, suç tarihi olan 02.06.2008 tarihinde 18 yaşının içinde olduklarına karar verilen sanıklardan kayden doğum tarihi 01.02.1992 olan sanık E.'in 18.06.1997 tarihinde, kayden doğum tarihi 27.12.1992 olan sanık Ö.'in 27.12.2004 tarihinde nüfusa tescil edildiklerinin anlaşılması ve katılan vekili tarafından 18 yaşından büyük olduklarının iddia edilmesi karşısında; yaş tayinine esas olacak şekilde gerekli kemik grafiklerinin çektilerilmesi, sanıkların ve mahkeme dosyasının Adli Tıp Kurumuna gönderilerek, sanıkların suç tarihinde on sekiz yaşını doldurup doldurmadığı hususunda tereddüde yer vermeyecek biçimde rapor alındıktan sonra sanıkların hukuki durumunun nitelendirilmesi gerektiği...” Yargıtay 1. CD. E. 2009/1081, K. 2011/6942, T. 21.11.2011 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 23.12.2018).

³⁶⁹Yaşın tespitinde nüfus kayıtlarının dikkate alınacağına ilişkin görüş için bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 372.; Centel, Zafer ve Çakmut, 2011, **a.g.k.**, 355.

³⁷⁰Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 531.

çocuklar açısından sosyal inceleme raporu aldırılması gerektiğini belirtmektedir.³⁷¹ Çocuğun kusur yeteneğinin bulunup bulunmadığına ilişkin değerlendirme, isnat edilen fiil bakımından ve çocuğun içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlar dikkate alınarak yapılmalıdır.³⁷²

TCK'nin 31. maddesinin 3. fıkrasında, fiili işlediği zaman on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanların, kusur yeteneğinin varlığı kabul edilmekle birlikte, çocuğun yetişkinlere nazaran daha az bir cezayla cezalandırılması öngörülmektedir. Bu dönem çocukların kusur yeteneği gelişmiştir ama yine de yetişkinlere göre zayıftır.³⁷³

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, çek keşide etme ehliyeti TMK'de fiil ehliyetini düzenleyen maddeler çerçevesinde tespit edilmektedir. TMK'nin 10. maddesine göre, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti bulunmaktadır.³⁷⁴ TMK'nin 11. maddesinin 1. fıkrasında, erginliğin on sekiz yaşının doldurulmasıyla başlayacağı ve 2. fıkrasında ise evlenmenin kişiyi ergin kılacağı belirtilmiştir.³⁷⁵ Aynı kanunun 15. maddesinde de, on beş yaşını dolduran küçüğün talebi ve velisinin rızası doğrultusunda mahkeme kararıyla ergin kılınabileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte TMK'nin 124. maddesinin 1. fıkrasında, bir kişinin on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemeyeceği ve 2. fıkrasında ise olağanüstü bir durumun varlığı halinde ve pek önemli bir sebeple hakim tarafından on altı yaşını doldurmuş olan kişilerin evlenmesine izin verilebileceği belirtilmiştir.³⁷⁶ TMK'nin fiil ehliyetine ve erginliğe ilişkin hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, çek keşide etme ehliyeti, şartları mevcut ise on beş yaşına kadar düşmektedir. Her halde, on iki yaşından küçüklerin ve on iki ila on beş yaş aralığında bulunanların çek keşide etme ehliyeti bulunmamakta olup böyle bir çek keşide edilmesi halinde hukuken geçerli bir

³⁷¹“...Suça sürüklenen çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde göz önünde bulundurulmak üzere sosyal inceleme raporu aldırılmaması karşısında, sosyal inceleme yaptırılmamasının gerekçesi kararda gösterilmeden hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir. Hükümün bozulmasına karar verilmiştir.” Yargıtay 3. CD. E. 2015/14913, K. 2015/29660, T. 26.10.2015 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 27.12.2018).

³⁷²Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 386.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 399-400.; Koca ve Üzülmez, 2017, **a.g.k.**, 316.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 388.

³⁷³Zafer, 2016, **a.g.k.**, 390.

³⁷⁴TMK md. 10: “Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır.”

³⁷⁵TMK md. 11: “(1) Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. (2) Evlenme kişiyi ergin kılar.”

³⁷⁶TMK md. 124: “(1)Erkek veya kadın onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemez. (2) Ancak, hakim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.”

çekin varlığından bahsedilememekte; dolayısıyla suç da oluşmamaktadır. Evlilik yoluyla veya mahkeme kararı ile ergin kılınanlar açısından da, TCK'nin 31. maddesinde belirlenen yaş dönemleri çerçevesinde kusur yeteneği ile ilgili bir değerlendirme yapılmalı ve bu değerlendirmenin neticesine göre ceza tayin edilmelidir. Ceza yargılaması, TMK'nin fiil ehliyetine ve dolayısıyla erginliğe ilişkin tanımlamalarıyla bağlı değildir. Her ne kadar, TMK'de yer alan fiil ehliyetine ilişkin düzenlemeler gereğince 18 yaşından küçük bir kişi, çek keşide etme ehliyetine sahip ve/veya çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmakla yükümlü olsa da, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu nedeniyle cezalandırılmasında, TCK'nin küçük yaşta olanlara ilişkin tanımı ve yaş küçüklüğü ile ilgili düzenlemeleri dikkate alınmalıdır.

Yaş küçüklüğünün çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından özellik arz ettiği bir başka husus, ticari işletme sahibi küçüğün durumudur. TTK'nin 13. maddesine göre, küçük ve kısıtlılara ait ticari işletmeyi onlar adına işleten yasal temsilci, tacir sayılmaz; ancak ceza hükümlerinin uygulanması yönünden tacir gibi sorumlu olur.³⁷⁷ Çek hesabının ticari işletme sahibi küçüğe ait olması halinde, küçük adına yasal temsilcisi tarafından keşide edilen bir çek hakkında, karşılıksızdır işlemi yapılmasının doğrudan yasal temsilcinin cezai sorumluluğunu doğurduğunun kabul edilmesi, “ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi”ne aykırıdır. “Küçük” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği konusunda, TCK'nin 6. maddesinin 1. fıkrasındaki “çocuk” tanımından hareket edilmesi ve küçüğün cezai sorumluluğunun da TCK'nin yaş küçüklüğüne ilişkin düzenlemeleri dikkate alınarak tayin edilmesi gerekir. Yasal temsilcinin kendi yararına, küçüğe ait çek hesabı üzerinden çek keşide etmesi halinde ise dolandırıcılık suçunun oluşup oluşmadığı değerlendirilebilir.

2.5.2.2. Akıl Hastalığı³⁷⁸

İşlediği bir fiilden dolayı bir kişiye kusur isnadında bulunabilmek o kişinin fiziksel gelişmişliğine paralel olarak akıl sağlığının da yerinde olmasına bağlıdır.³⁷⁹

³⁷⁷TTK md. 13: “Küçük ve kısıtlılara ait ticari işletmeyi bunların adına işleten yasal temsilci, tacir sayılmaz. Tacir sıfatı, temsil edilene aittir. Ancak, yasal temsilci ceza hükümlerinin uygulanması yönünden tacir gibi sorumlu olur.”

³⁷⁸Akıl hastalığının kusur yeteneğine etkisini açıklayan sistemler için bkz. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.k.**, 536 ila 538.

Kanun koyucu tarafından akıl hastalıkları, kişinin işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılamasında meydana getirdikleri etkinin derecesine göre sınıflandırılmıştır.³⁸⁰ Buna göre, akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiile ilişkin davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli ölçüde azalmış kişiye TCK'nin 32. maddesinin 1. fıkrası gereğince ceza verilmez.³⁸¹ Bu kişiler hakkında, koruma ve tedavi amaçlı güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına karar verilir.

TCK'nin 32. maddesinin 2. fıkrasında ise, birinci fıkrada belirtilen dereceye ulaşmayan ama sahip olduğu akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneği zayıflamış kişinin kusur yeteneğinin (ceza sorumluluğunun) bulunduğu kabul edilmiş; bu kişiye verilecek cezada indirim yapılacağı belirtilmiştir.³⁸² Bu halde fail, kusur yeteneğini haizdir ancak bu kusur akıl sağlığı yerinde olan birine göre azdır. Bu halde, kişinin etkisinde olduğu akıl hastalığı, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğini etkilememiş; ancak işlediği fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli ölçüde olmamakla beraber azaltmıştır.³⁸³

Kişinin sahip olduğu akıl hastalığı, işlediği her fiil açısından algılama ve irade yeteneğini etkileyebilir. Kişinin öncelikle akıl hastası olup olmadığı ile bu hastalığın genel anlamda algılama ve irade yeteneğine etkisi hakkında uzman bilirkişilerden rapor aldırılmalı ve akabinde somut olay açısından algılama veya irade yeteneği üzerinde ne derece etkili olduğu mahkemece tespit edilmelidir.³⁸⁴ Yargıtay, süreklilik arz eden kararlarında, failin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve hareketlerini ona göre yönlendirme yeteneğinin olup olmadığı konusunda rapor aldırılmakta ve bu rapora göre failin cezai ehliyetinin bulunup bulunmadığını tayin etmektedir.³⁸⁵

³⁷⁹Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 320.

³⁸⁰Zafer, 2016, **a.g.k.**, 373.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 322.

³⁸¹TCK md. 32/1: "Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur."

³⁸²TCK md. 32/2: "Birinci fıkrada yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişiye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmibeş yıl, müebbet hapis cezası yerine yirmi yıl hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek ceza, altıda birden fazla olmamak üzere indirilebilir. Mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabilir."

³⁸³Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 323.

³⁸⁴Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 407.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 321.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 538.

³⁸⁵"... Dosya içerisinde bulunan sanık hakkında Konya Eğitim ve Araştırma Hastanesince düzenlenen hasta epikriz raporu, sanık ve müdafinin beyanı karşısında; sanık ...'in 14.05.2016 tarihinde işlediği iddia edilen uyuşturucu madde ticareti yapma suçunun hukuki anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğini azaltacak derecede akıl zayıflığının etkisi altında olup olmadığı ve 5237 sayılı TCK'nın 32/1-2. maddesi

Ceza sorumluluğunun tespiti açısından önemli olan, kusur yeteneğini ortadan kaldıran veya azaltan akıl hastalığının, fiilin işlendiği sırada mevcut olmasıdır.³⁸⁶

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süreleri içerisinde ibrazında çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmayan failin akıl hastalığı bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi gerekir. Buna göre failin kusur yeteneğini ortadan kaldıracak veya önemli derecede azaltacak bir akıl hastalığına sahip olması halinde ceza sorumluluğunun bulunmadığını kabul etmek gerekir. Kusur yeteneğini TCK'nin 32. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen ölçüde azaltan bir akıl hastalığının bulunması halinde ise faile verilecek cezada indirim yapılması gerekmektedir.

2.5.2.3. *Cebir ve Tehdit*

Cebir, bir kişi tarafından diğer bir kişiye suç işlemesi için uygulanan ve o kişinin başka türlü davranma imkânını ortadan kaldıran veya kişiyi belli bir şekilde davranmaya mecbur kılan fiziki gücü ifade eder.³⁸⁷ TCK'nin 28. maddesinde, karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmeyeceği belirtilmiştir.³⁸⁸ Zorlayıcı cebir halinde işlenen fiilin sorumluluğu, TCK'nin 28. maddesi gereğince cebri uygulayana aittir.³⁸⁹

Tehdit, bir kişinin suç oluşturan fiili gerçekleştirmediği takdirde ağır bir zarara uğratılacağından bahisle korkutulmasıdır.³⁹⁰ TCK'nin 28. maddesinde, karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı ağır ve muhakkak bir tehdit sonucu suç işleyen

kapsamında cezai ehliyetini etkileyen akıl hastalığı bulunup bulunmadığı araştırılarak sonucuna göre sanığın hukuki durumunun değerlendirilmesi gerektiği gözetilmeden eksik araştırma sonucu hüküm kurulması, Bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 20. CD. E. 2018/1546, K. 2018/6017, T. 17.12.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 10.03.2019).

³⁸⁶Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 539.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 373.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 321.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 407.

³⁸⁷Zafer, 2016, **a.g.k.**, 384.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 426.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 351-352.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 416-417.

³⁸⁸TCK md. 28: "Karşı koyamayacağı veya kurtulamayacağı cebir ve şiddet veya muhakkak ve ağır bir korkutma veya tehdit sonucu suç işleyen kimseye ceza verilmez. Bu gibi hallerde cebir ve şiddet, korkutma ve tehdidi kullanan kişi suçun faili sayılır."

³⁸⁹Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 592.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 384.; Kusuru kaldıran cebirde (zorlayıcı cebirde), failin cebri uygulayanın aracı haline gelmediğine ve kendisine uygulanan fiziki gücün acısıyla iradi olarak fiili gerçekleştirdiğine ilişkin görüş için bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 384.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 502.; Cebre maruz kala kişinin fiili gerçekleştirirken iradesini bulduğuna, ancak bu iradenin zorlanmış bir irade olduğu yani hukuken geçerli bir iradenin mevcut olmadığına ilişkin bkz. Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 416.

³⁹⁰Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 350.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 417.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 427.

kişiyeye ceza verilmeyeceği belirtilmiştir. Bu durumda gerçekleştirilen fiilin sorumluluğu, aynı madde gereğince tehdit eden kişiyeye aittir. Tehdidin kusur yeteneğini ortadan kaldırdığından bahsedebilmek için, karşı koyulamayacak katlanılamayacak bir tehdit olmasının yanı sıra bu tehdidin yöneldiği değerle işlenen suçun ihlal ettiği değer arasında orantı bulunması ve tehdide bilerek sebebiyet verilmemesi gerekir.³⁹¹

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre, yasal ibraz süresi içerisinde çek karşılığını, kendisine uygulanan cebir veya tehdit nedeniyle ilgili çek hesabında bulundurmamayan kişi hakkında ceza verilmemesi gerekmektedir.

2.5.2.4. Mücbir neden olan zorunluluk hali³⁹² ile kaza ve tesadüf

Faili belli şekilde davranmak mecburiyetinde bırakan, failin karşı koyamadığı güçlerin tamamı, mücbir neden olan zorunluluk halinin içerisinde değerlendirilir.³⁹³ Fail, başka türlü davranmasını engelleyecek derecede çaresizlik içinde ve psikolojik baskı altındadır.

Kaza ve tesadüf, kanun koyucu tarafından düzenlenmemiş olmakla birlikte, öğretilerde kusurluluğu kaldıran bir neden olarak kabul edilmektedir.³⁹⁴

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebep olan kişi, doğal afet, savaş, kaza geçirmesi vb. nedenlerle, çek karşılığını muhatap bankada bulunduramamışsa ceza sorumluluğu söz konusu olmaz.³⁹⁵

³⁹¹ Zafer, 2016, **a.g.k.**, 385.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 503.

³⁹²Zorunluluk halinin hukuki niteliği konusunda, doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Zorunluluk halini, sadece bir hukuka uygunluk nedeni veya kusurluluğu etkileyen bir neden olarak niteleyenlerin yanında somut olayın durumuna göre, bazen bir hukuka uygunluk nedeni bazen de kusurluluğu etkileyen bir neden olarak niteleyen yazarlar vardır. Bkz. Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 340-341.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 381.; Bu konudaki teoriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. V. Ö. Özbek ve K. Doğan (2007). Zorunluluk halinin (TCK 25/2) hukuki niteliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi dergisi*, İzmir, C. 9 S. 2, s. 203 ila 206.; İşbu çalışma kapsamında zorunluluk halini somut olayın durumuna göre değerlendiren anlayış doğrultusunda mücbir neden olan zorunluluk hali, kusurluluğu etkileyen bir neden olarak ele alınmıştır.

³⁹³Zafer, 2016, **a.g.k.**, 382.

³⁹⁴Zafer, 2016, **a.g.k.**, 384.; İçel, 2016, **a.g.k.**, 469.

³⁹⁵Ercan, 2019, **a.g.k.**, 66.; Failin içinde bulunduğu bu durumun "zorunluluk hali" olarak nitelenmesine ilişkin bkz. Bozer ve Göle, 2018 (8. baskı), **a.g.k.**, 451-452.

2.5.2.5. Haksız tahrik

Haksız tahrik, kural olarak bütün suçlar bakımından uygulanabilen, genel nitelikte bir kusurluluğa etki eden nedendir.³⁹⁶ TCK'nin 29. maddesinde, haksız bir fiilin meydana getirdiği öfke veya üzüntünün etkisiyle suç işleyen kimseye verilecek cezada indirim yapılacağı düzenlenmiştir. Fiilin haksızlığı belirlenirken sadece yazılı hukuk kuralları değil, örf, adet ve ahlak gibi yazılı olmayan kurallar ile değer yargıları, haksız fiile maruz kalan kişinin durumu, fiilin gerçekleştirildiği yer ve zaman da dikkate alınır.³⁹⁷ Ancak, farklı kültürlerden gelen kişilerin oluşturduğu bir toplumda, haksız tahrikin belirlenmesinde, kültürün bir kıstas olarak kabul edilmesi sorun teşkil edebilir. Zira bu durumda belli bir kültüre ait haklı bir davranış; diğer kültür açısından haksızlık oluşturabilmekte olup bu halde her topluluk için haksız tahrikin belirlenmesinde farklı kıstasların kabul edilmesi farklı kültürlerle sahip topluluklar arasındaki hukuki eşitliğin bozulmasına ve adalet duygusunun zedelenmesine sebep olabilir.³⁹⁸ Birbirinden farklı kültürlerle sahip toplumlarda, kültür de haksız tahrikin belirlenmesinde kıstas olarak alınmalı; ancak, değerlendirme tüm toplumu tatmin edecek şekilde yapılmalıdır.³⁹⁹

Tahrik teşkil eden fiilin, belirli bir kişiye, şeye veya eşyaya yönelmiş olması gerekmekte; ancak, tepki gösteren kişiye yöneltilmesi zorunluluk arz etmemektedir.⁴⁰⁰ Haksız tahrikten bahsedebilmek için fiilin, dışardan haksız görünmesi yeterlidir. Bir haksız fiilin, kişide hiddet veya elem yaratıp yaratmadığı, kural olarak fiilin işlendiği andaki veya öğrenildiği zamanki objektif şartlar dikkate alınarak tayin edilecektir. Dolayısıyla makul ve ortalama bir insanda hiddet veya şiddetli elem yaratmaya uygun olmayan bir fiil, sadece failin hassas veya sınırlı ruhsal yapısı nedeniyle, onun hiddet

³⁹⁶Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 353.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 394.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 503.

³⁹⁷Zafer, 2016, **a.g.k.**, 396.; Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 355.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 519.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 439.

³⁹⁸Kültürel suç, kültürel savunma ve kültürel norm kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. O. E. Taşkın (2015). Göçmen fail ve ceza hukuku: kültürel savunma. *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 1093 ila 1137.; S. Üye (2010). Kültürel savunma: kavram ve argümanlar. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3, s. 23 ila 48.

³⁹⁹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 397.

⁴⁰⁰Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 357.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 518.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 398.

veya şiddetli elem duymasına neden olmuşsa, haksız tahrik hükümlerinin uygulanması mümkün değildir.⁴⁰¹

Haksız tahrik karşısında gösterilen tepki, doğrudan doğruya haksız fiili gerçekleştiren kişiye yönelmiş olmalı ve o kişi zararına bir sonuç doğurmalıdır.⁴⁰²

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından üzerinde yazılı keşide tarihine göre yasal ibraz süresi içerisinde, çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmeyen failin bu davranışı, lehtar veya hamilin haksız bir hareketine tepki olarak yapılmış ise bu durumda failin haksız tahrik hükümlerinden faydalanabileceği düşünülebilir.

2.6. Cezalandırmaya Etki Eden Diğer Nedenler

Suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşmesi ile kural olarak suç oluşur ve failin kusurlu bulunması neticesinde de fail hakkında cezaya hükmedilir. Ancak bu durumda kanun koyucu tarafından, suçun unsuru ve kusuru etkileyen nedenler dışında, failin cezalandırılması için başka şartların gerçekleşmesi veya gerçekleşmemiş olması aranmış olabilir.⁴⁰³ Bu unsurlar, cezalandırmaya etki eden şahsi nedenler, objektif cezalandırılabilme şartları ve muhakeme şartlarıdır.⁴⁰⁴

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, cezalandırmaya etki eden diğer nedenler; cezalandırmayı etkileyen şahsi nedenler ve cezalandırmayı etkileyen objektif nedenler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Failin cezalandırılabilmesi, şahsi cezasızlık nedenlerinin bulunmamasına ve objektif cezalandırılabilme şartlarının ise somut olayda bulunmasına bağlıdır.⁴⁰⁵

2.6.1. Cezalandırmayı etkileyen şahsi nedenler

Cezayı etkileyen şahsi nedenler, suçun işlenmesi anında failin kendisinde bulunan bir nedenden dolayı ona ceza verilmemesini veya daha az ceza verilmesini gerekli kılan

⁴⁰¹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 400.

⁴⁰²Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 442.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 402.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 359.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.k.**, 523.

⁴⁰³Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 366.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 412-413.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 648.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 299.

⁴⁰⁴Zafer, 2016, **a.g.k.**, 412.

⁴⁰⁵Zafer, 2016, **a.g.k.**, 422.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 367.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 573.

ve belli suçlara özgülenmiş nedenlerdir.⁴⁰⁶ Bu nedenler, failin kimliği ile ilgili olup fiilin işlendiği sırada mevcut olabilecekleri gibi sonradan da ortaya çıkabilirler. Fiilin işlenmesi anında var olan ve failin şahsına bağlı, failin cezalandırılmasına engel olan nedenler “şahsi cezasızlık sebepleri”dir.⁴⁰⁷ Suçun işlenmesi anında bulunmayan, suçun işlenmesinden sonra ortaya çıkan, kişiye hiç ceza verilmemesi veya daha az ceza verilmesini sağlayan nedenler “cezayı kaldıran şahsi nedenler” olarak adlandırılır.⁴⁰⁸

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, fiilin işlendiği sırada mevcut olan ve failin cezalandırılmasını engelleyen, şahsi bir neden kanun koyucu tarafından öngörülmemiştir. Ancak, Çek Kanunu'nun 6. maddesinin 1. fıkrasında, “etkin pişmanlık” hali düzenlenmiştir.⁴⁰⁹ Bu suç bakımından suçun işlenmesinden sonra ortaya çıkan ve cezayı ortadan kaldıran bir şahsi neden olarak etkin pişmanlık kurumu kabul edilmiştir. Ödemenin, yargılama devam ederken yapılması halinde mahkemece düşme kararı verileceği, mahkumiyet kararı verildikten sonra yapılması halinde ise cezanın tüm hüküm ve neticeleri ile ortadan kalkacağı belirtilmiştir.⁴¹⁰

2.6.2. Cezalandırmayı etkileyen objektif nedenler

Suçun bütün unsurları gerçekleşmesine rağmen, kanun koyucu tarafından failin cezalandırılabilmesi için gerçekleşmesinin arandığı, gerçekleşmesi failin elinde olmayan, gerçekleşmesi halinde failin cezalandırılacağı, aksi halde cezalandırmanın söz konusu olmayacağı, suçun unsuru olmayan ek koşullar, “cezalandırmayı etkileyen

⁴⁰⁶Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 371.

⁴⁰⁷Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 371.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 571.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 650.

⁴⁰⁸Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 663.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 572.; Koca ve Üzülmmez, 2017, **a.g.k.**, 371.

⁴⁰⁹Çek Kanunu md. 6/1: “(1) Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, b) Mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.”

⁴¹⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 199-200.

objektif nedenler” olarak adlandırılır.⁴¹¹ Kast kapsamına dahil olmayan bu şartların somut olayda gerçekleştiğinin fail tarafından bilinmesi dahi gerekmemektedir.⁴¹²

Fiilden sonra gerçekleşen ve sırf cezalandırılabilirliği etkileyen koşullar, “gerçek objektif cezalandırılabilme şartları”; buna karşılık, kanuni tanımda fiille aynı anda olması aranan, cezalandırılabilirliğin kurucu unsurunu oluşturan cezalandırılabilme şartları ise, “görünüşte (gerçek olmayan) objektif cezalandırılabilme şartları” olarak adlandırılır.⁴¹³ Fiilin işlendiği anda var olan görünüşte objektif cezalandırılabilme şartları, çoğunlukla suçun maddi yapısına dahil gibi gözükmelerine rağmen fiilin oluşturduğu haksızlığın ve kusurun dışında kalırlar.⁴¹⁴

Karşılıksızdır işlemi, geçerli bir çekin, üzerinde yazılı keşide tarihine göre süresi içerisinde ibraz edilmesi neticesinde, ibraz tarihi ve ibraz anı itibariyle, kısmen ya da tamamen karşılığının bulunmaması halinde ve hamilin talebi üzerine banka memuru tarafından yapılır.⁴¹⁵ Failin cezalandırılabilmesi için, hamilin talebi üzerine banka memuru tarafından karşılıksızdır işleminin yapılması zorunludur.⁴¹⁶ Çekin karşılığının bulunmaması, en klasik haliyle ilgili çek hesabında yeterli paranın bulunmaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Karşılıksız kalan kısmın az ya da çok olmasının veya çek bedeline olan oranının hiçbir önemi yoktur.⁴¹⁷ Hesaplar arasında virman yapma yetkisinin verilmediği durumlarda, muhatap bankada, hatta muhatap bankanın çek üzerinde yazılı şubesinde, ancak çek ile ilgili hesapta değil de başka bir hesapta bulunan para, karşılıksızdır işlemi yapılmasına engel oluşturmaz. Çek hesabının ibrazdan önce kapatılması halinde de çekin karşılıksız kalması söz konusu olacaktır. Bazı yazarlar, çekin, çek hesabı üzerinde ihtiyati tedbir, haciz veya rehin bulunması ya da çek hakkında mahkemece verilmiş bir ödeme yasağının bulunması nedeniyle ödenmemesi halinde, suçun oluşmayacağını savunmaktadırlar.⁴¹⁸ Bu halde çek hesabı sahibinin, hesap üzerinde tedbir bulunduğundan haberdar olup olmaması durumuna göre bir değerlendirme yapılması gerekir. Zira özellikle ihtiyati haciz kararı bulunan

⁴¹¹Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 299.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 417.; Koca ve Üzülmöz, **a.g.k.**, 367.

⁴¹²Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 573.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 367.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 669.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 299.

⁴¹³Zafer, 2016, **a.g.k.**, 417.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 369.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 574.;

⁴¹⁴Zafer, 2016, **a.g.k.**, 417.

⁴¹⁵Pulaşlı, 2019, **a.g.k.**, 443.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 59.; Keskin, 2011, **a.g.k.**, 93.

⁴¹⁶Ercan, 2019, **a.g.k.**, 62.

⁴¹⁷Reisoğlu, 2003, **a.g.k.**, 42.; Öztan, 2018, **a.g.k.**, 296.

⁴¹⁸Ercan, 2019, **a.g.k.**, 60.; Reisoğlu, 2003, **a.g.k.**, 42.

durumlarda, kişinin banka hesabı üzerine konulan hacizden haberdar olması, çoğunlukla ilgili bankanın müşterisiyle ilişkisine göre şekillenmektedir. Dolayısıyla ilgili hesap üzerinde, çek hesabı sahibinden kaynaklanan bir haciz bulunması ve çek hesabı sahibinin bu hacizden haberdar olması halinde suçun oluştuğu kabul edilebilir. Ancak bu halde de banka tarafından çek üzerine ihtiyati haciz kararı nedeniyle ödeme yapılmadığının yazılması söz konusu olduğundan, objektif cezalandırılabilme şartı olan karşılıksızdır işlemi yapılmadığından failin cezalandırılmayacağı kabul edilmelidir.

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, gerçek ihmali suç ve sırf hareket suçudur ve bu tür suçlarda, sadece kanuni tanımdaki hareketin gerçekleştirilmesi haksızlığın oluşması için yeterli olduğundan, suçun kanuni tanımındaki ihmali hareketin cezalandırılabilmesi için aranan diğer koşullar, gerçekleşmesi failin elinde olmadığından, objektif cezalandırılabilme şartını oluşturlar.⁴¹⁹

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, çekin bankaya ibraz edildiği tarihte karşılığının bulunmamasıyla tamamlanır. Karşılıksızdır işlemi, çekin karşılığını bankada bulundurmakla yükümlü olan kişi tarafından değil; banka yetkilisi tarafından, hamilin talebi üzerine yapılmakta olup bu nedenle “karşılıksızdır işlemi”nin, suçun neticesi olduğunu kabul etmek mümkün değildir.⁴²⁰ Çek ile ilgili yapılan karşılıksızdır işlemi, cezalandırmayı etkileyen objektif bir nedendir.⁴²¹ Zira karşılıksızdır işlemi, failin (çek hesabında çek karşılığını bulundurmakla yükümlü olan kişinin) iradesine bağlı olmayıp her ne kadar suçun maddi yapısına dahil gibi gözükse de fiilin oluşturduğu haksızlığın ve kusurun dışında kalmakta, suçun oluşmasından sonra fail dışındaki kişiler tarafından bu işlem tesis edilmektedir. Bu haliyle karşılıksızdır işleminin gerçek objektif cezalandırılabilme şartı olduğu kabul edilmelidir.

⁴¹⁹Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 387.

⁴²⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 65.; Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 81.

⁴²¹Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 81.; Özbek, 2010, **a.g.k.**, 14-15.; “Karşılıksızdır” işlemi yapılmasını suçun maddi unsuru içinde değerlendiren görüşler için bkz. S. Keskin Kızıroğlu (2011). *5941 sayılı Çek Kanunu’na göre karşılıksız çek suçu*. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, s. 2 (Erişim Tarihi: 01.05.2019).; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 168.

2.7. Suçun Özel Görünüm Biçimleri

2.7.1. Suça teşebbüs

TCK'nin 35. maddesinin 1. fıkrasına göre, bir kişinin, işleme kastının mevcut olduğu bir suçun icrası için elverişli hareketleri gerçekleştirmeye başlaması, ancak elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaması halinde, bu kişi, bahis konusu suça teşebbüsten dolayı cezalandırılacaktır.⁴²² Teşebbüs halinde kalmış suçta, suçun tamamlanmış haline nazaran, manevi unsurlar yönünden bir eksiklik bulunmasa da suçun maddi nitelikteki yapısal unsurlarının bir kısmı eksiktir.⁴²³ Failin, teşebbüs halinde cezalandırılmasının nedeni, suçla korunan hukuki değer açısından bir tehlikenin meydana gelmiş olmasıdır ki bu nedenle sadece suçla korunan hukuki değere zarar verme ihtimali olan icra hareketlerinin gerçekleştirilmesi halinde teşebbüsten dolayı cezalandırma söz konusu olacaktır.⁴²⁴

Teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için; 1) failin suç işleme kastı olmalıdır, 2) fail, suçu meydana getirmeye elverişli icra hareketlerine başlamış olmalıdır, 3) failin elinde olmayan nedenlerle icra hareketleri yarıda kalmalı veya icra hareketleri tamamlansa dahi netice meydana gelmemelidir.⁴²⁵ Suç, bütününe “suç yolu” denilen, düşünce, hazırlık hareketleri, icraya başlama, icra hareketlerinin tamamlanması ve neticeli suçlarda neticenin ortaya çıkması ve sona erme aşamalarından geçilerek işlenir.⁴²⁶ Düşünce ve hazırlık hareketleri kural olarak teşebbüs olarak nitelendirilmez.⁴²⁷ İşlenmek istenen suç tipiyle belirli bir yakınlık ve bağlantı içindeki hareketlerin yapılması durumunda suçun icrasına başlanmış olduğunun kabulü

⁴²²TCK md. 35/1: “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.”

⁴²³Zafer, 2016, **a.g.k.**, 440.; Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 407.; P. Aksoy İpekçioğlu (2009). *Türk ceza hukukunda suça teşebbüs*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 26-27.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 362.

⁴²⁴Bu husus “objektif teori” olarak ifade edilmekte olup bu teori ve teşebbüs halinde failin cezalandırılma nedenini, failin suç işleme iradesini ve tehlikeli kişiliğini dışa vurmuş olması olarak açıklayan diğer bir teori olan subjektif teori için bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 441.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 480.; Centel, Zafer ve Çakmut, 2011, **a.g.k.**, 441.; Teşebbüsün cezalandırılma nedenine ilişkin görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 36 ila 44.; Üzülmüş ve Koca, 2017, **a.g.k.**, 408 ila 410.

⁴²⁵Zafer, 2016, **a.g.k.**, 441.; Centel, Zafer ve Çakmut, 2011, **a.g.k.**, 442.

⁴²⁶Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 20 ila 26.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 438.; İçel, 2016, **a.g.k.**, 493.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 479.

⁴²⁷Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 482.; Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 413.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 443.; İçel, 2016, **a.g.k.**, 501.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 364-365.; Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 49 ila 53.; Artuk, Gökcen, Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 588.

gerekir.⁴²⁸ Söz konusu yakınlık ve bağlantı, somut olayın özelliklerine göre belirlenecektir.

Sırf hareket suçu olan çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, suçun icra hareketlerinin teşebbüse olanak sağlayacak şekilde kısımlara ayrılması mümkün olmadığından ve muhtevasında bir cezalandırılabilme şartı barındırdığından teşebbüs hükümlerinin uygulanması mümkün olmadığı kabul edilmelidir.⁴²⁹

2.7.2. Suça İştirak

Suç tanımında bir kişi tarafından gerçekleştirileceği öngörülen bir fiilin, somut olayda birden çok kişinin katılımıyla gerçekleştirilmesi halinde “iştirak” söz konusu olur.⁴³⁰ Suça iştirak edenlerin nasıl cezalandırılacağına ilişkin çeşitli sistemler geliştirilmiştir.⁴³¹ TCK, suça katılanların, suçun oluşmasındaki paylarına göre cezalandırılmalarını öngören “ikilik sistemi” kabul etmiş ve ortakların suça katkı sağlayan fiilleri de önceden objektif olarak kanun koyucu tarafından belirlenmiştir.⁴³² TCK’de öngörülen iştirak şekilleri; faillik, azmettirme ve yardım etmedir. Bu iştirak şekilleri bakımından da kanunilik ilkesi geçerli olup bir kişinin bir suça iştirakten sorumlu tutulabilmesi için TCK’de düzenlenen iştirak şekillerinden birine uyması gerekmektedir.

İştirak hükümlerinin uygulanabilmesi için, 1) failin suçun icrasına başlamış olması, 2) failin fiilinin kasti ve hukuka aykırı olması, 3) birden çok kişinin birden çok fiilinin bulunması, 4) birden çok kişinin failin suçuna iştirak etme iradesi ile hareket etmiş olması, gerekmektedir.⁴³³ İştirak kuralları çerçevesinde, suç ortaklarının sorumluluğundan bahsedilebilmesi için suçun tamamlanmış olması zorunlu değildir.

⁴²⁸Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 417.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 444 ila 447. Elverişli hareketlerin icrasının ne zaman başlamış sayılacağına ilişkin görüşler için bkz. Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 414 ila 420.; Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 53 ila 70.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 599 ila 608.

⁴²⁹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 67.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 168.; Yapısında objektif cezalandırılabilme şartı taşıyan suç tiplerine teşebbüsün mümkün olmayacağına ilişkin bkz. Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 189.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 420.; Suçu, neticesi harekete bitişik suç olarak tanımlamakla birlikte, kural olarak teşebbüsün mümkün olmadığını savunan görüş için bkz. Özbek, 2010, **a.g.k.**, 15.

⁴³⁰Zafer, 2016, **a.g.k.**, 460.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 630.; D. Aydın (2009). *Türk ceza hukukunda suça iştirak*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 24.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 433.

⁴³¹Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın, 2009, **a.g.k.**, 64 ila 78.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 463-464.; Demirbaş, 2016, **a.g.k.**, 487 ila 489.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 634 ila 636.

⁴³²Zafer, 2016, **a.g.k.**, 464.; Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 77-78.; Demirbaş, 2016, **a.g.k.**, 488.

⁴³³Zafer, 2016, **a.g.k.**, 464.

Zira teşebbüs aşamasında kalmış bir suçun varlığı halinde, teşebbüs aşamasında kalmış bir suça iştirak nedeniyle sorumlulukları söz konusu olacaktır.⁴³⁴

Suçta iştirak eden ortaklarda, biri kendi fiillerine ilişkin, diğeri ise işlenen suça katılma yönünde olmak üzere iki iradenin bulunması gerekmektedir. Yani iştirak eden kişi, neticeli suçlarda kendi fiili ile hukuka aykırı bir neticenin gerçekleşmesine katkı sağladığını, sırf hareket suçlarında ise hukuka aykırı bir fiile katıldığını, bu fiilin suç olduğunu bilmelidir.⁴³⁵ İştirak için tüm suç ortaklarının birbirini tanınması veya suç ortakları arasında bir anlaşma bulunması zorunlu olmayıp iştirak eden kişiden, failin ve diğer ortakların haberi olmasa dahi, katılma iradesinin olması ve ortaklar tarafından yapılan hareketlerin suça katkısı bulunması yeterlidir.⁴³⁶

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, suçun faili çek karşılığını çek hesabında bulundurmakla yükümlü kişidir. Çek hesabı sahibinin birden fazla kişi olduğu ve her bir çek hesabı sahibine, münferiden bu hesap üzerinden işlem yapma yetkisi tanındığı hallerde, çek hesabı sahibi kişiler arasında birlikte suç işleme kararı varsa her bir çek sahibi, müşterek fail olarak bu suçtan sorumlu olur.⁴³⁷ Zira müşterek faillikte birlikte suç işlemek kararının yanı sıra, fiil üzerinde de ortak hakimiyet kurulması söz konusudur.⁴³⁸ Fiil üzerindeki ortak hakimiyet, ortakların suçun icrasındaki rolleri ve suçun oluşumuna katkıları dikkate alınarak belirlenir.⁴³⁹ Çek hesabının müşterek olması halinde, her bir çek hesabı sahibinin çek karşılığını bu hesapta bulundurma zorunluluğu bulunmaktadır. Aynı şekilde, tüzel kişilerin mali işlerini yürütmek konusunda yönetim organı üyeleri arasından bir seçim yapılmadığı takdirde, yönetim organını oluşturan gerçek kişilerin hepsi müşterek fail olarak, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermekten sorumlu olur.⁴⁴⁰

Çek hesabının müşterek hesap olduğu ve her bir hesap sahibine münferiden işlem yapma yetkisi tanınmadığı hallerde, çek hesabı sahibi kişiler arasında birlikte suç işleme

⁴³⁴Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 88-89.; Demirbaş, 2016, **a.g.k.**, 504-505.; Koca ve Üzülmez, 2017, **a.g.k.**, 469-470.

⁴³⁵Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 112.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 469.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 440-441.

⁴³⁶Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.** 116.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 469.

⁴³⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 68.

⁴³⁸Aksoy İpekçioğlu, 2009, **a.g.k.**, 135.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 639.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 443.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 472.; Üzülmez ve Koca, 2017, **a.g.k.**, 445.

⁴³⁹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 472.

⁴⁴⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 68.

iradesi bulunmamakla beraber çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına tüm hesap sahipleri sebep olmuşsa bu durumda iştirak hükümlerinin uygulanması mümkün olmayıp her bir hesap sahibi bağımsız birer fail olarak suçtan sorumlu olur.

Daha önce de belirttiğimiz şekilde, özgü suçların faili, sadece suç tanımında belirtilen, yani özel faillik vasfını taşıyan kişi olabilir. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu da özgü suç niteliğinde olup bu suça iştirak eden ve çek karşılığını çek hesabında bulundurma yükümlülüğü olmayan kişiler, TCK'nin 38. maddesinin 1. fıkrası gereğince “azmettiren” ve TCK'nin 39. maddesi gereğince de “yardım eden” sıfatıyla suçtan sorumlu olmalıdır.

2.7.3. İçtima

Ceza hukukunda kural olarak, “gerçek içtima” kuralı geçerli olup kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır.⁴⁴¹ Birden çok suç işlemiş olmasına rağmen faile tek ceza verilen hallerde “suçların içtimaı” söz konusudur.⁴⁴² Bu durumun TCK'de düzenlenen şekilleri; TCK'nin 42. maddesinde düzenlenen “bileşik suç”, TCK'nin 43. maddesinde düzenlenen “zincirleme suç⁴⁴³” ve TCK'nin 44. maddesinde düzenlenen “fikri içtima”dır.

TCK'nin 43. maddesinin 1. fıkrasında, bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi hali, zincirleme suç olarak nitelendirilmiştir.⁴⁴⁴ Zincirleme suç, TCK'nin 43. maddesinin 2. fıkrasına göre, aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi halinde de söz konusu olmaktadır.

⁴⁴¹Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 496.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 582.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.k.**, 688.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 399.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 492.; İşlenen suçta tek fiille birden çok hukuki yararın ya da bazı koşullarla farklı fiillerle aynı hukuki yararın ihlal edilmiş olması halinde suçların içtimasının söz konusu olacağına ilişkin bkz. Centel, Zafer ve Çakmut, **a.g.k.**, 502.

⁴⁴²Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 498.; Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 399.; T. Sancar (1995). *Müteselsil suç*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 15.

⁴⁴³“Müteselsil suç” şeklinde de ifade edildiğine ilişkin bkz. Sancar, 1995, **a.g.k.**, 19.

⁴⁴⁴TCK md. 43: “(1) Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır. (2) Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da, birinci fıkra hükmü uygulanır. (3) Kaçten öldürme, kasten yaralama, işkence, ve yağma suçlarında bu madde hükümleri uygulanmaz.”; Zincirleme suçun hukuki niteliğini açıklayan görüşler için bkz. Sancar, 1995, **a.g.k.**, 53 ila 60.; Centel, Zafer ve Çakmut, 2011, **a.g.k.**, 510-511.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 508-509.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 501-502.

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından Çek Kanunu'nda özel bir içtima hükmüne yer verilmiştir. Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesinde, “her bir çekle ilgili olarak” adli para cezasına hükmedileceği belirtilmiştir.⁴⁴⁵ Dolayısıyla bu suç bakımından, kanun koyucu gerçek içtima kurallarının uygulanacağını kabul etmiş olup TCK'nin 43. maddesinin 1. fıkrasındaki zincirleme suça ilişkin düzenlemelerin uygulanması mümkün değildir.⁴⁴⁶ Aynı neviden fikri içtima olarak da nitelendirilen ve TCK'nin 43. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen zincirleme suç halinin, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından uygulanması mümkündür.⁴⁴⁷ Zira çek düzenlenirken lehtar olarak birden fazla kişinin gösterilmesine bir engel bulunmamakta olup bu çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması halinde aynı suç, tek bir hareketle birden fazla kişiye karşı işlenmektedir.⁴⁴⁸

Bir fiil ile birden fazla suçun oluşmasına sebebiyet verilmesi halinde, TCK'nin 44. maddesi gereğince, fikri içtimanın varlığı kabul edilir.⁴⁴⁹ Fikri içtimanın varlığından bahsedebilmek için tek bir fiilin⁴⁵⁰ varlığı, birden fazla farklı suçun oluşması, suç tipinde özel olarak fikri içtima hükmüne yer verilmemiş olması gerekmektedir.⁴⁵¹

⁴⁴⁵Çek Kanunu md. 5/1: “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikayeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur.”

⁴⁴⁶Ercan, 2019, **a.g.k.**, 70.

⁴⁴⁷TCK'nin 43. maddesinin 2. fıkrasındaki, özel bir zincirleme suç halinin, aynı nev'iden fikri içtima olarak da adlandırıldığına ilişkin bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 505.; Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından TCK'nin 43. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenen zincirleme suç halinin uygulanabileceğine ilişkin bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 70.

⁴⁴⁸Ercan, 2019, **a.g.k.**, 70.

⁴⁴⁹Suç sayısını tespitinde hareketi esas alan, yani madde metnindeki fiil kavramını hareket olarak yorumlayan görüşe göre fikri içtima halinde suç tektir. Bu görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. K. İçel (1972). *Suçların içtiması*. İstanbul: Sermet Matbaası, s. 58-59. Suç sayısını tespitinde kanuni tipe başvuran ve ihlaller kadar suç oluştuğunu savunan görüşe ilişkin bkz. İçel, 1972, **a.g.k.**, 59.; Sancar, 1995, **a.g.k.**, 29-30.; Zafer, 2016, **a.g.k.**, 514.

⁴⁵⁰TCK'nin 44. maddesinin gerekçesinde, madde metnindeki “fiil” tabirinden, “hareket” in anlaşılması gerektiği ve hareketin tek olması halinde fikri içtima hükümlerinin uygulanacağını kabul edildiğine ilişkin bkz. Zafer, 2016, **a.g.k.**, 517.; Fikri içtima kurallarının uygulanabilmesi için fiilin “hukuki anlamda” tek olması gerekmektedir. Doğal anlamda birden fazla hareket, aynı hedefe yönelmişse, hareketler arasında yer ve zaman bakımından sıkı ilişki varsa, bir irade ile birbirine bağlanmışsa, hareketler dışarıdan objektif olarak bakıldığında bir bütün olarak değerlendirilebilir nitelikteyse, bu birden fazla doğal hareket, hukuki anlamda tek bir hareket olarak nitelendirilir. Bkz. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, **a.g.k.**, 717.; Zafer, 2016, **a.g.k.** 494-495.; Fiil teriminin yalnız hareketi değil, neticeyi de kapsadığı, neticenin tek olması halinde fiilin tekliğinden bahsedilebileceği, dolayısıyla fikri içtimanın kabul edilebilmesini neticenin tek olmasına bağlayan görüş için bkz. Sancar ve Köprülü, 2015, **a.g.k.**, 405.

⁴⁵¹Zafer, 2016, **a.g.k.**, 515 ila 519.; Fikri içtimanın, fiilin tek olması ve tek fiille birden fazla suç oluşması şeklinde olmak üzere iki şartı bulunduğuna ilişkin bkz. Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 522.;

Bazı yazarlar, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suç u açısından TCK'nin 44. maddesinde düzenlenen fikri içtima hükümlerinin uygulanmayacağını belirtmektedirler.⁴⁵² Bu görüşün gerekçesi olarak, bu suçla ilgili davalara bakmakla görevli mahkemenin icra mahkemesi olması, İcra İflas Kanunu'nun 346. maddesinde icra mahkemesinin görevine giren işlerin diğer mahkemelerde görülen ceza davaları ile birleştirilemeyeceğinin belirtilmiş olması ve Yargıtay⁴⁵³ tarafından farklı bir suç yönünden birleştirme yasağı bulunduğu na ilişkin karar verilmiş olması gösterilmektedir. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması ile başka bir suçun (örneğin, dolandırıcılık suçunun) daha oluşması halinde, o suç hakkında ayrı bir yargılama yapılmalı ve fail o suçtan ayrıca cezalandırılmalıdır.

⁴⁵²Ercan, 2019, **a.g.k.**, 71.; Bu suç bakımından TCK'nin 44. maddesinde düzenlenen fikri içtima hükümlerinin uygulanabileceğine ilişkin bkz. Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 182.

⁴⁵³“...sanığın eyleminin 5237 sayılı TCK.nun 290 madde ve fıkrasına uygun olduğu değerlendirilip hükmen teslim edildiği gözetilip, İcra İflas Kanunu'nun 342 ve 346 maddesi uyarınca icra mahkemesinin görevine giren davalar, diğer mahkemelerde görülen ceza davaları ile birleştirilemeyeceğinden icra ceza mahkemesine görevsizlik kararı verilmesi gerektiği nazara alınmadan yazılı şekilde hüküm kurulması...” Yargıtay 8. CD. E. 2017/4050, K. 2017/13412, T. 28.11.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 15.01.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MUHAKEME USULÜ

3.1. Takibi Şikayete Bağlı Bir Suç Olması

Şikayet, mağdur veya suçtan zarar gören kişinin, yetkili mercilere başvurarak, suç teşkil eden fiil ile ilgili olarak soruşturma ve kovuşturma yapılması yönündeki iradesini açıklamasıdır.⁴⁵⁴ Esas itibariyle bir suç ile ilgili soruşturma ve kovuşturma işlemleri yani bir suçun takibi, ilgili kişinin bu yönde bir talebine gerek bulunmaksızın, suçtan haberdar olan adli makamlar tarafından resen yapılır.⁴⁵⁵ Kanun koyucu tarafından, istisnai bazı suçların soruşturulması ve kovuşturulması, şikayet şartına bağlanmış olup bu suçlar, “takibi şikayete bağlı bir suçlar” olarak adlandırılır.⁴⁵⁶ TCK’nin 73. maddesinin 1. fıkrasında, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suç ile ilgili olarak, yetkili kişi tarafından şikayette bulunulmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamayacağı belirtilmiştir.⁴⁵⁷ Dolayısıyla kanun koyucu, bazı suçlar bakımından şikayeti muhakeme şartı olarak kabul etmiştir.⁴⁵⁸ Suçun takibinin şikayete bağlı olup olmadığı, kanun koyucu tarafından, suç tanımında belirtilir.⁴⁵⁹

Çek Kanunu’nun 5. maddesinin 1. fıkrasında, çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verenlerin “hamilin şikayeti” üzerine, cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Hamilin şikayeti, bu suç bakımından bir muhakeme koşulu olarak kabul edilmiştir.⁴⁶⁰

⁴⁵⁴Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 675-676.; Şikayet, suçtan zarar gören kişinin failin cezalandırılması isteğini içeren beyanıdır. Bkz. N. Centel ve H. Zafer (2015). *Ceza Muhakemesi hukuku*. (12. baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s. 86.

⁴⁵⁵Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 86.

⁴⁵⁶Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 675.

⁴⁵⁷TCK md 73/1: “Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikayette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz.”

⁴⁵⁸V. Ö. Özbek vd. (2015). *Ceza muhakemesi hukuku*. (7. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 132.; Şikayetin hem bir muhakeme şartı hem de suçun öğrenilme şekli olduğuna ilişkin bkz. Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 86.

⁴⁵⁹Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 86.

⁴⁶⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 73.; Özbek, 2010, **a.g.k.**, 19.; Burada izlenen suç politikasının, insanların çek keşide etmekten çekinmemesi ve ödeme yapılması halinde de kovuşturmadan vazgeçilebilmesinin sağlanması, böylece çekin ödenmesinin sağlanması olduğuna ilişkin bkz. Selçuk, 1993, **a.g.k.**, 144.

3.2. Şikayet Hakkı Bulunanlar

Kanun koyucu tarafından şikayet hakkı bulunanları gösterir ayrı bir düzenleme yapılmamış; TCK'nin 73. maddesinin farklı fıkralarında şikayet hakkı bulunanlar “yetkili kimse ve suçtan zarar gören kişi” olarak ifade edilmiştir.

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu ile ilgili olarak şikayet hakkının hamile ait olduğu belirtilmiştir. Şikayet hakkı bulunan hamilin, meşru ve yetkili hamil olması gerekmektedir.⁴⁶¹ Daha önce belirtildiği üzere, çek, kanunen emre yazılı bir senet olup ciro ve teslim ile devredilebilir. Bu halde meşru ve yetkili hamil, düzgün ve birbirini takip eden ciro zincirinden anlaşılabilir. Çekin hamiline yazılı olarak düzenlenmesi halinde ise, meşru ve yetkili hamil, çeki elinde bulunduran kişi; nama yazılı çeklerde ise meşru hamil, devir koşullarına uygun şekilde çeki devralan kişidir. Kanun koyucu tarafından şikayet hakkı sadece hamile tanınmış olup çekin nev'inin şikayet hakkı açısından etkisi bulunmamaktadır.⁴⁶²

Kanunda şikayet hakkına sahip olduğu belirtilen hamilden ne anlaşılması gerektiği konusunda bölge adliye mahkemeleri tarafından verilmiş farklı kararlar mevcuttur. Bunların bir kısmı şikayet hakkının sadece ibraz eden hamile ait olduğunu; bir kısmı ise hamil kavramını geniş yorumlayarak ibraz eden hamil dışında da bazı kimselerin şikayet hakkını haiz bulunduğunu kabul etmektedir.

5941 sayılı kanunda 6728 sayılı kanun ile değişiklik yapılmadan önce, Yargıtay 14. Ceza Dairesi, çekte ciranta olarak cirosu bulunan kişinin yetkili hamil sıfatıyla şikayet hakkının olduğunu kabul etmiştir.⁴⁶³ Değişiklikten sonra, bazı Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından Yargıtay uygulaması ile aynı doğrultuda kararlar verilmiştir: Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 11. Ceza Dairesi, şikayet hakkının, çekin karşılığını tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile ‘karşılıksızdır’ işlemi

⁴⁶¹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 73.; Keskin, 2011, **a.g.k.**, 109.

⁴⁶²Ercan, 2019, **a.g.k.**, 76.

⁴⁶³“...müştekinin suça konu çeki bankaya ibraz ederek karşılıksızdır işlemi yaptıran çek hamili sıfatını taşımadığından bahisle kabahatli hakkında idari yaptırım kararı verilmesine yer olmadığına karar verilmiş ise de, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 790. maddesine göre, cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılacağı, dolayısıyla çekte ciranta olarak cirosu bulunan müştekinin yetkili hamil sıfatıyla şikayet hakkının bulunduğu...” Yargıtay 14. CD. E. 2013/9658, K. 2014/1495, T. 06.04.2016 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, Erişim Tarihi: 21.01.2018).

yapıldıktan sonra kendisine çek iade edilen cirantaya ait olduğuna karar vermiştir.⁴⁶⁴ Samsun Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi, TTK'nin 790 ve 649. maddeleri de göz önünde bulundurularak şikayet hakkının sadece çeki bankaya ibraz eden hamile ait olmadığı, çekin ibrazından önce ciro silsilesi içinde yer almak ve çeki elinde bulundurmak kaydıyla cirantaların da şikayet hakkının bulunduğunu kabul etmiştir.⁴⁶⁵

Buna karşılık bazı bölge adliye mahkemeleri ise şikayet hakkının sadece ibraz eden hamile ait olduğuna ilişkin kararlar vermiştir: Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi 13. Ceza Dairesi, şikayet hakkının, suçun işlendiği anda mağdur durumunda olan, çeki ödenmek üzere bankaya ibraz eden hamile ait olduğunu kabul etmiştir.⁴⁶⁶ İzmir Bölge Adliye Mahkemesi 11. Ceza Dairesi, şikayet hakkının çeki ibraz eden ve çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yaptıran hamile ait olduğunu kabul etmiştir.⁴⁶⁷

Bölge adliye mahkemeleri arasındaki karar uyuşmazlığının giderilmesi için yapılan başvuru neticesinde Yargıtay 19. Ceza Dairesi, şikayet hakkının, çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda karşılıksızdır işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olduğunu kabul etmiştir.⁴⁶⁸ Kararın gerekçesinde, suçun düzenlenme amacının çek bedelinin ödenmesini sağlamak olduğu, dolayısıyla çek bedelini bankadan tahsil edemeyen hamilin kendisinden önceki cirantalardan bu bedeli

⁴⁶⁴...karşılıksız çekte şikayet hakkı; çekin karşılığını tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile, "karşılıksızdır" işlemi yapıldıktan sonra kendisine çek iade edilen cirantaya aittir. Ancak, ciro zincirinde yer almayan kişinin ibrazında bu ibraz, geçerli ve meşru sayılamayacaktır." Gaziantep BAM 11. CD. E. 2017/1193, K. 2017/1226, T. 07.07.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 21.01.2019).

⁴⁶⁵...Türk Ticaret Kanununun 790. ve 649. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, şikayet hakkının sadece çeki bankaya ibraz eden hamile ait olmadığı, çekin ibrazından önce ciro silsilesi içinde yer almak ve çeki elinde bulundurmak kaydıyla cirantaların da şikayet hakkı bulunduğunu kabul edilerek..." Samsun BAM 5. CD. E. 2017/1670, K. 2017/1569, T. 28.09.2019. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 101-102.

⁴⁶⁶...suç tarihinde 5941 sayılı Kanun'un 5. maddesinde düzenlenen 'çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu' ndan dolayı şikayet hakkı, sadece suçun işlendiği anda mağdur konumundaki 'çeki ödeme için bankaya ibraz eden hamile aittir. Çeki ibraz eden dışındaki lehdar ya da cirantaların suçun işlendiği anda mağdur durumunda olmamaları nedeniyle şikayet hakları yoktur." Gaziantep BAM 13. CD. E. 2017/2423, K. 2018/124, T. 15.01.2018. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 91-92.

⁴⁶⁷...Şikayet hakkının ibraz eden ve karşılıksızdır işlemi yaptıran hamile ait olmasının nedeni ise bu kişinin suçun mağduru konumunda bulunması ve ceza hukukuna göre kişiye sıkı sıkıya bağlı ola şikayet hakkının devir ya da temlik edilemeyeceği kuralıdır." İzmir BAM 11. CD. E. 2017/1989, K. 2017/1347, T. 13.07.2017. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 99-100.

⁴⁶⁸...Karşılıksız çek düzenleme suçunda şikayet hakkının; çeki tahsil amacıyla bankaya ibraz eden hamil ile "karşılıksızdır" işlemi yapıldıktan sonra çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda "karşılıksızdır" işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiye ait olacağı yönünde karar verilmiştir." Yargıtay 19. CD. E. 2018/3072, K. 2018/5874, T. 10.05.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 25.01.2019).

tahsil etmesi halinde şikayet açısından hukuki yararının kalmadığı, böylece işlenmiş bir suçun soruşturulması ve kovuşturulmasına yönelik şikayet hakkının, bu suç yönünden mağduriyeti ve şikayet yönünden hukuki yararı kalmayan bir kişiye ait olmasının suçun düzenleme amacına uygun düşmediği, belirtilmiştir. Öğretide bazı yazarlar da, şikayet hakkının yalnızca çeki bankaya ibraz eden hamile değil; karşılıksızdır işlemi yapılmadan önce ciro silsilesi içerisinde ciranta olarak yer alan ve karşılıksızdır işlemi yapılmasından sonra çeki elinde bulunduran cirantaya da ait olduğunu kabul etmektedirler.⁴⁶⁹

Şikayet, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olup kural olarak mirasçılara sirayeti mümkün değildir.⁴⁷⁰ Şikayet hakkı olan kişinin, TCK'nin 73. maddesinde “yetkili kimse ve suçtan zarar gören kişi” olarak ifade edildiği daha önce belirtilmişti. Şikayet hakkının suçtan zarar gören kişiye ait olduğu kabul edilmektedir.⁴⁷¹ Suçtan zarar gören kavramı, çoğunlukla mağdur kavramı ile örtüşmekle birlikte aslında mağdurdan daha geniş kapsamlı olup bu doğrultuda belirli bir suçtan mağdurdan başka kişilerin de hukuken korunan varlıkları, menfaatleri zarara uğramış ve bu zararın tazminini isteme hakları doğmuş olabilir. Dolayısıyla suçtan zarar göreni, suçun mağduru ve bunun yanında suçun işlenmesiyle hukuken korunan bir menfaati zarara uğrayan veya tehlikede bırakılan kişi olarak kabul etmek gerekmektedir birlikte asıl önemli olan şikayet hakkı bakımından suçtan zarar görenin nasıl anlaşılması gerektiğidir.⁴⁷² Şikayet kurumunun suçların takibinin resen başlatılması kuralının bir istisnasını teşkil etmesi ve mağduru koruma amacı taşıması göz önünde bulundurulduğunda, şikayet hakkı kapsamında suçtan zarar gören kavramının dar yorumlanarak suçtan doğrudan zarar görenin yani

⁴⁶⁹Keskin, 2011, **a.g.k.**, 110-111.; Hamil kavramının dar olarak yorumlanmasının doğru olmadığı, hamilin müracaat hakkını sadece keşideciye değil kendinden önceki cirantalara karşı da kullanabileceği göz önünde bulundurulduğunda cirantanın bundan zarar görebileceği, dolayısıyla yakınma ve davaya katılma hakkının bulunduğu, burada yakınma hakkının bir başkasına aktarılması değil bizzat zarar gören kişi tarafından kullanılmasının söz konusu olduğuna ilişkin bkz. Selçuk, 1993, **a.g.k.**, 146.; Cirantaların şikayet hakkı bulunduğu ilişkin görüşe karşı çıkan ve hamil kavramının dar yorumlanması gerektiğini, bunun “kanunilik ilkesi” nin bir gereği olduğunu kabul eden görüş için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 79.; Özgenç, belirtilen özelliklere sahip olması halinde dahi cirantanın şikayet hakkı olmadığını savunmaktadır. Bkz. Özgenç, 2010, **a.g.k.**, 99-100.; Sonrasında görüş değiştirmiş ve cirantanın da şikayet hakkı olduğunu kabul etmiştir. Bkz. İ. Özgenç (2018). *Çek kanunu*. (7. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 101.

⁴⁷⁰Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 89.; Özbek vd., 2015, **a.g.k.**, 134.

⁴⁷¹D. Güngör (2009). *5237 ve 5271 sayılı kanunlar ışığında şikayet hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 43.; Özbek vd., 2015, **a.g.k.**, 134.; Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 87.

⁴⁷²Güngör, 2009, **a.g.k.**, 44.

mağdurun şikayet hakkına sahip olduğunun kabulü gerekmektedir.⁴⁷³ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunda, çekin karşılığının muhatap bankada bulundurulmaması halinde, hamilden önceki cirantaların da çek bedelinden sorumlulukları doğmakta, dolayısıyla karşılıksızdır işlemi yapılmış çek bedelini hamile ödeyen ciranta da bu suçun mağduru olmaktadır. Bununla birlikte, TTK'nin 790. maddesinde, yetkili hamil, hak sahipliği son ciro beyaz ciro olsa bile, müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşılın ve cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi olarak tanımlanmıştır.⁴⁷⁴ Daha önce belirttiğimiz üzere bu suç ile korunan hukuki değer, çekte duyulan kamusal güvendir. Tüm açıklamalar birlikte değerlendirildiğinde, Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasındaki şikayet hakkına sahip hamil tabirinin, çeki tahsil için bankaya ibraz eden hamil ve karşılıksızdır işlemi yapıldıktan sonra hamilin müracaat hakkını kullanmak suretiyle çek bedelini tahsil ettiği, dolayısıyla çeki elinde bulunduran ve aynı zamanda karşılıksızdır işlemi yapılmadan önceki dönemde geçerli ve meşru ciranta olan kişiyi kapsadığını kabul etmek gerekir.⁴⁷⁵

3.3. Şikayet Süresi

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının 7. cümlesinde, bu suçtan dolayı açılan davaların icra mahkemelerinde görüleceği ve yargılamanın İİK'nin 347, 349, 350, 351, 352 ve 353. maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla kanun koyucu, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından özel bir şikayet süresi öngörmemiş olmakla birlikte madde metnindeki yollama gereğince İİK'nin 347. maddesine göre

⁴⁷³Güngör, 2009, **a.g.k.**, 45.; Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 87.; Özbek vd., 2015, **a.g.k.**

⁴⁷⁴TTK md. 790: "Cirosu kabil bir çeki elinde bulunduran kişi, son ciro beyaz ciro olsa bile, kendi hakkı müteselsil ve birbirine bağlı cirolardan anlaşıldığı takdirde yetkili hamil sayılır. Çizilmiş cirolar yazılmamış hükmündedir. Bir beyaz ciroyu diğer bir ciro izlerse, bu son ciroyu imzalayan kişi çeki beyaz ciro ile iktisap etmiş sayılır."

⁴⁷⁵Hamil kavramının dar yorumlanması gerektiğine, cirantaya şikayet hakkı tanınmasının ceza normunun kıyasa yol açacak şekilde geniş bir biçimde yorumlanması sonucunu doğuracağı, bu nedenle şikayet hakkının sadece hamile tanındığının kabul edilmesi gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 79.; E. Şen (2017). *Karşılıksız çek suçunda şikayet hakkı, mercii, yeri ve süresi*. <https://www.hukukihaber.net/karsiliksiz-cek-sucunda-sikayet-hakki-mercii-yeri-ve-suresi/makale,5474.html> (Erişim Tarihi: 14.01.2019).

şikayet süresi, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıldır.⁴⁷⁶

Çekin hamil tarafından bankaya ibraz edilerek, karşılıksızdır işlemine tabi tutulduğu tarih, öğrenme yani şikayet süresinin başladığı tarihtir.⁴⁷⁷ Şikayetçinin, çeki bankaya ibraz edenin son hamil olmaması halinde, şikayet süresinin başlangıcının ne olacağı konusunun açıklığa kavuşturulması gerekecektir. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 15. Ceza Dairesi, şikayetçinin çeki bankaya ibraz eden hamil olmaması halinde, üç aylık şikayet süresinin, çekin şikayetçiye döndüğü tarihten itibaren işlemeye başlayacağı; bu tarihin tespit edilememesi halinde şikayet süresi olarak bir yıllık sürenin esas alınacağını belirtmiştir.⁴⁷⁸ Aynı şekilde Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 9. Ceza Dairesi, şikayetçinin çeki bankaya ibraz eden kişi olmadığı ve çekin bankaya ibrazından önce çek üzerinde cirosunun bulunduğu, dolayısıyla bu kişinin çekin karşılıksız olduğunu ibraz tarihinde öğrenmiş olamayacağı, öğrenme tarihinin tespit edilememesi nedeniyle bir yıllık azami sürenin, şikayet süresi olarak dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁷⁹ Cirantaların şikayet hakkı bulunduğu ilişkin kabulden ve İİK 'nin 347. maddesindeki şikayet süresinin fiilin öğrenildiği tarihten işlemeye başlayacağına ilişkin düzenlemeden hareketle, cirantaların şikayetçi oldukları hallerde, bir yıllık sürenin şikayet süresi olarak esas alınması gerekmektedir meğerki cirantanın çekin karşılıksız kaldığını daha önceki bir tarihte öğrendiği ispat edilmesin.⁴⁸⁰

⁴⁷⁶İİK md. 347:” Bu Bapta yer alan fiillerden dolayı şikâyet hakkı, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her halde fiilin işlendiği tarihten itibaren bir yıl geçmekle düşer.”

⁴⁷⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 122.; Soyer Güleç, 2011, **a.g.k.**, 189.

⁴⁷⁸“...Suça konu çekin şikayetçi tarafından bankaya ibraz edilerek "karşılıksızdır" işlemine tabi tutulması halinde, şikayetçi yönünden fiili öğrenme tarihi çekin ibraz edildiği tarih olacaktır. Buna karşılık çekin şikayetçi tarafından bankaya ibraz edilmemesi halinde ise fiili öğrenme tarihi çekin kendisine döndüğü tarih olacaktır. Bu tarihin belirlenememesi durumunda ise şikayet süresi olarak 1 yıllık süre esas alınacaktır.” İstanbul BAM 15. CD. E. 2017/3595, K. 2017/2985, T. 04.12.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 21.02.2019).

⁴⁷⁹“...Müştekinin çekin bankaya ibrazından önce çek üzerinde cirosunun bulunduğu ve çeki bankaya ibraz edenin müşteki olmadığı anlaşıldığından, çekin karşılıksız olduğunu ibraz tarihinde öğrenmiş sayılamayacağı, öğrenme tarihi ispatlanamadığı takdirde şikayetin azami bir yıllık süre içinde yapılmış olması nazara alınarak davanın esası hakkında karar verilmesi gerektiği halde, düşme kararı verilmesi nedeni ile davanın esası yönünden hükmün gerekçesiz olması...”Ankara BAM 9. CD. E. 2017/4464, K. 2017/3785, T. 24.10.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 21.02.2019).

⁴⁸⁰Karşı görüş için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 123.

3.4. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının 7. cümlesinde, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçundan dolayı açılacak davaların icra mahkemesinde görüleceği, belirtilmiştir. Yargıtay, karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçuyla ilgili olarak şikayetlerin doğrudan icra mahkemelerine yapılması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁸¹ Doktrinde bir görüş, karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerle ilgili olarak, şikayetin cumhuriyet savcılığına yapılması durumunda, cumhuriyet savcılığınca "kovuşturmaya yer olmadığına dair karar" verilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁴⁸² Bölge adliye mahkemeleri tarafından da şikayetlerin cumhuriyet savcılığına yapılması halinde, bu suçun kamu adına takibi gereken bir suç olmadığı gerekçesiyle yer olmadığına dair karar verilmesi gerektiği yönünde karar verilmiştir.⁴⁸³ Bu durumda savcılık tarafından, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesi yerine, şikayet dilekçesinin görevsizlik kararıyla icra mahkemesine gönderilmesinin, müştekinin menfaatine daha uygun olduğu düşünülebilir. Zira CMK'nin 264. maddesinde, kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılmanın, başvuranın haklarını ortadan kaldırmayacağı; bu halde başvurunun yapıldığı merciin başvuruyu derhal görevli ve yetkili merciye göndereceği düzenlenmiştir.⁴⁸⁴ Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar da bu doğrultudadır.⁴⁸⁵

⁴⁸¹ "...5941 sayılı Kanun'un 5. maddesinde düzenlenen karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek suçundan dolayı şikayetlerin doğrudan İcra mahkemelerine yapılması gerektiği cihetle, itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediği gerekçesiyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca anılan kararın kanun yararına bozulması isteminde bulunulmakla gereği görüşülüp düşünüldü; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kanun yararına bozma istemine dayanan ihbarname içeriği yerinde görüldüğünden kanun yararına bozma isteminin kabulü ile..." Yargıtay 19. CD. E. 2018/1679, K. 2018/1933, T. 26.02.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 02.02.2019).

⁴⁸² Ercan, 2019, **a.g.k.**, 105.

⁴⁸³ "...Aydın Cumhuriyet Başsavcılığınca bu aşamada yapılması gereken iş, suçun kamu adına takibi gereken suçlardan olmadığı, şahsi dava dilekçesi ile takibi gereken bir suç olduğu gerekçesiyle CMK'nin 172/1. Maddesi gereğince takipsizlik kararı vermekten ibarettir." İzmir BAM 11. CD. E. 2017/1869, K. 2017/1272, T. 06.07.2017. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 107-108.

⁴⁸⁴ CMK md. 264: "(1) Kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılma, başvuranın haklarını ortadan kaldırmaz. (2) Bu hâlde başvurunun yapıldığı merci, başvuruyu derhâl görevli ve yetkili olan mercie gönderir."

⁴⁸⁵ "...Öte yandan, 4/12/2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Kanun yolunun belirlenmesinde yanılma" kenar başlıklı 264. maddesinin (1) numaralı fıkrasında, kabul edilebilir bir başvuruda kanun yolunun veya merciin belirlenmesinde yanılmanın, başvuranın haklarını ortadan

CMK'nin 12. maddesinin 1. fıkrasına göre, kural olarak yetkili mahkeme, suçun işlendiği yer mahkemesidir.⁴⁸⁶ Bu genel düzenleme doğrultusunda, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından yetkili mahkeme, çekin ödenmek üzere muhatap bankaya ibraz edildiği yer yani ödeme yeridir. Ancak Çek Kanunu'nda, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu açısından yetkili mahkeme ile ilgili özel düzenleme getirilmiştir. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması suçunda, çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği yer mahkemesi, çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer mahkemesi, hesap sahibinin yerleşim yeri mahkemesi, şikayetçinin yerleşim yeri mahkemesi, yetkili mahkemelerdir.⁴⁸⁷

3.5. Yargılama Süreci ile İlgili Özellik Arz Eden Hususlar

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçuna ilişkin yargılamanın, İİK'nin 347, 349, 350, 351 ve 352. maddelerinde düzenlenen usule göre yapılacağı belirtilmiştir. İİK'nin 349. maddesinin 1. fıkrasına göre şikayet, yazılı beyan veya şifahi olarak, doğrudan icra mahkemesine yapılır.⁴⁸⁸

Dava açan belge olması nedeniyle şikayet dilekçesinin, failin (faillerin) kimlik bilgilerini ve şikayet konusu olaya ilişkin bilgileri taşıması gerekmektedir birlikte CMK'nin 170. maddesinde, iddianame için öngörülen bütün şekil şartlarını taşıması zorunlu değildir.⁴⁸⁹ Zira mahkemeye verilen dilekçede şüpheli olarak gösterilmeyen kişilerin icra mahkemesi tarafından resen araştırılması ya da şikayetçi tarafından

kaldırmayacağı, böyle durumlarda başvurunun yapıldığı mercin, başvuruyu derhâl görevli ve yetkili olan mercie göndereceği hüküm altına alınmıştır. Bir an için başvurunun başvurusunu yönelteceği başvuru mercii konusunda hataya düştüğü kabul edilse bile, bu kuralın kıyasen uygulanmasıyla başvurunun, herhangi bir usuli hak kaybına uğramaması gerekir." Anayasa Mahkemesi, S. 2013/1718, T. 02.10.2013 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 04.02.2019).

⁴⁸⁶CMK md. 12/1: "Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir."

⁴⁸⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 119.; Keskin, 2011, **a.g.k.**, 113.

⁴⁸⁸İİK md. 349/1: "Şikayet dilekçe ile veya şifahi beyanla yapılır. Dilekçeyi veya dava beyanını alan icra mahkemesi duruşma için hemen bir gün tayin edip şikayetçinin imzasını alır ve maznuna celpname gönderir. Şahit gösterilmişse o da celbolunur."

⁴⁸⁹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 134.; "... Dava açan belge olması nedeniyle müşteki tarafından icra ceza mahkemesine verilecek olan şikâyet dilekçesinin, şüpheli veya şüphelilerin isimleri ve şikâyet konusu olaya ilişkin bilgileri taşıması zorunlu olmakla birlikte, bu dava dilekçesinin 5271 sayılı CYY'nın 170. maddesinde belirtilen iddianamenin bütün şekil koşullarını içermesi zorunluluğu bulunmamaktadır." Yargıtay CGK E. 2010/16-114, K. 2010/154, T. 22.06.2010 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 03.09.2018).

sonradan mahkemeye bildirilmesi, İİK'nin 351. maddesinin 1. fıkrasındaki düzenleme nedeniyle mümkün değildir.⁴⁹⁰ Ancak, şikayet dilekçesi ve ekinde belgelerden, şirket yetkilisi gerçek kişi (kişilerin) kimler oldukları anlaşılıyorsa bu kişiler hakkında yargılama yapılması mümkündür.⁴⁹¹ Yargıtay, şikayet dilekçesinde şüphelinin kimlik bilgilerinin yer almaması ve şüphelinin kimlik bilgilerinin tespitine yarar nitelikte herhangi bir bilgi ve/veya belge de sunulmadığı takdirde, mahkemece “davanın reddine” karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁹² CMK'nin 223. maddesinin 7. fıkrasına göre, davanın reddi kararı ancak aynı eylem nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa verilebilmekte olduğundan, şüphelinin kimliğinin tespit edilemediği hallerde mahkemece verilecek karar, “şikayet dilekçesinin reddi” olmalıdır.⁴⁹³

Yargılamanın duruşmalı olarak yapılması, müşteki ile sanığın duruşmaya davet edilmesi zorunludur. İİK'nin 349. maddesinin 1. fıkrasına göre, şikayeti alan icra mahkemesi, hemen bir duruşma günü tayin edip sanığa celpname göndermelidir. Aynı maddenin 5. fıkrasında, sanığın, mahkeme huzuruna bizzat gelmemesi halinde kolluk marifetiyle zorla getirileceği, bu şekilde de mahkeme huzurunda bulunması sağlanamazsa gıyabında duruşma yapılacağı belirtilmiştir. Aynı kanunun 350. maddesinin 1. fıkrasına göre, icra mahkemesi, tarafları ve şahit gösterilmiş ise onları dinlemelidir.⁴⁹⁴ Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 5. Ceza Dairesi, duruşmada hazır bulunması kanunen zorunlu tutulan kişilerin katılımı sağlanmaksızın karar verilmiş

⁴⁹⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 134-135.; “...İİK'nun 349. maddesinde, şikayetin dilekçe veya şifahi beyanla yapılacağı, İİK'nun 351. maddesinde, şikayetçinin dilekçe ve beyanda gösterdiği delillerle bağlı olduğu açıklanmıştır. Bu düzenleme nedeniyle, icra ceza mahkemesine hitaben yazılan şikayet dilekçesinde şüpheli olarak gösterilmeyen kişilerin icra ceza mahkemesince araştırılmasına ve cezalandırılmasına yasal olanak bulunmamaktadır. İİK'nun 351. maddesindeki açık düzenleme nedeniyle yargılamanın ilerleyen safhasında da şikayet dilekçesinde şüpheli olarak gösterilmeyen bir kişinin sonradan şüpheli olarak bildirilmesi de mümkün değildir.” İzmir BAM 11. CD. E. 2017/2316, K. 2017/1435, T. 11.09.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 03.09.2018).

⁴⁹¹ “...şikayet dilekçesi eklerinden sanığın kimliği hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde anlaşıldığından, dilekçede sanığın isminin bulunmadığını söylemek mümkün değildir. Dilekçede sanığın isminin yazılmaması bir eksiklik ise de, yukarıda açıklanan şekilde dilekçenin içeriği, dilekçe ekindeki belgeler ve tensip kararı ile bu eksiklik giderilmiştir.” Yargıtay CGK. E. 2014/11-301, K. 2014/551, T. 09.12.2014 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 03.09.2018).

⁴⁹² “...Şikayet dilekçesi ve eklerinden, borçlu şirket yetkilisinin kimliği tespit edilebiliyorsa İİK'nın 345. maddesi uyarınca davanın reddine karar verilemeyeceğinden tebliğnamedeki bu hususa ilişkin bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir.” Yargıtay 19. CD. E. 2015/3831, K. 2015/1787, T. 21.05.2015. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 135.

⁴⁹³Ercan, 2019, **a.g.k.**, 135-136.; CMK md 223/7: “Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir.”

⁴⁹⁴İİK md. 350/1: “İcra mahkemesi iki tarafı ve delillerini dinler ve gerek tarafların gerek şahitlerin ifadelerini duruşma tutanağına geçirir.”

olmasının hukuka aykırı olduğu yönünde karar vermiştir.⁴⁹⁵ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 9. Ceza Dairesi'ne göre, duruşma davetiyesinin sanığa hiç tebliğ edilmediği ve yapılan tebliğin usulsüz olduğu durumda, sanığın yokluğunda mahkumiyet hükmü kurulamaz.⁴⁹⁶ Sanığın kendini müdafii ile temsil ettirdiği durumda dahi, sanığın duruşmadan haberdar edilme ve duruşmada hazır olma olanağı elinden alınmaz. Bölge adliye mahkemeleri tarafından verilen kararlarda, genel olarak sanığa İİK'nin 349. maddesinin 5. fıkrası ve CMK'nin 195. maddesi gereğince, gelmese de yokluğunda duruşmanın yapılacağına ilişkin meşruhatlı davetiyenin usulüne uygun tebliğ edilmesi halinde, yargılamanın sanığın yokluğunda bitirilebileceği kabul edilmektedir.⁴⁹⁷ Yargıtay ise, sanığa CMK'nin 195. maddesi gereğince, yokluğunda duruşmanın yapılacağına ilişkin meşruhatlı davetiye gönderilmesinin yeterli olmadığını, sanığın savunması alınmadan karar verilemeyeceğini belirtmektedir.⁴⁹⁸ Anayasa Mahkemesi de, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu nedeniyle açılan davalarda, sanığın usulüne uygun davetiye tebliğine rağmen duruşmaya katılmamasının, duruşmada hazır bulunma hakkında vazgeçtiği anlamına geldiğini, bildirimlere karşın icra mahkemesinin huzuruna gelmemesi, müdafii göndermemesi ve kolluk marifetiyle de getirilememesi durumunda yokluğunda yargılama yapılmasının adil yargılanma ilkesine aykırılık oluşturmadığını belirtmiştir.⁴⁹⁹ Ancak, CMK'nin 193. maddesinin 1.

⁴⁹⁵“...şikayet dilekçesini alan mahkemece sanığın savunması alınmaksızın karar verildiği, 2004 sayılı İİK'nin 349 ve 350. Maddelerinde düzenlenen yargılama/duruşma usulü yerine getirilmesi adına Tebligat Kanunu 10, 21 ve 35. Maddelerindeki hükümler gözetilmeksizin sanığa ulaşılmadan karar verildiği, bu durumda ilk derece mahkemesince duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken kişilerin katılımı sağlanmaksızın ve ayrıca yargılamada suça konu çek hesabın dair tüm bilgi ve belgelerin dosyaya getirilip incelenmeksizin karar verilmesi hukuka aykırı, istinaf nedenleri bu itibarla yerinde görüldüğünden...” Bursa BAM 5. CD. E. 2018/443, K. 2018/1161, T. 06.06.2018 (Karar yayınlanmamıştır.).

⁴⁹⁶Ercan, 2019, **a.g.k.**, 144.

⁴⁹⁷“...İİK'nun 349/5. ve CMK 195. maddesi uyarınca sanığa duruşma gün ve saati ile gelmediğinde yargılamanın yokluğunda bitirilebileceğine ilişkin meşruhat usulüne uygun şekilde tebliğ edilmeden, sanığın yokluğunda yargılama yapılarak hüküm kurulması CMK 289/1-e maddesi uyarınca bozma nedeni olarak kabul edilmiştir.” İzmir BAM 16. CD. E. 2018/466, K. 2018/415, T. 12.11.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 12.03.2019).

⁴⁹⁸“...5941 sayılı Çek Kanununda yer verilmemiş olması karşısında, 5271 sayılı CMK'nın 195 inci maddesi uyarınca, sanığa gelmese dahi yokluğunda duruşma yapılabileceğine dair açıklamalı davetiye gönderilmesinin yeterli olmayacağı, savunması alınmadan karar verilemeyeceği gözetilmeden, savunma hakkı kısıtlanmak suretiyle yazılı şekilde karar verilmesinde isabet bulunmadığı...” Yargıtay 14. CD. E. 2012/1944, K. 2012/3518, T. 27.03.2012 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 12.09.2018).

⁴⁹⁹“...Başvuru kararında, itiraz konusu kuralın atıfta bulunduğu 349. maddenin beşinci fıkrasına göre, mezkûr suçtan dolayı açılan davalarda sanığın duruşmaya gelmediği veya müdafii göndermediği takdirde yokluğunda yargılama yapılmasının sanığın etkili bir şekilde savunma yapmasını engellediği ileri sürülmekte ise de sanığın gıyabında yargılanmasını öngören kuralın iptali talebiyle daha önce Anayasa

fıkrasına göre, sanığın hazır bulunması bir yargılama şartı olup CMK'nin 195. maddesine göre, sanığın yokluğunda duruşma yapılabilmesi için ya sadece adli para cezasını gerektiren bir suç olmalı ya da sadece müsadereyi gerektiren bir suç olmalıdır. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu için adli para cezası ile bir güvenlik tedbiri olan çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının birlikte uygulanması öngörülmüş olup CMK'nin 195. maddesindeki koşulların oluşmadığı ve dolayısıyla sanığa yokluğunda duruşma yapılacağına ilişkin meşruhatlı davetiye gönderilse dahi, sanığın savunması alınmadan hüküm verilemeyeceği kabul edilmelidir.⁵⁰⁰

İİK'nin 349. maddesinin 2. fıkrasında, müşteki veya vekilinin duruşmada hazır bulunmasının zorunlu olduğu; 349. maddesinin 6. fıkrasında ise müştekinin duruşmada hazır bulunmaması veya vekilini göndermemesi halinde şikayet hakkının düşeceği belirtilmiştir.⁵⁰¹ Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 9. Ceza Dairesi icra ceza mahkemelerinde yargılamaların duruşmalı olarak yapılmasının ve duruşmanın devamı ile şikayet hakkının sürdürülebilmesi bakımından müşteki veya vekilinin duruşmaya katılımının zorunlu olduğu; CMK'nin 289/1-e maddesine göre de, duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken kişilerin yokluğunda duruşma yapılmasının hukuka kesin aykırılık hali olarak düzenlendiği yönünde karar vermiştir.⁵⁰²

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun yargılama usulü hakkında her ne kadar İİK'ye açıkça atıf yapılmışsa da, ortada bir ceza

Mahkemesine başvuruda bulunmuş ve başvuru Mahkemenin 28.2.2008 tarihli ve E.2006/71, K.2008/69 sayılı kararıyla reddedilmiştir. Kararda, sanığın usulüne uygun olarak yapılan bildirimlere karşın mahkemeye gelmemesi veya avukat göndermemesi, duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçtiği anlamına geldiğinden, bildirimlere karşın icra mahkemesinin huzuruna gelmemesi, müdafî göndermemesi ve zabıta aracılığı ile de getirilememesi durumunda yokluğunda yargılama yapılmasında adil yargılanma hakkına aykırı bir husus bulunmadığı ifade edilmiştir." Anayasa Mahkemesi E. 2016/191, K. 2017/131, T. 26.07.2017 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, Erişim Tarihi: 11.03.2019).

⁵⁰⁰Özbek, 2010, **a.g.k.**, 20.

⁵⁰¹İİK md. 349/2: "İki taraf tayin olunan gün ve saatte mahkemesinin huzuruna gelmeye veya vekil göndermeye mecburdurlar."; İİK md. 349/6: "Şikayetçi muayyen zamanda gelmez ve vekil de göndermezse şikayet hakkı düşer."

⁵⁰²...CMK'nun 289/1-e maddesine göre de, duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken kişilerin yokluğunda duruşma yapılmasının hukuka kesin aykırılık hali olarak düzenlendiği cihetle, ilk derece Mahkemesince duruşma yapılmasına ilişkin yasal zorunluluğa rağmen duruşma açılmaksızın dosya üzerinden karar verilmesi suretiyle, duruşma zorunluluğuna ilişkin emredici Kanun hükmüne aykırı davranılması yanında, duruşma yapılmamasından mütevellit olarak, duruşmada kanunen mutlaka hazır bulunması gereken müştekinin veya vekilinin duruşmaya katılımını zorunlu kılan yasa hükmüne de aykırı olarak dosya üzerinden karar verilmesinden dolayı hükümün bozulmasına karar verilmiştir." Ankara BAM 9. CD. E. 2017/3380, K. 2018/81, T. 16.01.2018 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, Erişim Tarihi: 12.03.2019).

yargılamasının bulunduğu kabulü ile hareket edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda hakim, somut gerçeğin her türlü şüpheden uzak bir şekilde kesin olarak ortaya çıkarılması için olayı aydınlatmaya yarayacak nitelikteki tüm yasal kanıtları araştırmalı ve tartışmalıdır. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu, İİK’de kendine özgü bir yargılama usulü öngörülmüş olmasının bu yasada öngörülen suçlara ilişkin yapılan yargılama işlemlerinin birer ceza yargılaması faaliyeti olma niteliğini ortadan kaldırmadığı; İİK’de aksine kısıtlayıcı hüküm bulunmadığı durumlarda, ceza yargılamasının “usul kurallarının öngördüğü ilkeler doğrultusunda, somut gerçeğin her türlü kuşkudan uzak bir biçimde kesin olarak saptanması” amacı ve “adaletin tam olarak gerçekleşmesi için öne sürülen ve olaya ışık tutabilecek nitelikteki tüm yasal kanıtların araştırılıp tartışılması” zorunluluğu, İİK’de düzenlenen suçlara ilişkin yargılama için de aynen geçerli olacağını belirtmiştir.⁵⁰³ İİK’nin 351. maddesinin 1. fıkrasında, müşteki, şikayet dilekçesinde gösterdiği delillerle bağlı olduğu kabul edilmişse de Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun vermiş olduğu karar da göz önünde bulundurulduğunda, buradaki sınırlamanın şikayetçinin yeni delil bildirmesine engel oluşturduğu, mahkemece resen araştırma yapılmasına ise engel teşkil etmediği, bu nedenle mahkemece somut gerçeğin her türlü şüpheden uzak biçimde kesin olarak saptanması için tüm delillerin araştırılması ve ona göre karar verilmesi gerektiği kabul edilmelidir.⁵⁰⁴ Zira İİK’nin 351. maddesinin 2. fıkrasında, sanığın kovuşturmanın genişletilmesini isteyebileceğinin düzenlenmiş olması karşısında da, sanığın bu talebi doğrultusunda mahkemece gerekli araştırmanın yapılması gerekir.

3.6. Ön Ödeme, Uzlaşma ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Çek Kanunu’nun 5. maddesinin 10. fıkrasına göre, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu hakkında, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanmaz.⁵⁰⁵

Ön ödeme, savcının veya hakimnin belli bir paranın fail tarafından ödenmesi halinde fail hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmesini sağlayan veya

⁵⁰³Ercan, 2019, **a.g.k.**, 162-163.

⁵⁰⁴Karşı görüş için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 162.

⁵⁰⁵Çek Kanunu md. 5/10: “Birinci fıkrada tanımlanan suç nedeniyle, ön ödeme, uzlaşma ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin hükümler uygulanmaz.

açılmış kamu davasının düşmesi sonucunu doğuran bir kurumdur.⁵⁰⁶ Ön ödeme, soruşturma aşaması açısından bir muhakeme engeli, açılmış bir davanın bulunması halinde ise ceza ilişkisini düşüren maddi ceza hukuku kurumu niteliği taşıyan “çifte nitelikli bir kurum”dur.⁵⁰⁷ TCK’nin 75. maddesine göre, ön ödeme, uzlaşma kapsamındaki suçlar dışında, yalnız adli para cezasını gerektiren veya yasada öngörülen hapis cezasının üst sınırı altı ayı aşmayan suçlarda söz konusu olabilir.⁵⁰⁸ TCK’nin 75. maddesinin 2. fıkrasına göre, özel kanun gereği işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde de hakim tarafından TCK’nin 75. maddesinin 1. fıkrasına göre hesaplanacak miktarın, ön ödeme kapsamında failden alınabileceği belirtilmiştir. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, TCK’nin 75. maddesinde düzenlenen ön ödeme şartlarının hepsini ihtiva etmektedir. Bu düzenleme gereğince, genel hükümler çerçevesinde çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, ön ödeme hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil eden bir durum bulunmamaktadır. 5941 sayılı Çek Kanunu’nda değişiklik yapan 6728 sayılı yasanın genel gerekçesinde⁵⁰⁹, ticaret hayatının gerektirdiği sürat ve güvenlik ile çekle ödemelerin ve buna bağlı olarak karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin sayısında artış meydana geldiği, bu nedenle çek hamillerinin korunması için özel hükümler öngörülmesi gerektiği belirtilmiştir. Kanun koyucu, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu yönünden ön ödemeyi yasaklamakla birlikte Çek Kanunu’nun 6. maddesinde, benzer işleve sahip (hem ceza verilmesini engelleyen hem de verilen cezayı tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kaldıran) ve önödeme kurumundan

⁵⁰⁶Ö. Gültekin (2007). Yeni Türk ceza hukukunda önödeme ve uygulaması. *Ceza Hukuku Dergisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 204.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 738.; Özbek vd., 2015, **a.g.k.**, 139.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 1047.

⁵⁰⁷Ön ödemenin karma nitelikli bir kurum olduğuna ilişkin bkz. Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 742.; Ön ödemenin hukuki niteliğine ilişkin görüşler hakkında bkz. Gültekin, 2007, **a.g.k.**, 210 ila 213.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 738-739.

⁵⁰⁸TCK md. 75: “(1) Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların faili; a) Adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını, b) Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için otuz Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı, c) Hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırını, Soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmaz. Taksirli suçlar hariç olmak üzere, önödemeye bağlı olarak kovuşturmayaya yer olmadığına veya kamu davasının düşmesine karar verildiği tarihten itibaren beş yıl içinde önödeme tabi bir suçu işleyen faile bu fıkra uyarınca teklif edilecek önödeme miktarı yarı oranında artırılır.”

⁵⁰⁹6728 sayılı kanunun genel gerekçesi için bkz. <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 13.10.2018).

daha ağır şartlar öngören bir etkin pişmanlık düzenlemesi getirmiştir. Önödeme yi yasaklayan düzenlemenin gerekçesi de göz önünde bulundurulduğunda, kanun koyucunun çeke duyulan kamusal güveni koruma amacıyla hareket ettiği kabul edilebilir.

Uzlaşma, takibi şikayete bağlı suçlar ile kanunda ayrıca belirtilen bazı suçlarda şüphelinin bir edimi yerine getirmeyi, mağdurun veya suçtan zarar görenin de bunu kabul etmesi halinde, duruma göre soruşturma evresinde kovuşturmayaya yer olmadığı veya kamu davasının ertelenmesi; dava açıldıktan sonra ise davanın düşmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesini sağlayan kurumdur.⁵¹⁰ Bu kurum bir taraftan bozulan kamu düzeninin tarafların barışması yoluyla yeniden temin etmeyi, diğer taraftan da mağdur veya suçtan zarar görenin zararının giderilmesini sağlamaya çalışmaktadır.⁵¹¹ CMK'nin 253. maddesinin 1. fıkrasında, soruşturulması ve kovuşturulması şikayet bağlı suçlar ile şikayete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın tahdidi olarak sayılmış suçların, uzlaşma kapsamında olduğu belirtilmiştir.⁵¹² Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu açısından, etkin pişmanlık kurumunun öngörölmüş olması da göz önünde bulundurulduğunda, amacın çek bedelinin tahsil edilmesi olduğu ve bu nedenle uzlaşma kurumunun belirtilen amaca ulaşmada elverişli bir araç olduğu söylenebilir. Kanun koyucu tarafından, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması suçu açısından, uzlaşma hükümlerinin uygulanmama nedeni gerekçede belirtilmemiş olup suç ile korunan hukuki değer ve 6728 sayılı kanunun genel gerekçesinde belirtilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda, bu suç bakımından uzlaşmanın, genel gerekçede belirtilen amaçlara ulaşmak bakımından elverişli bir araç olduğu kabul edilebilir.

⁵¹⁰N. Toroslu ve M. Feyzioğlu (2016). *Ceza muhakemesi hukuku*. (16. baskı), Ankara: Savaş Yayınevi, s. 317.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 602.; Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 873.

⁵¹¹F. Yenisey ve A. Nuhoglu (2016). *Ceza muhakemesi hukuku*. (4. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 816.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 602.

⁵¹²CMK md. 253/1: "Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur: a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar. b) Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanununda yer alan; 1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),2. Taksirle yaralama (madde 89),3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra), 4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),5. Hırsızlık (madde 141),6. Dolandırıcılık (madde 157), 7. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234), 8. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları."

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, CMK'nin 231. maddesinin 5. fıkrasına göre, mahkumiyet kararının sanık hakkında sonuç doğurmamasıdır.⁵¹³ Mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için, CMK'nin 231. maddesinin 6. fıkrasına göre, iki yıl veya daha kısa süreli hapis veya adli para cezasını gerektiren bir suç olmalı, sanık hakkında daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı verilmiş mahkumiyet kararı bulunmamalı, suç nedeniyle mağdur veya kamunun uğradığı zararın giderilmesi ile sanığın kişili özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği konusunda bir kanaate varılması ve sanığın da hükmün açıklanmasını geri bırakılmasına muvafakat etmesi gerekmektedir.⁵¹⁴ Uygulamada ticari hayatın gereği olarak, örneğin bir mal veya hizmet alımı için aynı anda ve fakat farklı keşide tarihleri yazılmak suretiyle birden fazla çek keşide edilmesi söz konusu olmaktadır. Çeklerin her biri ayrı ayrı karşılıksızdır işlemine tabi tutulduğunda, borcun ödenmesi ve çekte duyulan kamusal güvenin korunması amacından uzaklaşmış olduğu düşünülebilir. Bu doğrultuda 6728 sayılı kanunun genel gerekçesi de dikkate alındığında, kanun koyucu tarafından yapılan düzenlemenin yerinde olduğunun kabulü gerekmektedir.

3.7. Hüküm

3.7.1. Mahkumiyet Hükümü

CMK'nin 223. maddesinin 5. fıkrası göre, sanığın yüklenen suçu işlediğinin sabit olması durumunda mahkemece sanık hakkında mahkumiyet kararı verilecektir.⁵¹⁵ Sanık hakkında mahkumiyet kararı verilebilmesi için, önce fiilin sanık tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, akabinde bu fiilin kanunda suç olarak düzenlenip düzenlenmediği ve sonrasında hukuka uygunluk nedenleri veya kusurluluğu etkileyen

⁵¹³Centel ve Zafer, 2015, **a.g.k.**, 762.; Yenisey ve Nuhoglu, 2016, **a.g.k.**, 790.; CMK md. 231/5: "Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder."

⁵¹⁴CMK md. 231/6: "Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için; a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması, b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması, c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, gerekir. Sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmez."

⁵¹⁵CMK md. 223/5: "Yüklenen suçu işlediğinin sabit olması halinde, sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilir."

nedenler ile cezalandırılmayı etkileyen diğer nedenlerin bulunup bulunmadığı araştırılır.⁵¹⁶

Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması suçu hakkında adli para cezası ve güvenlik tedbiri olarak iki yaptırım öngörülmüştür. Buna göre çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun faili, çek bedelinin karşılıksız kalan kısmından az olmamak kaydıyla bin beş yüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılabilir. Birden fazla çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması halinde Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında öngörülen yaptırımların, kanunun açık düzenlemesi gereğince, lehtarları ve çeklerin devri durumunda son hamilleri aynı olsa dahi, karşılıksızdır işlemi yapılan her bir çek yaprağı açısından ayrı ayrı uygulanması gerekmektedir.⁵¹⁷

Mahkemenin temel cezayı belirleme gerekçesi, her bir çek yaprağı açısından denetime elverişli şekilde, TCK'nin 61. maddesinin 1. fıkrasına uygun olarak, suçun işleniş biçimi, işlenmesinde kullanılan araçlar, işlendiği zaman ve yer, failin amaç ve saiki ile ilgili, dosyaya yansıyan bilgi ve belgelerin tartışıldığını, değerlendirildiğini gösterir biçimde yasal ve yeterli olmalıdır.⁵¹⁸ Adli para cezasının miktarı belirlenirken, muhatap banka tarafından, Çek Kanunu'nun 3. maddesinin 3. fıkrası gereğince sorumluluk kapsamında ödenen miktar ile takas sistemi nedeniyle ödenemeyen miktar veya ibraz eden tarafından reddedilen kısmi ödeme miktarının da düşülmesi gerekmektedir.⁵¹⁹ Çek bedelinin karşılıksız kalan kısmı, ödeme için ibraz anında karşılıksız olduğu kayıt altına alınan ve karşılıksızdır işlemine konu edilen miktar olup sonrasında yapılan kısmi ödemeler sonuç cezanın belirlenmesinde dikkate alınmaz.⁵²⁰

⁵¹⁶Yenisey ve Nuhoglu, 2016, **a.g.k.**, 774.

⁵¹⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 169.; Özgenç, 2018, **a.g.k.**, 90-91.

⁵¹⁸TCK md. 61/1: "Hakim, somut olayda; a) Suçun işleniş biçimini, b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları, c) Suçun işlendiği zaman ve yeri, d) Suçun konusunun önem ve değerini, e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını, g) Failin güttüğü amaç ve saiki, Göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.>"; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 166-167.

⁵¹⁹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 168.; "...Tespit edilen miktarın da çek bedelinin karşılıksız kalan miktarından az olması durumunda cezanın karşılıksız kalan miktara yükseltilmesi, bu hesaplama yapılırken de banka tarafından sorumluluk kapsamında ödenmiş, takas sistemi kapsamında ödeme yapılamamış ya da ibraz eden tarafından ödenmesi kabul edilmemiş miktar var ise, bu miktarın çek bedelinden düşülmesi gerektiği hususları gözetilmeksizin, ceza belirlenirken yazılı şekilde uygulama yapılması ve cezanın eksik belirlenerek hükmün gerekçesiz olması hukuka aykırıdır." Ankara BAM 9. CD. E. 2017/2122, K. 2017/3198, T. 24.10.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 13.10.2018).

⁵²⁰Ercan, 2019, **a.g.k.**, 169.; "...Çekin karşılıksız kalan miktarı, ibraz anında karşılıksız olduğu kayıt altına alınan ve karşılıksızdır işlemine konu edilen miktar olacağından, çek bedeline ilişkin kısmi

TCK'nin 50. maddesinin 1. fıkrasına göre, yargılama neticesinde verilen cezanın seçenek yaptırımlara çevrilmesi yalnızca kısa süreli hapis cezası gerektiren suçlar bakımından öngörüldüğünden, adli para cezası ile cezalandırılması öngörülen çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, yargılama sonucu verilen ceza, seçenek yaptırımlara çevrilemez.⁵²¹ TCK'nin 51. maddesinin 1. fıkrasında, iki yıl daha az süreli hapis cezasına mahkum edilen kişinin cezasının ertelenebileceği belirtilmiş olup çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, adli para cezası ile cezalandırılması öngörülen bir suç olduğundan, bu suç ile ilgili verilen cezanın ertelenmesi mümkündür.⁵²²

Adli para cezasının ödenmemesi halinde, Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 11. fıkrası gereğince, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarı üzerinden doğrudan hapis cezasına çevrilir.⁵²³

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermek suçu açısından kanun koyucu tarafından öngörülen ikinci yaptırım ise, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağıdır. Hukuksal niteliği itibariyle güvenlik tedbiri olan bu yasağın yargılama sırasında verilmesi halinde "koruma tedbiri" niteliğinden, hükümlerle birlikte verildiğinde de "güvenlik tedbiri" niteliğinden bahsedilir.⁵²⁴ Adli para cezasında olduğu gibi karşılıksızdır işlemi yapılan her çek açısından ayrı ayrı bu yasağa hükmedilmesi gerekmektedir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının muhatabı olan kişiler, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun faili olan kişilere

ödemeler ispatlansa dahi sonuç cezanın belirlenmesine esas alınmayacak..." Ankara BAM 9. CD. E. 2018/6230, K. 2018/3619, T. 17.10.2018. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 169-170.

⁵²¹TCK md. 50/1: "Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; a) Adli para cezasına, b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine, c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, çevrilebilir."

⁵²²TCK md. 51/1: "İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir."

⁵²³Çek Kanunu md. 5/11: "Birinci fıkraya uyarınca verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir."

⁵²⁴Ercan, 2019, **a.g.k.**, 187-188.

göre kapsam itibariyle daha geniş tutulmuştur. Şöyle ki Çek Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasında, bu yasağın, çek hesabı sahibi gerçek ve tüzel kişiler, çek hesabı sahibi adına çek keşide edenler ve bir sermaye şirketi adına çek keşide edilmesi halinde şirketin yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanacağı belirtilmiştir.⁵²⁵ Hakkında yasağa hükmedilen kişi, elinde bulunan çek yapraklarını ve defterlerini ilgili bankalara geri vermekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açılmaz. Bu yasağın uygulanabilmesi, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren gerçek kişi hakkında adli para cezasına hükmedilmesine bağlıdır.⁵²⁶ Bir belediye başkanı tarafından keşide edilen çeklerin karşılıksız çıkması durumunda o belediye tüzel kişiliği adına açılmış çek hesapları ile ilgili olarak çek düzenleme ve çek hesabı düzenleme yasağı uygulanması TCK'nin 60. maddesindeki düzenleme karşısında mümkün değildir.⁵²⁷

Çek Kanunu'nun 7. maddesinin 6. fıkrasına göre, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı yasağı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, eylem daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmadığı takdirde bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.⁵²⁸ Çek keşide eden kişi hakkında yasak olduğunun, çekin ilk hamili olan lehtar tarafından bilinmemesi halinde, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu yerine dolandırıcılık suçu söz konusu olup madde metninde “daha

⁵²⁵“...5941 sayılı kanunun 5/1 maddesinde, çekle ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçundan verilen mahkumiyet kararı ile birlikte, mahkemece ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmedileceği, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir **sermaye** şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanacağı belirtilmesine karşın, sadece sanık hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilmesinden hükmün bozulmasına karar verilmiştir.” Ankara BAM 9. CD. E. 2017/3789, K. 2017/3747, T. 28.11.2017 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 07.11.2018).

⁵²⁶Ercan, 2019, **a.g.k.**, 196.

⁵²⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 198.; Özgenç, 2018, **a.g.k.**, 93.; TCK md. 60: “(1) Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkumiyet halinde, iznin iptaline karar verilir. (2) Müsadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır. (3) Yukarıdaki fıkralar hükümlerinin uygulanmasının işlenen fiile nazaran daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabileceği durumlarda, hakim bu tedbirlere hükmetmeyebilir.(4) Bu madde hükümleri kanunun ayrıca belirttiği hallerde uygulanır.”

⁵²⁸Çek Kanunu md. 7/6: “Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

ağır cezayı gerektiren bir suç” deyimi de bu olasılığı karşılamak adına madde metninde yer almaktadır.⁵²⁹

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verilenler, yasaklılıkları süresince, Çek Kanunu’nun 5. maddesinin 2. fıkrası gereğince, sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar; ancak mevcut organ üyelikleri, görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.⁵³⁰

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, UYAP aracılığıyla MERSİS ve Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi’ne elektronik ortamda ayrı ayrı bildirilir. Adli para cezası gibi güvenlik tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı da kesinleşmesini takiben adli sicile kaydedilir.⁵³¹

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının ne kadar süreyle uygulanacağı, kanun koyucu tarafından belirlenmemiş olup bu yasağın, Çek Kanunu’nun 6. maddesinde öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde icra mahkemesi tarafından kaldırılana kadar geçerliliğini sürdürür.⁵³²

3.7.2. Beraat kararı

CMK’nin 223. maddesinin 2. fıkrasında, sanık hakkında beraat kararı verilmesi için gereken şartlar belirtilmiştir.⁵³³ Sanık, yargılama konusu çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapıldığı tarihte, borçlu şirketin çek karşılığını ilgili hesapta bulundurmamakla yükümlü temsilcisi değilse, sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerekmektedir.⁵³⁴

İcra ceza yargılamasında, şikayete bağlı suçlarda müşteki, yargılama giderini yatırmak zorundadır.⁵³⁵ Yargıtay, şikayete bağlı suçlarda, yargılama giderlerinin suçüstü

⁵²⁹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 196.; Özgenç, 2018, **a.g.k.**, 97.; Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 456.

⁵³⁰Çek Kanunu md. 5/2: “...Birinci fıkra uyarınca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder.”

⁵³¹Özgenç, 2018, **a.g.k.**, 99.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 198.

⁵³²Bozer ve Göle (8. baskı), 2018, **a.g.k.**, 456.; Ercan, 2019, **a.g.k.**, 199.

⁵³³CMK md. 223/2: “Beraat kararı; a) Yüklenen fiilin kanunda suç olarak tanımlanmamış olması, b) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması, c) Yüklenen suç açısından failin kast veya taksirinin bulunmaması, d) Yüklenen suçun sanık tarafından işlenmesine rağmen, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması, e) Yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması, hallerinde verilir.”

⁵³⁴Ercan, 2019, **a.g.k.**, 201.; “...ibraz tarihi itibariyle sanığın şirket yetkilisi bulunmadığı anlaşılacakla, yerel mahkemece beraatine dair verilen kararda isabetsizlik görülmemekle...” İstanbul BAM 16. CD. E. 2017/336, K. 2018/738, T. 07.03.2018. Karar için bkz. Ercan, 2019, **a.g.k.**, 201.

⁵³⁵Ercan, 2019, **a.g.k.**, 161.

ödeneğinde karşılanacağına ilişkin yasal bir düzenleme bulunmadığından, yargılama için gerekli giderin müşteki tarafından yatırılmaması halinde, müştekinin iddiasını ispatlayamadığının kabul edilmesi ve sanığın beraatine karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁵³⁶

Bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması halinde de mahkemece sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerekir.

3.7.3. Düşme kararı

Ceza yargılamasında mahkemece düşme kararı verilebilecek durumlar CMK'nın 223. maddesinin 8. fıkrasında sayılmıştır.⁵³⁷ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, düşme kararı verilmesi gereken haller ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

3.7.3.1. Müşteki Sifatının Bulunmaması

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu, takibi şikayete bağlı bir suç olup şikayet dilekçesi veren tarafın şikayet hakkı bulunmaması halinde, CMK'nın 223. maddesinin 8. fıkrasına göre, davanın düşürülmesine karar verilmelidir. Yargıtay ve bazı bölge adliye mahkemeleri de isabetli bir şekilde bu doğrultuda kararlar vermiştir.⁵³⁸

⁵³⁶“...Sanığa isnat olunan suç, İİK'nın 16. babında düzenlenen şikayete bağlı suçlardan olup bu suç hakkındaki yargılama giderlerinin suçüstü ödeneğinden karşılanacağına ilişkin yasal bir düzenleme bulunmadığı dikkate alındığında, şikayetçinin iddiasını ispatlayamadığının kabulü gerekmesi nedeniyle sanığın beraatine karar verilmesi yerine yazılı şekilde şikayet hakkının düşürülmesine karar verilmesi, kanuna aykırı ve şikayetçi vekilinin temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden...” Yargıtay 19. CD. E. 2016/5529, K. 2016/20767, T. 26.09.2019 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 15.03.2019).

⁵³⁷CMK md. 223/8: “Türk Ceza Kanununda öngörülen düşme sebeplerinin varlığı ya da soruşturma veya kovuşturma şartının gerçekleşmeyeceğinin anlaşılması hallerinde, davanın düşmesine karar verilir.”

⁵³⁸ “...müştekinin, davaya konu çekin ibrazından önce geçerli bir cirosu bulunmadığı gibi ibraz eden hamil konumu da olmadığından şikayet hakkı mevcut değildir. Bu durumda ilk derece mahkemesince, "kovuşturma şartı gerçekleşmeyeceğinden" bahisle davanın düşmesine karar verilmesi gerekir.” Ankara BAM 9. CD. E. 2018/4447, K. 2018/2822, T. 10.07.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 03.04.2019).; “...Karşıyaka 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nce 04.05.2012 tarihinde 2012/389 esas ve 2012/552 karar sayı ile şikayetçinin çeki bankaya ibraz eden hamil olmadığı, bu nedenle şikayet ve talep hakkı bulunmadığından, sanıklar hakkında açılan kamu davalarının 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5/1. ve CMK'nın 223/8. maddeleri uyarınca düşürülmesine karar verildiği... Katılan vekilinin bu karara itiraz etmesi üzerine, Karşıyaka 6. Asliye Ceza Mahkemesi'nce 07.06.2012 tarihinde 2012/99 değişik iş sayı ile itirazın reddine karar verildiği... şikayet hakkına sahip olmadığı, bu durumda Karşıyaka 6. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 07.06.2012 tarihli ve 2012/99 değişik iş sayılı kararının doğru olduğu anlaşıldığından...”

3.7.3.2. Şikayetten Vazgeçme

Müşteki, yargılama sırasında şikayetinden vazgeçerse Çek Kanunu'nun 6. maddesinin 2. fıkrasının yollamasıyla, aynı maddenin 1. fıkrası gereğince, mahkemece davanın düşürülmesine karar verilmelidir.⁵³⁹ Aynı düzenlemeler gereğince, müşteki tarafından, sanık hakkında verilen mahkumiyet kararının kesinleşmesinden sonra şikayetten vazgeçilmesi durumunda, mahkemece hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir.⁵⁴⁰

TCK'nin 73. maddesinin 6. fıkrasına göre, şikayetten vazgeçme, kanunda aksine bir düzenleme olmadığı müddetçe ancak sanık tarafından kabul edilmesi halinde hüküm ifade eder.⁵⁴¹ Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından da, kanunda aksine bir düzenleme öngörülmediğinden, şikayetten vazgeçmenin ancak sanık tarafından kabul edilmesi halinde sonuç doğuracağı kabul edilmelidir.

3.7.3.3. Ödeme

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından, “etkin pişmanlık ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması” başlığını taşıyan Çek Kanunu'nun 6. maddesinde, ödemenin yargılama aşamasında yapılmasında yapılması ile mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra yapılmasının farklı sonuçlar

Yargıtay 10. CD. E. 2012/20324, K. 2013/7175, T. 08.07.2013 (Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı, Erişim Tarihi: 03.04.2019).

⁵³⁹Çek Kanunu md. 6/2: “Şikayetten vazgeçme halinde de birinci fıkraya hükmü uygulanır.”; Çek Kanunu md. 6/1: “Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, b) Mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5 inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur.”

⁵⁴⁰Kural olarak, hükmün kesinleşmesinden sonra şikayetten vazgeçme mümkün değildir. Ancak kanun koyucu, bazı suçlar bakımından hüküm kesinleştikten sonra da şikayetten vazgeçmenin mümkün olabileceğini kabul edebilmektedir. Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçuna ilişkin düzenleme de buna örnek olarak gösterilebilir. Bkz. Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 938.

⁵⁴¹Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 741.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 580.; Koca ve Üzülmüş, 2017, **a.g.k.**, 735.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 938.; Şikayetten feragat ile şikayetten vazgeçmenin birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Şikayetten feragatin sonuçlarını doğurması, şikayetten vazgeçmenin aksine, failin kabulüne bağlı olmayıp tek taraflı bir işlemdir ve suçta katılanların tamamını etkiler. Bkz. H. Karakehya (2016). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, s. 179.

doğuracağı belirtilmiştir. Çek Kanunu'nun 6. maddesinin 1. fıkrasının a bendinde, karşılıksızdır işlemi yapılan çek bedelinin, üzerinde yazan keşide tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek ve 3095 sayılı kanuna göre ticari işlerdeki temerrüt faizi oranına göre hesaplanacak faizi ile birlikte ödenmesi sonucunda, ödeyen kişi hakkında ödeme yargılama devam ederken yapılmışsa davanın düşmesine karar verilir. Ödemenin mahkumiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra yapılması halinde Çek Kanunu'nun 6. maddesinin 1. fıkrasının b bendi gereğince mahkemece hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına karar verilir.

3.7.3.4. Sanığın Ölümü

Dava açıldıktan sonra, sanığın ölmesi halinde, TCK'nin 64. maddesinin 1. fıkrası gereğince davanın düşürülmesine karar verilmesi gerekmektedir.⁵⁴²

3.7.3.5. Şikayet Hakkının Yasal Süresi İçerisinde Kullanılmaması

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından şikayet hakkı, fiilin öğrenildiği tarihten itibaren üç ay ve her durumda eylemin işlendiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde kullanılmamışsa, davanın değil; İİK'nin 347. maddesi gereğince “şikayet hakkının düşürülmesine” karar verilir.⁵⁴³ Bu halde davanın reddine veya düşürülmesine karar verilemez.⁵⁴⁴

3.7.3.6. Müştekinin Duruşmaya Katılmaması

İİK'nin 349. maddesinin 6. fıkrası gereğince, müşteki veya vekili, herhangi bir mazeret bildirmeksizin duruşmaya katılmadıkları takdirde, mahkemece şikayet hakkının

⁵⁴²TCK md. 64/1: “Sanığın ölümü halinde kamu davasının düşürülmesine karar verilir.”

⁵⁴³“... İİK'nun ilgili göre fiilin öğrenilme tarihinden başlayan altı aylık şikayet süresinin bitiminden sonra tarihinde şikayette bulunması nedeniyle, İİK'nun ilgili maddesi uyarınca mahkemece şikayet hakkının düşürülmesine karar verilmesi gerekirken, şikayetin reddine ilişkin karar verilmesi hukuka aykırı bulunduğu ve yargılamaya konu eylemin daha fazla araştırılıp aydınlatılması gerekmediğinden, hüküm düzeltilerek istinaf başvurusunun esaslan reddine karar verilmiştir.” Ankara BAM 9. CD. E. 2017/4442, K. 2018/888, T. 14.03.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 10.04.2019).

⁵⁴⁴Ercan, 2019, a.g.k., 206.

düşürülmesine karar verilmelidir.⁵⁴⁵ Bu durumda davanın düşürülmesine karar verilmesi mümkün değildir.⁵⁴⁶

3.7.3.7. Zamanaşımı

Dava zamanaşımı, işlenen bir suçtan dolayı yasada öngörülen süreler içerisinde dava açılmaması veya açılan davanın sona erdirilmemesi nedeniyle devletin dava açma ve açılmış davayı devam ettirme hakkının sona ermesidir.⁵⁴⁷ Dava zamanaşımı süresinin başlayacağı an, suç tiplerinin özelliği, ihlalin biçimi ve mağdurun yaşı ile durumuna göre kanun tarafından belirlenmiştir.⁵⁴⁸ Dava zamanaşımı kural olarak suçun işlendiği günden itibaren işlemeye başlar.⁵⁴⁹ Suçun kanuni tanımında, ayrıca bir neticeye yer verilmeyen suçlarda, tipik hareketin yapılmasıyla suç tamamlanır ve zamanaşımı süresi bu andan itibaren işlemeye başlar.⁵⁵⁰ Bazı yazarlara göre, cezalandırılabilme şartına bağlı suçlarda, devletin cezalandırma hakkı şartın gerçekleşmesinden sonra başlayacağından zamanaşımı süresinin de şartın gerçekleştiği andan itibaren işlemeye başlayacağı kabul edilmelidir.⁵⁵¹ Ancak, objektif cezalandırılabilme şartları, suç işlendikten sonra gerçekleşebileceği gibi suçun işlenmesinin sırasında ve hatta öncesinde bile meydana gelebilirler ve bu şartlar suçun unsurlarına dahil olmadığından,

⁵⁴⁵“...icra ceza mahkemelerinde yargılamaların duruşmalı olarak yapılmasının ve duruşmanın devamı ile şikayet hakkının sürdürülebilmesi bakımından müşteki veya vekilinin duruşmaya katılımının zorunlu olduğu, müşteki vekili duruşmaya geldiği ya da kabulü gereken bir mazeret bildirdiği takdirde duruşmaya devam olunması gerektiği, ilk derece Mahkemesince duruşma yapılmasına ilişkin kanuni zorunluluğa rağmen duruşmanın sonlandırılarak şikayet hakkını tamamen kaldıracak şekilde hüküm kurulması suretiyle emredici Kanun hükmüne aykırı davranılması hukuka aykırıdır.” Ankara BAM 9. CD. E. 2017/5551, K. 2018/510, T. 27.02.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim tarihi: 06.04.2019).; “...Şikayetçi vekilinin aynı gün başka mahkemelerde duruşmaları olduğunu belgelerle ispat etmekle olduğunun anlaşılmasına göre, mazeretinin kabulü ile yeni duruşma gününün bildirilmesine karar verilmesi gerektiği halde, başka duruşmasının olmasının mazeret sayılmayacağı gerekçesi ile mazeretin reddine karar verilip yazılı şekilde şikayet hakkının düşürülmesine karar verilmesi, Kanuna aykırı ve şikayetçi vekilinin temyiz nedenleri bu itibarla yerinde görüldüğünden...” YARGITAY 19. CD. E. 2015/30943, K. 2018/899, T. 06.02.2018 (Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, Erişim Tarihi: 06.04.2019).

⁵⁴⁶Ercan, 2019, **a.g.k.**, 207.

⁵⁴⁷Ercan, 2019, **a.g.k.**, 208.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 730.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 982.; Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 703.; Özgenç, 2017, **a.g.k.**, 922.

⁵⁴⁸Suç tipine, işleniş biçimine ve diğer özel hallere göre kanun tarafından belirlenen, dava zamanaşımı süresinin başladığı anlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 711 ila 715.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 1006 ila 1012.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 731 ila 733.

⁵⁴⁹Ercan, 2019, **a.g.k.**, 209.;

⁵⁵⁰Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 711. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 1007.

⁵⁵¹Koca ve Üzülmöz, 2017, **a.g.k.**, 713.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 732.; Karşıt görüş için bkz. Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 1010.

suçun gerçekleşme anına ilişkin herhangi bir etkiye sahip değildir.⁵⁵² Dolayısıyla, zamanaşımı süresinin başlangıcı, suçun işlendiği an olarak kabul edilmelidir. Karşılıksızdır işlemi yapılmasının objektif cezalandırılabilme şartı olduğu kabulünden hareketle, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından zamanaşımı süresinin, çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz süreleri içerisinde ibrazında karşılığın ilgili hesapta bulundurulmadığı an işlemeye başladığı kabul edilmelidir. Bu suç bakımından suçun oluştuğu an ile cezalandırılabilme şartının gerçekleştiği anın çakıştığını söylemek mümkündür.

Ceza zamanaşımı ise, kesinleşmiş bir cezanın, hüküm tarihinden itibaren yasada öngörülen süre içerisinde infaz edilmemesi nedeniyle, devletin cezayı infaz etme yetkisinin ortadan kalkmasıdır.⁵⁵³ TCK'nin 68. maddesinin 1. fıkrasının e bendi gereğince, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından ceza zamanaşımı süresi, on yıldır.⁵⁵⁴

TCK'nin 66. maddesinin 1. fıkrasının e bendi gereğince, çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu bakımından dava zamanaşımı süresi sekiz yıldır.⁵⁵⁵ Dava zamanaşımı süresinin dolması halinde CMK'nin 223. maddesinin 8. fıkrası gereğince, mahkemece davanın düşürülmesine karar verilmelidir.

3.7.4. Davanın reddi

CMK'nin 223. maddesinin 7. fıkrası gereğince, aynı fiil nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilmelidir.⁵⁵⁶ Dolayısıyla çek ile ilgili karşılıksızdır işlemine sebebiyet verme suçu açısından, aynı çek ile ilgili dava açılması halinde sonraki tarihli davanın reddine karar verilmesi gerekmektedir.

⁵⁵²Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 2010.

⁵⁵³Ercan, 2019, **a.g.k.**, 208.; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2016, **a.g.k.**, 1029.; Hakeri, 2015, **a.g.k.**, 738.

⁵⁵⁴TCK md. 68/1-e: "Bu maddede yazılı cezalar aşağıdaki sürelerin geçmesiyle infaz edilmez... e) Beş yıla kadar hapis ve adli para cezalarında on yıl."

⁵⁵⁵TCK md. 66/1-e: "Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası... e) Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl, Geçmesiyle düşer."

⁵⁵⁶CMK md. 223/7: "Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir."

3.7.5. Ceza Verilmesine Yer Olmadığı Kararı

CMK'nin 223. maddesinin 3. fıkrasında sayılan nedenlerden biriyle, faile kusur isnat edilememesi halinde, yani sanığın kusurunun bulunmaması nedeniyle ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, CMK'nin 223. maddesinin 4. fıkrası gereğince, fiil her ne kadar suç oluşturma özelliğini kaybetmemiş olsa da, sübjektif ve objektif cezasızlık nedenlerinin varlığı vb. durumlarda da fail hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmektedir. Daha önce “kusurluluğa etki neden nedenler” ve “cezalandırmaya etki eden diğer nedenler” başlığı altında, bu nedenler ayrıntılı bir şekilde incelendiğinden, bu başlık altında tekrardan kaçınılmıştır.

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu açısından cezalandırmayı etkileyen bir şahsi nedeni olarak düzenlenen “etkin pişmanlık” durumunun varlığı halinde ise, davanın düşmesine karar verileceği kanunda açıkça düzenlenmiştir.

3.8. Kanun Yolları

İİK'nin 353. maddesinin 2. fıkrasında, İİK'nin 16. babında yer alan suçlarla ilgili olarak CMK'deki kanun yollarına ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. CMK'nin 272. maddesinin 1. fıkrasına göre, ilk derece mahkemelerince verilen kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir. CMK'nin 273. maddesinin 1. fıkrasına göre, istinaf talebi, kararın açıklanmasından itibaren yedi gün içerisinde yapılır. Kararın, istinaf kanun yoluna başvuru hakkı olanların yokluğunda açıklanması halinde, yedi günlük süre kararın tebliğ tarihinden itibaren işlemeye başlar.

CMK'nin 5. maddesinin 2. fıkrası ve 18. maddesinin 3. fıkrasına göre, mahkemece verilen görevsizlik ve yetkisizlik kararlarına karşı itiraz kanun yoluna başvurulması gerekmektedir.

CMK'nin 286. maddesinin 2. fıkrasının e bendi gereğince, adli para cezasını gerektiren suçlarda, ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı her türlü bölge adliye mahkemesi kararları için temyiz kanun yolu kapalı olup çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun yaptırımını adli para cezası

olduğundan, istinaf talebi üzerine bölge adliye mahkemelerince verilen kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurma imkanı bulunmamaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılması neticesinde oluşan suç, tarihsel süreç içerisinde yapısı ve yaptırımları itibariyle değişikliğe uğramıştır. Son olarak suç “çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme” olarak tanımlanmış ve adli para cezası ile cezalandırılması öngörülmüştür.

Kanun koyucu tarafından, 6728 sayılı Kanun’un gerekçesinde, karşılıksız kalan çekler ile ilgili düzenlemelerin yapılış amacı, ticaret hayatının gerektirdiği sürat ve güvenliğin sağlanması ile çek kullanımının ve buna bağlı olarak karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin sayısında artış karşısında çek hamillerinin korunması olarak açıklanmıştır. Çekin karşılıksızdır işlemine tabi tutulması, ilk önce dolandırıcılık suçu kapsamında değerlendirilmiş; ancak bu halde failin cezalandırılması için dolandırıcılık kastının varlığı da aranmıştır. Dolandırıcılık kastı bulunmayan failin ise karşılıksızdır işlemi yapılan çek ile ilgili, sadece çekin karşılıksız çıkması nedeniyle cezai sorumluluğu bulunmadığı kabul edilmiştir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunun ayrı bir kanun ile düzenlenmeye başlanması ile bu suç için öngörülen ilk ceza, hapis cezası olmuştur. Yapılan Anayasa’ya aykırılık itirazları neticesinde, Anayasa Mahkemesi tarafından ilgili düzenlemenin Anayasa’ya aykırı olmadığı yönünde karar verilmiştir. Anayasa Mahkemesi kararından sonra yapılan kanun değişikliği ise, Anayasa Mahkemesi’nin kararıyla çelişki oluşturacak nitelikte olup suçun yaptırımını adli para cezası olarak değiştirilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise, hapis cezasının mükerrerler açısından devam etmiş olmasıdır. Akabinde mükerrer ve ilk defa bu suçu işleyenler arasındaki ayırım kaldırılmış ve hepsi için adli para cezası uygulanması kabul edilmiştir. Bu düzenlemelerin hiçbiri karşılıksız çıkan çeklerin sayısını azaltmamıştır. Bundan sonraki süreçte ise adli para cezası kaldırılmış ve sadece idari yaptırım olarak “çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” öngörülmüş yani çekin karşılıksız kalması durumu suç olmaktan çıkarılmıştır. Ancak sonrasında, bugünkü haliyle adli para cezasına dönüş yapılmış ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı da bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda tarihsel süreçte hemen hemen tüm yaptırımların denendiği ve genel itibariyle yaptırımların, gerekçede belirtilen amacı gerçekleştirmede yeterli

olmadığı, kanun koyucu tarafından yapılan düzenlemelerin uygulamadaki durum ile örtüşmediği söylenebilir.

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu açısından kilit noktada duran ileri tarihli çek keşide edilmesi ise Osmanlı dönemi hariç, ayrıca yaptırıma bağlanmamış; TTK'de bulunan, çekin görüldüğünde ödeneceğine ilişkin düzenlemeler ile ileri tarihli çek düzenlenmesine engel olmaya çalışılmıştır. Bu noktada çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet vermenin suç olarak kabul edilip edilmemesi ve kabul edilmesi halinde yaptırımının ne olması gerektiği tartışılabilir.

1929 tarihli TBMM yorum kararı doğrultusunda, ayrı düzenlemelere tabi tutulmadığı dönemde dahi dolandırıcılık suçu kapsamında cezalandırılması öngörülen bu durumun, suç olmaktan çıkarılmaması gerekir. Zira hali hazırda ödenmeyen bir para borcu söz konusudur ve bu borcun ödenmemesi halinde tazminat benzeri bir yaptırımın da çek hamilini, ticari hayatın güvenilirliğini koruyamayacağı ve karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin sayısını azaltmayacağı kabul edilmelidir. Kaldı ki çekler hakkındaki karşılıksızdır işlemlerinin artması sadece yaptırımın yetersiz olmasından kaynaklanmamakta; ülkenin içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerden de doğrudan etkilenmektedir.

Çekte vade kaydının bulunmaması, TTK'de yer alan düzenlemeler gereğince çekin görüldüğünde ödenecek olması; buna karşılık Çek Kanunu'ndaki düzenlemeler gereğince bir çekin üzerinde yazılı keşide tarihine göre hesaplanacak ibraz sürelerinden önce ibrazının yasaklanmış olması göz önünde bulundurulduğunda çekin bir sözleşme olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği de bu suç hakkındaki yaptırımın belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Bununla birlikte çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçunun yargılama usulü hakkında her ne kadar İİK'ye açıkça atıf yapılmışsa da, ortada bir ceza yargılamasının bulunduğu kabulü ile hareket edilmesi gerekmektedir. Bahis konusu ettiğimiz üzere Yargıtay da İİK'de kendine özgü bir yargılama usulü öngörülmüş olsa dahi hakim somut gerçeğin her türlü şüpheden uzak bir şekilde kesin olarak ortaya çıkarılması için olayı aydınlatmaya yarayacak nitelikteki tüm yasal kanıtları araştırması ve tartışması gerektiği yönünde karar vermiştir. Hukuka uygunluk veya kusurluluğa etki eden nedenlerden herhangi birinin somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti açısından da mahkeme tarafından tüm yasal kanıtların araştırılması ve sonuca göre bir karar verilmesi gerekir.

Bu bağlamda öncelikle devletin ekonomik sistem açısından bazı düzenlemeler yapması, akabinde TTK ile Çek Kanunu arasında özellikle ileri tarihli çekler konusundaki düzenlemeler arasında uyum sağlanması, dolayısıyla çek ilişkisinin bir sözleşme ilişkisi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin netleştirilmesi gerekir.

Çek ile ilgili karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet verme suçu ile korunan hukuki değer, çekle yapılan ödemelere duyulan kamusal güvendir. Karşılıksızdır işlemi hamilin talebine bağlı olarak yapılmakta olup failin kastı kapsamında değerlendirilmemelidir. Bu doğrultuda, karşılıksızdır işleminin bir cezalandırılabilme şartı olarak kabulü doğrultusunda, hamilin karşılıksızdır işlemi yaptırmaması halinde suçun cezalandırılması da söz konusu olmamaktadır. Aynı şekilde suçun takibi de hamilin şikayetine tabi tutulmuştur. Tüm bunlar, karşılıksızdır işlemi yapılan birçok çek ile ilgili olarak failerin cezai yaptırım ile karşılaşmasını engellemekte; bu durum suç ile korunan hukuki değer ile suçun işlenişine ve yargılamasına ilişkin düzenlemeler arasında çelişki oluşturmaktadır.

Çeki diğer kambiyo senetlerinden ayıran hususlar, suçun tarihsel gelişimi ile yürürlükteki düzenlemeler ve uygulama göz önünde bulundurularak karşılıksızdır işlemi yapılan çeklerin oluşturduğu suçun sınırları, diğer suçlarla ilişkileri ortaya konmalı ve uygulanacak müeyyidenin türü, yargılama usulü, suç ile korunan hukuki değer ile bağdaşacak şekilde belirlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Alacakaptan, U. (1975). *İşlenemez suç*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Artuk, M. E., Gökçen, A. ve Yenidünya, A. C. (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. (10. baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aydın, D. (2009). *Türk ceza hukukunda suça iştirak*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Bacaksız, P. (2013). Ceza hukukunda yükümlülüklerin çatışması. *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 8, S. 21.
- Bozer, A. ve Göle, C. (2017). *Kıymetli evrak hukuku*. (6. baskı), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Bozer, A. ve Göle, C. (2018). *Kıymetli evrak hukuku*. (8. baskı), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Centel, N., Zafer, H. ve Çakmut, Ö. (2011). *Türk ceza hukukuna giriş*. (7. baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Centel, N. ve Zafer, H. (2015). *Ceza muhakemesi hukuku*. (12. baskı), İstanbul: Beta Yayınları.
- Demirbaş, T. (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. (11. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dirikkan, H. (2002). Çekle ödemelerin düzenlenmesi ve ek hamillerinin korunması hakkında kanun ile icra iflas kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun tasarısı eleştirisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 1.
- Domaniç, H. (1975). *Kıymetli evrak hukuku*. (2. baskı), İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Domaniç, H. (1983). *Karşılıksız çek*. İstanbul: Arpaz Yayınları.
- Domaniç, H. (1990). *TTK şerhi IV, kıymetli evrak hukuku*. İstanbul: Eskin Matbaası.
- Donay, S. (1993). *Son değişikliklerle çek*. Kırklareli: Serbest Matbaası.
- Dursun, G. (2019). Ekonomik suça ekonomik ceza ilkesi ve bu kapsamda 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na bilgi suiistimali ve piyasa dolandırıcılığı için öngörülen cezaların değerlendirilmesi. *Bahçeşehir Üniversitesi Dergisi*, C. 14, S. 175-176.

- Dursun, S. (2006). *Bankacılık düzenine karşı suçlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ercan, İ. (2019). *Karşılıksız çek ve cezai sonuçları*. (2. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erem, F., Kalpsüz, T., ve Çelebican, G. (1968). *İktisadi ve hukuki yönden çek*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Erem, F. (1962). Suçun hukuki konusu ve hümanist doktrin. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 25, S. 1-2.
- Eriş, G. (2004). *Açıklamalı ve içtihatlı uygulamalı çek hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erman, S. (1992). *Ticari ceza hukuku*. (3. Baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Feyzioğlu, M. (2002). *Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle hürriyetin kısıtlanması*.<http://www.feyzioglu.av.tr/sozlesmeden-kaynaklanan-yukumlulukler-nedeniyle-hurriyetin-kisitlanmasi/> (Erişim Tarihi: 24.10.2018).
- Gültekin, Ö. (2007). Yeni Türk ceza hukukunda ön ödeme ve uygulaması. *Ceza hukuku dergisi*, C. 2, S. 5.
- Hakeri, H. (2015). *Ceza hukuku genel hükümler*. (18. baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.
- İçel, K. (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- İçel, K. (1987). *Suçların içtimai*. İstanbul: Sermet Matbaası.
- İpekçioğlu Aksoy, P. (2009). *Türk ceza hukukunda suça teşebbüs*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngör, D. (2009). *5237 ve 5271 sayılı kanunlar ışığında şikayet hakkı*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Karabıyık, A. (2008). Alternatif ödeme aracı olarak elektronik çek sistemi (e-çek-1). <https://journal.mufad.org.tr/> (Erişim Tarihi:21.09.2018).
- Karakehya, H. (2016). *Ceza muhakemesi hukuku*. Ankara: Savaş Kitabevi.
- Karakehya, H. (2018). *Ceza hukuku genel hükümler-1*. Eskişehir: Nisan Kitabevi.
- Katoğlu, T. (2003). *Ceza hukukunda hukuka aykırılık*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Katoğlu, T. (2012). Ceza hukukunda suçun mağduru kavramının sınırları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 61, S. 2.
- Kazancı İctihat Bilgi Bankası
- Kendigelen, A. (2007). *Çek hukuku*. (4. baskı), İstanbul: Arıkan Yayıncılık.

- Keskin, S. (2011). *Karşılıksız çekten kaynaklanan hukuki ve cezai sorumluluklar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kınacı, A. (2010). 5941 sayılı Çek Kanunu'nda düzenlenen suçlar ve koruma tebiri gerektiren fiiller. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 53.
- Kınacıoğlu, N. (1999). *Kıymetli evrak hukuku*. (5. baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kızıroğlu Keskin, S. (2011). *5941 sayılı Çek Kanunu'na göre karşılıksız çek suçu*. Kazancı İçtihat Bilgi Bankası. (Erişim Tarihi: 01.05.2019).
- Koca, M. ve Üzülmüş, İ. (2017). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. (10. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Köle, M. ve Görgülü, F. (2016). Son düzenlemeler ışığında çekin şekil şartları ve çeke dayalı kambiyo senetlerine özgü takip yolları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21. S. 35.
- Mahmutoğlu, F. S. (tarihsiz). *Ekonomi hukuku-ekonomik suçlar ve ekonomik ceza hukuku*.<http://fsmahmutoglu.av.tr/pdf/52d7e6b01c2e4d33b8620d33a7c4b9c58bb70ea77818090242.pdf> (Erişim Tarihi: 08.04.2019).
- Moroğlu, E. (2010). *Makaleler- 3167 sayılı Çek Kanunu'nda 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler*. İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Narbay, Ş. (2003). *Çekte ibraz sürelerinin belirlenmesinde ölçü alınan "yer" kavramına "de lege lata" ve "de lege ferenda" çözüm önerileri, Ünal Tekinalp'e armağan*, cilt-1. İstanbul: Beta Yayınları.
- Narbay, Ş. ve Güney, Z. (2017). 6728 sayılı Kanun'un çekte ilişkin şekil hükümlerinin "çekte şekil şartları" bakımından değerlendirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 26.
- Okuyan, H. A. (2017). Türk çek uygulamasında hukuki değişikliklerin değerlendirilmesi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, C. 12, S. 2.
- Özbek, V. Ö. ve Doğan, K. (2007). Zorunluluk halinin (TCK md 25/2) hukuki niteliği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 2.
- Özbek, V. Ö. vd. (2012). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. (3. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özbek, V. Ö. vd. (2015). *Ceza muhakemesi hukuku*. (7. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ. (2010). *Çek Kanunu*. (4. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Özgenç, İ. (2017). *Türk ceza hukuku genel hükümler*. (13. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özgenç, İ. (2018). *Çek Kanunu*. (7. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztaş, F. (2018). *Kıymetli evrak hukuku*. (22. baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pekcanitez, H. ve Erdönmez, G. (2018). *7101 sayılı Kanun çerçevesinde konkordato*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Poroy, R. Ve Tekinalp, Ü. (2010). *Kıymetli evrak hukuku, 5941 sayılı Çek Kanunu'nun yorumu ile*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H. (2019). *Kıymetli evrak hukuku*. (7. baskı), Ankara Adalet Yayınevi.
- Reisoğlu, S. (1987). *Türk hukukunda ve bankacılık uygulamasında çek*. (1. baskı), İstanbul: Evrim Basım Yayın Dağıtım.
- Reisoğlu, S. (2003). *Türk hukukunda ve bankacılık uygulamasında çek*. (3. baskı), Ankara: Seza Reisoğlu.
- Reisoğlu, S. (2011). *Çek hukuku*. Ankara: Seza Reisoğlu.
- Sancar, T. (1995). *Müteselsil suç*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sancar, T. ve Görgülü, T. (2015). *Ceza hukuku genel hükümler uygulamalı çalışmaları*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Selçuk, S. (1993). *Çek suçları*. Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Selçuk, S. (2010). Hukuku uygunluk nedeni olarak yükümlülüklerin/görevlerin çatışması ve Yargıtay kararları. *Terazi Hukuk Dergisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, S. 45.
- Sinerji Mevzuat ve İctihat Programı
- Soyer Güleç, S. (2011). *Borç için hapis yasağı ve karşılıksız çek suçu*. (2. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E. ve Malbeği, E. (2012). *Son değişiklikler ışığında yeni Çek Kanunu'nda karşılıksız çek*. (3. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şen, E. (2017). *Karşılıksız çek suçunda şikayet hakkı, mercii, yeri ve süresi*. <https://www.hukukihaber.net/karsiliksiz-cek-sucunda-sikayet-hakki-mercii-yeri-vesuresi/makale,5474.html> (Erişim Tarihi: 14.01.2019).
- Şen, E. (2017). *Karşılıksız çek düzenleme suçu*. <http://www.haber7.com/yazarlar/prof-dr-ersan-sen/2326030-karsiliksiz-cek-duzenleme-sucu> (Erişim Tarihi: 15.08.2018)

- Şen, E. (2018). *Konkordatonun karşılıksız çeke etkisi*. <https://www.hukukihaber.net/konkordatonun-karsiliksiz-ceke-etkisi-makale,6148.html>(Erişimtarihi:28.02.2019)
- Tandoğan, H. (1981). Sonraki tarihli çekler ve uygulamada ortaya çıkardıkları sorunlar. *Türkiye Bankalar Birliği Dergisi*, C. 11 S. 2.
- Taşkın, O. E. (2015). *Göçmen fail ve ceza hukuku: kültürel savunma- Prof Dr. Nevzat Toroslu'ya armağan*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Taşkın, O. E. (2016). Son çare (ultima ratio) olarak ceza hukuku. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1.
- Tekil, F. (1994). *Kıymetli evrak hukuku*. (2. baskı), İstanbul: Tekil Yayıncılık.
- Tekinalp, Ü. (1999-2000). İleri keşide tarihli (vadeli) çeklere ilişkin bir öneri, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e armağan. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, S. 1-2.
- Teoman, Ö. (1994). Banka çekleri hukuken çek midir?. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 55, S. 261.
- Tiryaki, T. ve Gürsoy, T. (2004). Ekonomik suç kavramı ve sigortacılık suçlarının bu açıdan değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, Ankara, S. 55
- Toroslu, N. ve Toroslu, H. (2016). *Ceza hukuku genel kısım*. (23. baskı), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2016). *Ceza muhakemesi hukuku*. (16. baskı), Ankara: Savaş Yayınevi.
- Tozman, Ö. (2009). İhmal suçlarında teşebbüs ve gönüllü vazgeçme. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Ankara, S. 84.
- Tümerkan, S. (1987). *Dolandırıcılık suçu (karşılıksız çek keşidesi fiilleri)*. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

- Uyar, T. (1987). Karşılıksız çek çekmek (keşide etmek) suçu. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 5.
- Ülgen, H. vd. (2015). *Kıymetli evrak hukuku*. (10. baskı), İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Üye, S. (2010). Kültürel savunma: kavram ve argümanlar. *Ankara Barosu Dergisi*, S. 3.
- Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2016). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (4. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. H. (2017). Türk hukukunda vadeli çek (ileri tarihli çek) ve bunun doğurduğu sonuçlar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 21, S. 4.
- Zafer, H. (2016). *Ceza hukuku genel hükümler*. (6. baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Şebnem ŞAHİN
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı : Kütahya-1989
E-Posta : av.sebnemsahin@gmail.com

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2014-2019 Avukat, Eskişehir Barosu, Alpaslan Hukuk Bürosu
- 2008-2012 Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
- 2005-2007 Seyhan Rotary Anadolu Lisesi
- 2003-2005 Muş Anadolu Lisesi